

St. Servatius-Legende

UITGEGEVEN NAAR EEN

LATIJNSCH HANDSCHRIFT

UIT DE XIVe EEUW,

EN MET

AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

JACQ. VRANCKEN,

Kapelaan bij de St. Servaaskerk

TE

MAASTRICHT.

ST. PAULUS-DRUKKERIJ, MAASTRICHT.

1884.

EEN WOORD VOORAF.

« In Godts namen ende in zijnen vreden
Soe beghennen wij dezer reden."
HEIJNRIJK VAN VELDEKEN.

In het Rijksarchief te Maastricht is berustend een Handschrift uit de XIVe eeuw, op perkament, »een lijvig Breviarium, toebehoord hebbende aan het voormalig kapittel van St. Servaas; het bevat rijke levens der Bisschoppen van Maastricht; dat van St. Servaas stemt in hoofdzaak overeen met de »*Vita*" van Jucundus" (1) en nog veel meer met die, welke gevonden wordt in het Handschrift der Minderbroeders te Reekheim, door den Eerw. Heer Habets, den Rijks-Archivaris, onlangs uitgegeven in de »Publications de la Société d'Archéologie du Limbourg".

Het komt ons voor dat wij, bij gelegenheid van het aanstaande eeuwfeest van onzen grooten Beschermheilige, den 1500sten verjaardag van zijn zalig verscheiden, onzer Katholieke bevolking, die haren goeden »Sintervaas" terecht in zoo hooge eere houdt, geenen ondienst doen, wanneer wij haar van deze schoone Servatius-

(1) *Habets*; Leven van St. Servaas.

legende eene zoo getrouw mogelijke vertaling aanbieden. Uit de perkamenten der oudheid immers, en de gedenkstukken van het verleden waait ons de vuriggeloovige en innigvrome geest toe, welke de Middeleeuwsche kronijk- en legendenschrijvers bezielde jegens degenen, die hunnen voorvaderen het ware Geloof hebben verkondigd.

Welk een edele, schoone, waarlijk grootsche figuur is dan ook in de geschiedenis van onze dierbare Maasgouw, deze lieve Heilige Gods, getrouwe Bewaarder (1) en beschermer van zijn volk! Welk een heerlijke verschijning, in die noodlottige tijden, dat de Hunnen alverwoestend opdoemden in Noordelijk Gallië, en, gelijk zijn groote bewonderaar schrijft, de H. Gregorius van Tours (2), menigvuldige Ketterijen de Kerk des Heeren bestormden! als eene morgenster daagt hij op over het wordend *Trajectum* (3) »de koninklijke stad, die hij zoo innig lief had!" (4)

Verlicht door zijne heilzame leering, door zijne onverdroten werkzaamheid en zijnen steeds blakenden ijver, tegen alle aanvechtingen der dwaling beschermd, kon de Christenheid van Maastricht naderhand »met volle recht bogen

(1) Servatius beteekent Bewaarder.
(2) *Greg-Turon* de Gloria Confess, c. 72.
(3) Maastricht.
(4) [illegible] van [illegible]

op den eeretitel van »Dochter der Roomsche Kerk: *Romanae Eclesiae filia*;" (1) door hem is zij geworden, voor de Zuid-Nederlanden, het middelpunt der Christelijke beschaving, het bolwerk der Christelijke, eenig ware, vrijheid.

Is het nu te verwonderen, dat hij de lievelingsheld is geworden van zoovele legenden, en de »oudste vertegenwoordiger der midden-Nederlandsche poezy" (2) zijnen roemvollen naam in zijn Epos verheerlijkte; dat het U, bij het bestudeeren onzer reeds buitengewoon rijke Servatius-literatuur, goed doet aan het harte te vernemen, hoe de dankbare nakomelingschap, sedert eeuwen hèr reeds, wedijvert om den dierbaren Schutspatroon der schoone Maasstad, de teederste namen te geven? nu eens heet hij »*dïe alreheiligste man, die mylde Servatius*" (4) *Sanctissimus, piissimus Servatius*" (3) dan weer »*der goede Sinte Servaes, die ghetrouwe bode, die heilighe predickere, die ootmoedighe, die ghenadighe*

die gherechte.
Die ghetrouwe Godsknechte. (4)

Wat eene vaderliefde dan ook woonde er in dat edelaardig priesterhart! hoe menigen nacht

(1) M. Willemsen: Het Zilv. jubelf. bl. 5.
(2) Van Vloten De midden.-dichter H. V. Veldeken.
(3) Lat. Brevier. HS.
(4) H. van V'eld.

bracht hij niet door in de schamele celle, die hij zich, nabij de St. Pieterskapel, door den H. Maternus te Maastricht gebouwd, tot eene woning had uitverkoren, wakend, zuchtend, biddend, met eene heilige gramschap als het ware, zijn lichaam tuchtigend, zich-zelven versterven, zich-zelven voor zijn volk als slachtoffer aanbiedend, om van zijne dierbare kudde den vreeselijken »*Geesel Gods*" af te wenden, en het hart van den Almachtige tot verzoening te stemmen!

En tevens, welk een Apostolische moed, wanneer het er op aankwam zijne geloovigen tegen den pestwalm der dwaling te beveiligen! Dan heet het niet meer: «die goede, die beminnelijke Sinte Servaes," maar »die dappere kampioen des Heeren, hardnekkige bestrijder altijd, en overal der ketters" (*athleta Dei fortissimus, haereticorum semper et ubique impugnator acerrimus*" (1) dan wordt hij in éénen adem genoemd met een Hieronymus, Ambrosius, een Augustinus, Hilarius, een Athanasius, een Joannes Chrysostomus, en hem, om zijne zielskracht, zijne geleerdheid, zijne heiligheid, eene eereplaats aangewezen tusschen de groote Kerkvaders, die, altoos onbezweken in den strijd voor God en Waarheid, der katholieke Kerke ten eeuwigen dage tot een sieraad verstrekken. (*Inter omnes praecipuos catholicae veritatis assertores eminebat Servatius*) (1)

(1) Lat Brevier. HS.

In dit bisschopshart, dat een St. Paulus niet zou aarzelen aan het zijne te drukken, zien wij in zeer hoogen graad en wonderschoone harmonie vereenigd de teederheid van den *herder*, ten allen tijde waakzaam en bezorgd voor het heil der hem toevertrouwde kudde, en de onverstoorbare vrijmoedigheid van den *Apostel*, die er niet voor terugdeinst, — ten kostevanwat dan ook! — den indringer de schapevacht van de wolfslendenen af te rukken, den huichelaar te ontmaskeren, en den kranke, zoo noodig ook pijnlijk, den vinger op de wonde te leggen.

»God, die over zijne Kerk waakt," schrijft een groot Servatiusvereerder, »verwekte in die door de ketters zoo zeer bewogene eeuw, onverschrokken mannen, die, niet alleen door geleerdheid, maar ook door heiligheid uitblinkende, zoowel in het Oosten als in het Westen, de ware leer verdedigden, en de ketterij met onwankelbaren moed bestreden. Dat nu deed Athanasius voor het Oosten, en Servatius voor het Westen." (1)

»Wilden wij,'' zegt een zijner oudste lofredenaars, »slechts even herdenken, hetgeen deze kostbare en Gode waardige man bewonderenswaardigs verricht heeft tijdens zijn engelachtig leven hier beneden, zoowel als na zijn zalig verscheiden, dan ware ons daartoe een over-

(1) M. Willemsen Handl. v. d. Vereerder v. d. H. Servatius bl. 34.

groot boekdeel van noode" (*immensitas voluminis*). (1) Neen! de geleerde Bollandist Henschenius zegt niet te veel, wanneer hij Servatius de glorie noemt en de eer van Maastricht; (*hujus urbis gloria et corona fuit S. Servatius*) (2); want zonder vreeze voor tegenspraak, kunnen wij het den Eerw. heer Willemsen nazeggen, »dat sedert de VII[de] eeuw de St. Servatius-kerk, in het midden van het Barbaarsch Austrasië, een lichtend middelpunt was, eene groote en heilige schatkamer, waar het lichaam van onzen luisterrijken Patroon, als door eene kroon van glorie, omringd werd door zijne broeders en opvolgers in de bisschoppelijke waardigheid." (3)

Eene geschiedkundige waarheid is het, dat het graf van zijnen doorluchtigen Beschermheilige de wieg is geworden van Maastrichts grootheid, dat uit dit graf, door God, om der wille van zijnen vromen dienaar, met schitterende wonderen zoo overvloedig begunstigd, voor de Maasstad, roem en leven zijn voortgevloeid; en

---

(1) De H. Radbod. 24[dc] Biss. van Utrecht. † anno 918, »een der geleerdste mannen, en de keurigste schrijver van zijnen tijd," zegt P. Opmeer in zijn *Kath. Nederl. Martelaarsboek*. Radbods »Sermo de S. Serv." is te vinden in de *Analecta Bollandiana* T. I fasc. 1. p. 104.

(2) Bolland. Act. SS. T. III. Maii die 13 [a]

(3) Willemsen: Antiquités sacrées.

dat zij, die met eene rechtmatige fierheid kan bogen op een verleden van vele eeuwen, die zoovele volkeren in haren schoot heeft zien komen en heengaan, zooveel dwalingen opdoemen en verzinken, dat Maastricht, en, met zijne hoofdstad, het dierbare Limburg, altijd even houw en trouw is gebleven aan zijn onvervalscht geloof, en aan de Steenrots van Petrus, aan wien de eerste Christenkerk in ons Vaderland, hier te Maastricht, werd toegewijd, zouden wij dit onschatbaar voorrecht niet mogen toeschrijven aan de machtige voorbede van onzen eersten Kerkvorst, den moedigen Evangeliebode, die beschermend zijne gezalfde handen houdt uitgestrekt over de schilderachtige landouw, waarover hij eenmaal den herderstaf zwaaide, de dierbare plek gronds, welke hij, op bevel van hoogerhand, zich tot eene zoete rustplaats heeft uitverkoren? aan de tusschenkomst van den grooten Servatius, die, veelvermogend bij den Almachtige, nog altoos dezelfde liefde koestert voor zijn geestelijk nakroost, dat, dankbaar ook van zijnen kant, liefdevol het heilig aandenken van zijnen Beschermheer in zegening houdt?

Meer nog! aan elkeen, die het leven van dezen grooten Man naleest, moet het duidelijk blijken, dat zijne onverpoosde werkzaamheid, eene werkzaamheid, die in de overgroote liefde zijns harten hare kracht, in de verheven-

heid zijns geestes haren steun vond, der Katholieke Kerke destijds uitmuntend te stade kwam, dat zij eenen onberekenbaar heilzamen en machtigen invloed heeft uitgeoefend tot instandhouding der onvervalschte Geloofsleer, en tot verbreiding der Christelijke beschaving in Westelijk Europa, doch meer bijzonder in de Nederlanden; en men bedenke dat hij bijna eene halve eeuw lang den bisschopstaf heeft gevoerd, ruim driehonderd jaren vóór dat de H. Willebrordus en zijne gezellen bij Wiltenburg aan wal stapten.

Doch komen wij terug op onze Legenden.

Het is waar, juist de zoo diep in het hart onzer voorouders ingewortelde populariteit van onzen Heilige, juist de voorliefde, welke hem de schrijvers onzer kerkelijke oudheden toedroegen, heeft hen, en met name: Gilles d'Orval, Siegbert van Gemblours, Petrus de Natalibus, en zelfs den »schranderen schrijver der Tongersche oudheden", gelijk Prof. Koepke hem noemt, Heriger, overigens nog al niet lichtvaardig in zijne oordeelvellingen (1), doch vooral den Frankogallischen priester Jucundus, zeer dikwijls verdichtsels en onder het volk in omloop zijnde,

(1) »Heriger, rerum Tungrensium scriptor diligentissimus, ab omni critices ingenio minime destitutus" (Koepke apud Pertz: Monum. Germ. Hist. T. XII p. 85 et seq)

zoogenaamde geakkrediteerde volkssagen, voor geschiedkundige waarheden doen aannemen, zoodat hunne werken eenige overeenkomst hebben met »historische romans, waarin niet alleen de redevoeringen der ten tooneele gevoerde personen weêrgegeven, maar ook hunne geheime gemoedsaandoeningen bekend gemaakt worden"; (1) doch het was allerminst noodig, meenen wij, dat tegen deze vrome overdrijving, de Maastrichtsche Predikant Bachiene, die echter eerlijk genoeg is den H. Servatius als eenen grooten, waardigen kerkleeraar te erkennen, ons waarschuwde(2), daar het, reeds langen tijd vóór hem, aan den scherpzinnigen Limburgschen Bollandist Henschenius en aan de geleerde Benediktijnen van St. Maur geenszins ontgaan was, dat men de feiten, door den goedigen en min oordeelkundigen Jocondus verhaald, niet altijd voor gangbare munt kon aannemen. Henschenius toch noemt hem »een lichtgeloovig schrijver" (3), en de laatstgenoemden verwijten hem zijn »gebrek aan

(1) Habets. St. Serv. leg. p. 5.
Jocondus of Jucundus schreef omstreeks het jaar 1088 onder den titel van »Jocondi Translatio Si. Servatii (door prof. R. Koepke in de Monum. Germ. uitgegeven) eene latijnsche legende over het leven en de wonderwerken van onzen Heilige, naar welke onze Limburgsche minnezanger Heynryk van Veldeken in de tweede helft van de XIIde eeuw zijne vermaarde Servatius-legende berymd heeft.

(2) Bachiene: Vaderl. Geographie T. V. p. 876.

(3) Act. Sanct. T. III Maii die 13.

oordeelkunde (1); dit alles bekennen wij gulweg en volmondig; doch wij zijn er even verre van af, bij het bearbeiden onzer Servatius-legende, den Frankogalliêr tot leidsman te nemen, als gebruik te maken van het licht, dat, naar het zeggen van boven-genoemden Predikant, een zekere Jan Van Hamerstede, leeraar der Gereformeerde gemeente te Maastricht, ten jare 1667, in zijne »Levensbeschrijving," over de daden en wonderwerken van Servatius heeft gemeend te moeten verspreiden, daar reeds in hetzelfde jaar de beroemde Jezuiet Hazard op dit huppelend dwaallicht zijn dompertje gezet, en bewezen heeft dat »Meester Jan een van die mannen is, die sich selven den tijtel geven van Opsienders of Bisschoppen, daer sij noch moesten ghebracht worden *ad ferulam*, omdat ze noch den Abc niet geleert hebben." (2).

Eerbiedshalve rekenen wij het ons ten plicht, bij het verhaal en de beoordeeling der gebeurtenissen, zorgvuldig alles te vermijden, wat tegen de historische waarheid aandruist, doch kunnen van den anderen kant er niet toe besluiten de aloude en eerbiedwaardige overle-

(1) Hist. litt. de la France T. VIII p. 342.
(2) In zijn »Den schreeuwenden blinden opziender met name Jan Van Hamerstede, woordendienaar tot Maastricht."

veringen, die de gemoederen onzer voorvaderen, eeuwenlang tot vertrouwen in hunnen doorluchtigen Beschermheilige opgewekt, tot godsvrucht gestemd hebben, meêdoogenloos te verwerpen; ook met haar dient, althans voor zooverre zij niet in verzet komen tegen de Geschiedenis, rekening gehouden te worden, ook haar moet het recht wedervaren, dat haar billijkerwijze toekomt.

Immers, wordt in de levensbeschrijving van eenen Heilige de al te groote lichtgeloovigheid terecht als een gebrek aangemerkt, men bedenke ook, dat eene al te strenge kritiek niet zelden in kleingeestige vitterij, in waanwijze betweterij kan ontaarden. Hier, even als elders, geldt de gouden spreuk: de waarheid ligt in het midden.

Wij zeggen van eenen »Heilige."

De woorden en daden toch van eenen Heilige Gods zullen veeltijds van die der gewone stervelingen verschillen, omdat hij, met het oog op de bijzondere zending of levenstaak, hem door de Voorzienigheid aangewezen, door den »Gever alles goeds" ook met buitengewone voorrechten wordt begenadigd; daarom gaat het niet aan, voor eenen Heilige en een gewoon geschiedkundig personaadje een en denzelfden maatstaf te gebruiken.

»De Heer," zegt Dom Calmet, »bewonderenswaardig in alle zijne werken, doet evenwel met volleren luister zijne macht en zijne barmhar-

tigheid uitblinken in de heiliging zijner geloovigen en dienaren, in welke hij al de rijkdommen zijner genade, al de pracht zijner mildheid ten toon spreidt." (1)

Redelijk vinden wij dan ook wat de Eerw. Heer Willemsen, in zijne »Handleiding" met den geleerden Ozanam aanmerkt: »wat betreft de wonderlijke feiten, waarvan de levens der Heiligen vol zijn, zij gezegd dat, ofschoon de Kerk ons geloof niet vordert aan wonderlijke verhalen, die niet in de H. Schrift staan opgeteekend, wij deze nochtans voor waarheid aannemen, zoolang het tegendeel niet is bewezen."(2)

Ziedaar, onzes inziens, het ware standpunt, waarop wij ons dienen te plaatsen.

In deze onze Servatiuslegende zullen we, voor zoover het in ons vermogen ligt, den Lezer ten beste geven wat, uit de vervlogene eeuwen, die tijden van eenvoudig volksgeloof en ongekunstelde volkspoëzy, met zooveel zorg door de legendenschrijvers, als eene vrome erfenis, ons werd achtergelaten, en niet in strijd is met de hooge eischen der ware historie. En, mocht

---

(1) Dom Calmet. Comment. littéral sur les Pseaumes (Ps. 67. v. 36.)

(2) Willemsen: Handleid. p. 30 Ozanam: Deux Chanceliers d'Angleterre p. 233

nu en dan de ongenoemde Schrijver, wiens *Vita* wij tot leiddraad hebben genomen, zich eene kleine uitspatting, een verdichtsel of overdrijving veroorlooven, zal het ons geoorloofd wezen zijne misschien wat al te vurige fantazie te betoomen, en door aanmerkingen, aan onverdachte geschiedbronnen geput, den Lezer in staat te stellen, zelf een gezond oordeel te strijken.

Gemakshalve hebben wij het verhaal in hoofdstukken verdeeld, en boven ieder hoofdstuk de korte inhoudsopgave geplaatst.

SERVATIUSLEGENDE.

EERSTE DEEL:

Het leven van den H. SERVATIUS.

AANMERKING.

Het woord «Legende" nemen wij in zijne eigenlijke beteekenïs, en niet in die, waarin het heden ten dage vrij algemeen wordt misbruikt.

Legende beteekent eigenlijk het Leven van eenen Heilige zooals het gelezen werd (*legebatur*) in den refter, onder den gemeenschappelijken maaltijd der kloosterlingen. Vandaar dat Legende en Heiligenleven onverschillig gebruikt worden.

In deze beteekenis nu wordt het door ons gebezigd Zie hierover *Kramers* en *Van Dale.*

HOOFDSTUK I.

Geboorteland en afkomst van den H. Servatius.

«Nu verneemt voert meer
Van desen heiligen Heer,
Wie edelike hi gheboren was,
Die ootmoedighe Sinte Servaes."

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: *Tot vòòrlichting van het mensche-*
» lijk geslacht in deze wereld, heeft God de Heer
» zich gewaardigd de geestelijke vuurbaken te
» ontsteken: (*) *Zoo schonk Hij, in Zijne barmhar-*
» tigheid, aan de stad Maastricht den allerheiligsten
» Servatius, goeder gedachtenis. Het leven van
» dezen grooten Heilige, waarnaar de goede lieden
» altoos verlangend hebben uitgezien, zullen wij
» naar ons best vermogen beschrijven, en al kunnen
» we ook niet bogen op de bekwaamheid en de
» geleerdheid, voor zoo groot een werk vereischt,
» tot verheerlijking van den Heilige, en tot troost
» van alle geloovige menschen, gaan wij er evenwel

(*) Dat wil zeggen: groote en heilige mannen te verwekken.

» *toe over konde en kenlijk te maken wat wij gezien* » *en gehoord hebben.*

» *Daar leefden in het Joodsche land twee heilige* » *gezusters: Anna en Esmeria.*

» Anna, *gelijk bekend is, schonk het licht aan* » *de heilige Maagd Maria, Moeder onzes Heeren* » *J.-C.:* Esmeria, *aan eene dochter Elisabeth,* » *de Moeder van den H. Joannes den Dooper, en* » *aan een zoon Eliud, die vader werd van Emiu.*

» *Deze Emiu verliet zijn bloedverwanten en het* » *land zijner geboorte, om zich met der woon te* » *vestigen in het naburige land Armenië, in een* » *stad, genaamd Phestia, waar zijne huisvrouw* » *Memelia het leven schonk aan den H. Servatius.*"

Tot hiertoe ons *Breviarium;* eene nadere toelichting achten wij hier niet overbodig, want het geldt de gewichtige vraag, of waarlijk de H. Servatius een bloedverwant is geweest van onzen Heiland naar den vleesche.

Vooraf geven wij al onze meening te kennen dat het bevestigend antwoord met afdoende geschiedkundige bewijzen bezwaarlijk gestaafd kan worden.

De priester Jocondus (XIe eeuw), op wien wij naderhand moeten terug komen, betwijfelt het geenszins, en vaart zelfs nog al hevig uit tegen degenen, die zijne meening hieromtrent maar zoo gaafweg niet aannemen; »*haec mirantur* roept hij uit, *qui scripta nulla rimantur!*" (1)

Op hem volgt Siegbert van Gembloux. »Servatius, schrijft deze, bisschop van Tongeren, bloedverwant onzes Heeren J. C, niet alleen doordien hij den wil des goddelijken Vaders volbracht, maar ook naar den vleesche, was de zoon van Emmiu, die tot vader had Eliud, broeder van Elisabeth." (2)

Insgelijks Egidius Aureavallensis (Gilles d'Orval) Petrus de Natalibus en anderen van dien tijd. (3)

Onze Heijnrijk van Veldeke, (XIIe eeuw) de dichter, dien wij hier aanhalen, niet zoozeer als een geloofwaardigen getuige in zake van geschiedenis, alswel omdat hij hieromtrent de meening zijner tijdgenooten aangeeft, zingt:

»Ende (Servatius) was van Onzer Vrouwe gheslechte
Gheboren, uut der lijniën rechte
Was hij nêve Ons Lieven Heren,
Als ons die boecke leeren." (4)

In een diploma, door den H. Engelbert, aartsbisschop van Keulen in 1219 aan de kerk van Sint Servatius uitgereikt, wordt onze Heilige genoemd: »een onvermoeid soldaat en naaste bloedverwant van J.-C: »*cognatus propinquus.*" (5)

Het *Handschrift van Reekheim* (XIVe eeuw), geeft slechts de woordelijke vertaling van ons *Breviarium* (6); Mathaeus Herbenus, die op het

einde der XVe eeuw Rector was aan de latijnsche scholen van het Sint-Servaaskapittel te Maastricht, schrijft in het 3e Hoofdstuk van zijn werkje »*de Trajecto instaurato* »het volgende : »Monulfus, de heilige Kerkvoogd, noode ziende dat een zoo roemrijk vader en bisschop (S. Serv.) *naastbestaande van onzen Zaligmaker naar het vleesch*, in zoo nederig een kapelletje te gelijk met de lichamen van voo vele andere heilige bisschoppen moest rusten, besloot enz. (7)

Een *derde Handschrift* (eigendom der St. Servaaskerk te Maastricht) getiteld: *Het leven van Stnt Servatius Patroon der stad Maastricht*, dat, blijkens eene aanteekening op het einde van het boek, slechts een overschrift is van »*de lieve Heijlighen Leven ende sterven, gelijck het in den nieuwen Passionael geschreven is, in het jaer 1521 gedruckt door Martinum Flach tot Straetsborgh.*" geeft ons de volgende lezing aan:

»Den H. Servatius hadde eene moeder, die Memelia genoempt was, ende was St. Elisabeths suster, die Onser Liever Vrouwen moijttien was. ende sijnen Vader was genoemp Emiu, die waeren beijde salighe menschen: daerom dede hun Godt genaede; en sende hun Godt Almachtigh sijnen Aertsengel Gabriël, ende sprack tot haer; verblijdt u ; want ghij sult een saligh kind gewinnen, dat sult ghij Servatius noemen. En soo haest daernaer wierdt Servatius ghebooren in

het Landt Armenia, daervan sijne Ouders waeren, en St Servatius is ons Heeren oom in den vierden graet." —

Een *vierde manuscript* eindelijk (eigendom der St. Servaaskerk) geheeten: »*Het leven van den heijlighen Servatius, den thienden Bisschop van Tongeren, ende eersten Prelaet, als oock Patroon van de stadt van Maestricht*' en geschreven, naar Willemsen (8) meent, door een priester, te Maastricht, waarschijnlijk tusschen de jaren 1625 — 1632, geeft dezelfde afstamming aan, en voegt er het volgende aan toe:

»welcke geboorte de historieschrijvers van dien tijdt verstaen op twee manieren: d' een die seggen deselve geschiet te zijn *immediate*, dat is te seggen sonder Interpositie oft tusschenstellinge van verscheijde generatiën, die gebeurt souden sijn tusschen Emiu en den H. Servatius: d' andere *mediate*, dat is met tusschenstellinge van veel diverse generatien, op sulcke maniere als men verstaet de geboorte van de H Moeder Godts Maria uijt den Coninckliјken Propheta David.

Naer dese opinie soude den H. Servatius gehadt hebben eenen ouderdom gemeen met andere menschen, en oudt geweest hebben, omtrint hondert en thien of twintig jaeren."

Het wil ons niet blijken met welk recht de schrijver deze Legende dien ouderdom aangeeft,

men diende ten minste te weten, ook om slechts vermoedelijk eenen leeftijd te bepalen, hoeveel afstammelingeu er geweest zijn tnsschen Emiu en den H. Servatius.

»Naer d' eerste opinie soude hij wel ondt geweest sijn drij hondert en seventigh oft tachentigh jaeren, welcken ouderdom in 't beginsel des wereldts gemeen was aen veel menschen..... maer in 't beginsel des nieuws Testamentsl souden dien wesen tegen den ghemeijnen loop der natueren, die selden de hondert jaeren passeert..... Het sij dat wij d' eerste opienie volgen oft de tweede, wij en connen daerom in 't minsten niet veranderen in de meijninghe ven sijne edele ende heerlijcke afcompste oft maeghschap."

Misschien blijven wij op dit vraagstuk langer stilstaan dan den Lezer lief is, doch het geldt hier het al of niet aannemen van eene overlevering, die blijkbaar diep in den boezem des volks gevestigd was, en, gelijk men ziet, terug gevonden wordt bij vele schrijvers onzer kerkelijke oudheden.

Een der voorstanders, van Servatius' hooghheilige afkomst, zeker niet de minst vurige onder hen, met name Hadelinus Junius, kanunnik van Sint-Servaas, schreef in het jaar 1649 tegen den bekenden samensteller van de »*Historia Ecclesiae Leodiensis*," Barth Fisen

S. J., eene »*Apologia,*" die, wij weten niet juist waarom, voor zoo ver ons bekend is, nooit in druk werd uitgegeven; daarin tracht hij, »aangevuurd door zijnen ijver voor de eer zijner Kerk en den roem van zijnen Schutspatroon" te weerleggen twee lasterlijke punten, waaraan Fisen zich heeft plichtig gemaakt. (9)

Het eerste misdrijf (»*facinus*") is dit: Fisen beweert dat Egidius *van Orval,* Siegbert en anderen geen geloof verdienen. wanneer zij den H. Servatius een bloedverwant noemen van Christus. Het groote, ja eenige bewijs, door Junius aangehaald, is de eeuwenoude overlevering der kerk van Maastricht, gestaafd door het gezag van »zeer bekwame en beroemde mannen, zoowel Jezuieten als Kapucijnen, die vers chillende jaren op het Hoogfeest van Servatius op den kansel, zonder blikken noch blozen deze meening hebben verkondigd." (10)

Eenige jaren later, in 1662, schreef And. Bouwers, Licentiaat der beide Rechten en Oud-Schepen der stad Maastricht »*Het leven van den Heijligen Servatius.*" (11) waarin hij letterlijk de geslachtslijst uit ons *Breviarium* overneemt,

Onder de archieven van onze St. Servaaskerk vonden wij den tekst van het *Smeekschrift* dat op den 8. Juli 1673, na de inneming der stad, door het Kapittel gericht werd tot den koning Lodewijk XIV, waarin de Kanunnikken den

Overwinnaar verzoeken hunne rechten en vrijheden te eerbiedigen. Het stuk sluit met de volgende woorden:

»Quoi faisant, les suppliants immoleront incessamment leurs voeux devant le tombeau auxiliaire de ce saint Evêque (St. Servais) grand patron de la France, afin que par son mérite incomparable, par lequel il s'est acquis la plus longue et prodigieuse vie entre les hommes, jointe à la proximité du sang, qu'il a eue avec le Fils de Dieu incarné, le Roi des Roys bénisse les jours de Votre Majesté."

Zoo zien we dus duidelijk dat aloude voksgeloof, den loop der eeuwen door, omtrent dit punt onveranderlijk hetzelfde gebleven; jammer maar dat deze schoone overlevering, zoo zeer in staat de vereering van onzen grooten Heilige te bevorderen, niet op de gewenschte soliede grondslagen berust; want alle Legende schrijvers, wier woorden hierboven werden aangehaald, hebben blijkbaar te goeder trouw Jucondus, die er het eerst meê voor den dag kwam, nageschreven; en Jucundus-zelf, schrijft de Bollandist Henschenius(12) heeft al te lichtvaardig geloof gegeven aan de droomen van een zekeren Armeniër, Alagraecus genaamd, eenen bedrieger die op schandelijke wijze de eenvoudigheid der toenmalige Maastrichtsche bevolking verschalkt heeft.

De eerste sroren van dit verzinsel heeft Prof. Koepke ontdekt in een leven vɐn den H. Lupus, Bisschop van Troie, dat op het einde der IXe eeuw is samengesteld, en het is aan te nemen dat deze fabel in de VIIe, VIIIe, of IXe eeuw — (Henschenius meent omstreeks het jaar 640) in Lotharingen werd nitgevonden; doch waaraan zij ontleend werd is onbekend (13)

In een leven van dezen H. Lupus van een ongenoemden schrijver, voorkomende in het handschrift van den H. Martinus van Utrecht leest Henschenius het volgende: » De H. Servatius bisschop van Tongeren, was de zoon van Emmui, zoon van Eliud, neef van O. L. Vrouw."

Prof. G. Kurth van de Luiksche Hoogeschool, vindt deze Legende reeds in de IXe eeuw; »Quelle que soit la provenance de ces légendes, elles se trouvaient consignées dans une Vie de St Servais, qui est déjà citée vers le dernier quart du IXe siècle par Berthaire de Verdun."(14)

»Indien men Jucudus mag gelooven, gaat Prof. Koepke voort, zou bovengenoemde Alagraecus een geestelijke zijn geweest van Jerusalem, die, te Maastricht aangekomen, bij het graf van St. Servaas in geestverrukking opgetogen, dezes heilige afkomst als eene godspraak verkondigd, en de geslachtslijst terstond in schrift gebracht heeft. (15)

Jucundus toch meldt: »Onverwijld heeft hij (Alag.) dit in het bijzijn van alle aanwezigen ten papiere gesteld, en wij weten dat deze geslachtslijst, tot op den huidigen dag toe, bij het graf van den Heilige berustende is, hetgeen ons door eenigen onzer medebroeders, die ze ter plaatse gezien en gelezen hebben, werd medegedeeld." (16)

»Dit schrijft Jucundus, die, van Maastricht verwijderd, op het gezag van anderen — gelijk hij zelf bekent, — en op het getuigenis van eenen onbekenden Armeniër, die uit zijne (den Maastrichtenaren ongetwijfeld welkome) mededeeling munt zocht te slaan, en wiens gezegden bij onzen goedigen schrijver Jucundus als ondubbelzinnige bewijzen golden van een feit, waarvan men tot nog toe — bijna duizend jaren lang — niet de minste kennis had.

Ondersteld zelfs, zegt Henschenius, dat hiervoor een zweem van waarschijnlijkheid bestond, hoe kan men dan bewijzen dat een zoon van Emiu en Memelia, in de eerste eeuw van Christus, in Armenië verblijvende, driehonderd jaren daarna nog in leven en bisschop van Tongeren kon zijn." (17)

Deze laatste moeilijkheid vervalt, wanneer men de meening volgt, welke in een der bovengenoemde Handschriften wordt aangegeven, volgens welke men tusschen Emiu en den H.

Servatius eenige geslachten moet onderstellen.

Ook Hariger, die op het einde der Xe eeuw en in het begin der XIe eeuw bloeide, en, naar het zeggen van Henschenius, een voorzichtig schrijver was, en alleen de oudste »Acta Si. Servatii" raadpleegde, is op dit punt vrij ongeloovig, omdat er geen enkel bewijs voor deze bewering voorhanden is; niettemin durft hij ze nog niet zoo geheel en al verwerpen, en bekent liever zijne onwetendheid, (18) hetgeen hem door Koepke, onzes inziens, ten onrechte kwalijk wordt genomen; (19) want in die onzekerheid tegenover eene van oudsher af kordaat uitgesproken meening, kon hij niet eerlijker handelen.

Van meer belang, vinden wij, is hetgeen een *Handschrift van* het jaar 1733. (dit bevindt zich op het Rijksarchief) vermeldt: »Veel wordt er geredetwist over den ouderdom des H. Servatius; eenige *recentiores* noemen hem een bloedverwant van Christus; zijne tijdgenooten echter, ernstige en heilige schrijvers, als daar zijn: Athanasius (met wien hij bevriend was) Sulpicius Severus (die, naar het zeggen van Prof. Koepke, hem aan de vergetelheid ontrukte) Gregorius Turonensis (aan wien wij de eenige geschiedkundige gegevens over den Heilige verschuldigd zijn) en anderen, hebben

daarvan, den nakomelingen geen enkel woord achtergelaten" (20)

J u c o n d u s en latere schrijvers verhalen, dat Keizer Hendrik II, die aanvankelijk deze vertellingen van Alagraecus niet wilde geloovigen, op de kerkvergadering van Ments in het jaar 1049, door eenige» *sere wijze Grieken, die dar niet an twivelde an den dingen die 'alagraecus voermails had ghesaight ende vertelden die alle dinghe als voorscreven is*" geheel en al van derzelver waarheid overtuigd werd, maar H e n s c h e n i u s wil daarvan niets weten: »*nugae merae!*" zegt hij, louter praatjes! want Grieken waren er in het geheel niet aanwezig. (21)

Op deze Kerkvergadering waren tegenwoordig meer dan 40 bisschoppen uit Duitschland, Bourgogne en Italie; de Keizer-zelf verzocht er de hooge goedkeuring van den Paus en van de verzamelde Kerkvaders voor eene legende des H. Servatius, voor wien hij eene bijzondere achting gevoelde, hetgeen de Paus hem gereedelijk toestond. »*Hic canonizata fuit vita ejus.*" (22)

Het is zeker te bejammeren dat deze »*Levensbeschrijving* verloren is gegaan. H e f e l e meent, dat het geene andere was dan die van H a r i g e r (23); deze echter komt niet voor in het *Breviarium secundum ordinarium Eccl S Serv.*, gedrukt te Keulen in 1503; (24). dus kon het wel eene vroegere geweest zijn, welke H a r i g e r

noemt de »*gesta antiquiora*," waaruit hij deze eenige zinsnede: »*ex generosa magnorum virorum stirpe editus, nobiliter natus, nobilius conversatus*" aanhaalt, en wier verlies Henschenius zoo zeer betreurt (»*quae utinam adhuc extaret!*).

Ook Prof. Koepke hecht veel waarde aan deze levensbeschrijving, en oordeelt dat zij vervaardigd zoude zijn hoogstens 2 eeuwen na den dood des Heiligen en de bron geweest is, waaraan Gregorius van Tours en, na hem, Hariger geput hebben; doch Professor Kurth kent haar hoegenaamd geene geschiedkundige waarde toe (25) om reden dat Hariger slechts een enkele zinsnede er uit aanhaalt. Wat er nu ook van zij, de vraag is maar, of deze door den H. Paus Leo IX »gecanoniseerde" levensbeschrijving, de afkomst van den H. Servatius uit Christus' maagschap behelst. Zoo ja, — wat echter onbewezen is — dan konden wij tot onze groote voldoening verklaren, dat de eeuwenoude overlevering der St Servaaskerk, op dien gedenkwaardigen dag van het jaar 1049, van hoogerhand te Ments eene bijzondere bekrachtiging heeft verkregen. Eene dergelijke canonisatie toch, al behelst zij ook niets anders dan dat de Servatiuslegende, die het voorrecht had ze te verwerven, in de Kerkelijke Getijden openbaar mocht worden voorgelezen, (26) is daardoor van eene zeer hooge beteekenis, dat ze bij eene

bijzonder plechtige gelegenheid, op aanvrage van een Keizer, groot Servatiusvereerder, door een heiligen Paus werd uitgesproken, in het bijzijn van vele Kerkvoogden, wier geloovigen in den H. Servatius een groot vertrouwen hadden.

Maar ondanks deze vrij breedvoerige bespreking, moeten wij de Lezers in de onzekerheid laten nopens eene zaak, die dezen Heilige, zoo dierbaar aan hun christelijk gemoed, met een stralenkrans zou omkroond hebben, die slechts weinigen onder Gods uitverkorenen het recht hebben te voeren en ons troosten met het gezegde van Halinus:

»Bevredigen wij ons den H. Servatius te beschouwen, in de geschiedenis voor ons optredend als een ander Melchisedech, zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsboom, waaraan hij eenigen roem ontleene, daarentegen in zichzelve en in zijn eigen deugden stof genoeg bezittende om door ons geprezen te worden." (27)

NOTEN.

(1) Bij Prof. Koepke. zie *Pertz.* Monum Germ. Hist. T. XIII p. 85. Egidius leefde in het begin der XIIIe eeuw in het bisdom van Trier: Petrus de Nat. was bisschop van Venetië in de XIVe eeuw.

(2) ibid. l. cit.

(3) ibid. l. cit.

(4) St. Serv. leg. I. Boek l. Cap. 252

(5) Chartul. Eccl. Si. Serv. I. p. 187

(6) Zie in de Public. 1883.

(7) *Monulfus, indigne ferens tam gloriosum patrem et antistitem, Salvatoris nostri Jesu Christi secundum carnem. propinquum, tam humili sacello etc"*

De Ram; Opuscules de Math. Herbenus. Cap III. pag. 19.

(8) Bock en Willemsen Antiq. Sacrées p. 10. Van dit Leven hebben wij ter tafel liggen drie copiën van verschillende hand.

(9) «Duo puncta calumniosa dictae historiae libro, ex mera nostri aemulatione inserta."

(10) Talem enim pie credimus, ac ejusmodi credulitas de saeculis per saecula ad nos ex pia traditione pervenit.... affirmant plures versatissimi, ac insignes viri, quidem de Patris Fisen gremio, plurimis annis Trajecti in Ecclesia nostra, recurrente divi nostri Patroni Servatii solemnitate, in publica verbi Divini sede, intrepide id ipsum sunt concionati: similiter et Patres Capucini,, (Had. Jun: Apologia)

(11) Tegen dit werk, heeft, naar Bachiene verzekert, de Predikant Van Hamerstede zijn «Levensbeschrijving" uitgegeven.

(12) Act. SS. T. Ill. en Vll. maii.

(13) Bij Pertz. Mon Germ. Xll. p. 75.

(14) Koepke: I. eit.

(15) Ap. Chapeaville.

(16) «De quibus antiqui atque ejus contemporanei scrip

tores. etiam gravissimi ae sanctissimi, uti Athanasius. Sulpicius Severus, Gregorius Turonensis, caeterique nihil posteritati tradiderunt.„

(17) Act. SS. T. VII. maii.

(18) Siegbert van Gembl. bij Labbeus: Coll, Conc. T. IX. col. 1046 en Ceillier: Hist. génér. des auteurs XXIIII. p. 613.

(19) Koepke ibid. l. cit.

(20) Kurth. Deux biogr.

(21) Bock en Will: Ant. sacr. p. 10.

(22) Juc. apud Koepke ibid. l. cit.

(23) Hefele: Conciliengeschichte 83 29 p. 542.

(24) Act. St. Julii T. VII.

(25) Kurth. Deux Broch. inédites de St. Servais.

(26) Bock en Will: Ant. sacr. p. 10

(27) Jean Halin S. J. «La vie de Monsieur Sainct Servais, Evesque et Patron de Maestrichct. homme de très-grande sainceteté„ chap I.

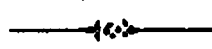

HOOFDSTUK. II.

Hoe de lieve Heilige Servatius, van kindsbeen aan, vroom geleefd heeft, en van Gods wege naar Tongeren gezonden werd.

«Sijn leven dat was Gode bequame
Heilich, ende sonder blame.

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: „*Terwijl deze lieve vriend Gods* » *Servatius, onder de hoede zijner moeder, als een* » *jong duifken werd opgevoed, openbaarde hij reeds* » *een ongewoon teeken van eene toekomstige groote* » *en wonderbare heiligheid, doordien hij slechts* » *tweemaal daags tot zijne moeder om voedsel* » *zijne toevlucht nam.*"

Ditzelfde feit vinden wij vermeld in het *Handscrhift van Reekheim*, in de copie van » 't *Heilighen Leven*" uit het jaar 1521, en in dat van den ongenoemden priester uit Maastricht (anno 1625-1632) die er bijvoegt »welcken regel van soberheijt en abstinentie hij noch naderhandt onderhouden heeft, niet alleen in die fleur sijns

levens, maar oock in sijnen ouderdom tot den uijttersten toe;" en in Bouwens, en hebbe voor ons niets bevreemdends, daar wij het van verschillende andere Heiligen, en met name van den H. Nicolaüs in het *Breviarium Romanum* vinden aangeteekend.

»Terwijl hij opgroeide en sterker werd, begaf »hij zich aanhoudend naar het bedehuis, met allen »ijver trachtende den Heere eene levende en aan»gename offerande te worden, en als kind reeds, »verrichtte hij niets kinderachtigs, maar verdiepte »zich in de lezing der H. Schrift, en, toenemend »in levensjaren, nam hij ook toe in wijsheid, »versierd met hemelsche gaven.

»Zijn aangezicht was gelijk een zonnestraal, en »hij zelf als een Engel Gods onder de jongelingen »van zijnen leeftijd. Zachtaardig was hij en oot»moedig, in alle landstreken van Armenië evenaarde »hem niemand in deugden. en daarom vonden zijne »ouders en alle christen geloovigen behagen »in hem.

Als jongeling begaf hij zich uit eigen beweging »ter beêvaart naar Jerusalem, om daar met al»geheele toewijding zijns harten, met lofzang en »offer des gebeds, den Heere èn lichaam èn ziel op »te dragen; de bestuurders der Kerk. zijnen »deugdzamen levenswandel ziende, en de zedigheid, »die op zijn gelaat te lezen stond, en de ingeto»genheid van zijn gemoed, namen hem op in hun

» *midden, droegen hem de heilige priesterlijke bediening over, en oordeelden hem waardig geteld te worden onder de genoodigden aan den Disch des hemelschen Konings, en de dienaren van 's Heeren Jesus kruis.*

» *In den dienst van 't outer, was hij allen menschen een toonbeeld van heiligheid; na aldus een wijle tijds te Jerusalem te hebben gesleten, kwam sterker immer en sterker in hem het verlangen op ontbonden te worden, om met Christus te wezen, en, terwijl hij op zekeren dag in zijn gebed lag verzonken, verscheen hem een schitterende Engel des Heeren, die hem belastte met de zielzorg over het Westersche wereldhalfrond, en hem bevel gaf ijlings op te staan, en heen te gaan naar Octavië, gelegen op den oever van het meer; de hinderlagen en bedreigingen van booze menschen moest hij niet duchten, daar hij met zekerheid kon rekenen op den bijstand van God, die hem de woorden der onbekende spraak zou leggen in den mond, want geroepen was hij om de geloovigen te onderwijzen en de goddeloozen te vermurwen.*"

Het *Handschrift* van den Maastrichtschen Priester stemt met deze lezing nagenoeg, dat van Reekheim getrouw overeen; zoo ook Bouwens, Hariger, Surius en Halinus.

Eerstgenoemde verzekert ons daarenboven dat

onze Heilige »onder allen den bequaemsten is gevonden om te worden *custos Dominici sepulchri*, dat is waardeijn van het Graff ons Heeren, welck doen ter tijdt was van de principaelste Officien der priesteren."

»Zes jaren, zoo vervolgt de Schrijver, hadde den H. Servatius sorghe gehadt van 't Graff ons Heeren met groote stichtigheid van alle de borghers ende vreemdelingen, die het zelve met groote menichte van alle quartieren quaemen bezoeken, en hoopden aldaer tot de doodt toe te volherden, zoo om de heijlicheijt van de plaets, als om de goede bequaemicheijt van dagelijcx de de principaelste Mijsterien ons Geloofs t' overleggen ..... maar Godt bereijdden voor dezen heijligen man eenen grooten en vruchtbaeren Acker van Tongeren, tot vermeerderinghe van zijne verdiensten, daar wel veel distelen en doornen uijt te trecken waeren, en met groote moeijte en arbeijdt gebouwt moeste worden; maer bequaemer om te vermeerderen den gheestelijcken oochst van verdiensten, ende de scheure der H. Kercke te vullen met een grooter quantiteit van gheestelijcke gerven, dat is: geloovige zielen."

Wat elkeen in den tekst van ons »*Breviarium*" zal bevreemden, is, dat de H. Servatius door Gods Engel gezonden wordt naar Octaviën

(Tongeren) *op den oever van het meer.* (onze goede Bouwens maakt er een Oceaan van.)

Inderdaad lezen we in Lucius van Tongeren, die omtrent het jaar 1070 (de lichtgeloovigheid hing destijds, schijnt het, in de lucht) eene »Geschiedenis van Luik" heeft geschreven, en in *De Guise's* »Annalen van Henegouwen" (in het jaar 1390) dat eertijds Tongeren eene zeehaven was met een uitgestrekten handel, en een beroemde pleisterplaats voor de schepen, die van Fenicië uit, naar de Noordzee voeren om er barnsteen en bontwerk te koopen. Gilles d' Orval beweert dat, op bevel van St. Servaas, de baren zich hebben teruggetrokken, en men er nog in zijnen tijd de zandheuvels van den zeeoever en de zeebochten kon zien, en dat Gods gramschap aan de zondige stad de zee, waarover haar zooveler schatten werden aangevoerd, heeft afgenomen.

Ook Raijmundus Marlianus zegt in zijn »Commentarius ad Julium Caesarem" dat de stad Tongeren door den Oceaan, bespoeld werd, gelijk duidelijk blijkt uit hetgeen er nog van over is gebleven"

In een handschrift, berustend in 't archief der Lieve Vrouwekerk te Tongeren leest men: »nadat de Hunnen de stad Tongeren verwoest, en hare kerken, kloosters, torens en paleizen. huizen en vestingmuren met den grond gelijk

hadden gemaakt, vluchtten vele geestelijken, monnikken en anderen, die aan het bloedbad ontsnapt waren, »*over zee*" »*fugerunt per mare.*"

Hub. Thomas, die in 1541 een »*Commentarius de Tungris et Eburonibus*" in het licht gaf, verzekert ons, dat nog in zijnen tijd op de muren der stad de ijzeren ringen te zien waren, waaraan de schepen werden vastgehecht, dat men er versteende zeeschelpen heeft gevonden en scheepsankers, waarvan men er een langentijd in de abdij van Herkenrode bewaarde.

De Schrijver der »*Antiquitates Belgicae of Nederl. oudtheden*" (t' Amsterdam 1700) betoogt (in hoofdstuk I) »Dat de zee tot aan de muuren van Tongeren heeft gespoelt (n. 13). Dat Tongeren, eertijds machtig, door Attila verwoest werd." (n. 14) en geeft (in n. 15) eene Twistredening over de Zeespoeling tot Tongeren"—doch ontleent blijkbaar alle zijne gegevens aan Hubert Thomas, dien hij een »begaaft man" noemt.

Na hem (in 1550) komt Pieter van Bruheze ons spreken van voorwerpen, te Tongeren ontdekt, die bewijzen dat in vroegertijd de scheepvaart aldaar nog vrij wat te beteekenen heeft gehad. De le Jonkaire maakt in zijne »*Notice géologique sur les environs d'Anvers*" gewag van kronijken, die verhalen dat de

Noormannen, in de IXe eeuw, Antwerpen verwoestten, en van daar onder zeil gingen naar Tongeren.

Het valt niet in ons bestek na te gaan in hoeverre deze overlevering, welke heden ten dage nog voortleeft in den mond van het volk, overeenkomstig of strijdig is met de waarheid; wie hierover meer verlangt, raadplege de geschriften der Geologen, of wel de »*Recherches historiques sur Tongres et ses environs*" van Fr. Driesen, uit wiens vertoog wij met genoegzame zekerheid kunnen afleiden, dat Tongeren, in langvervlogen dagen, bespoeld werd door een meer, eene groote oppervlakte water, waartegen de Romeinen den zoogenaamden *zeedijk* hebben opgeworpen, om hunne verschansingen en hunne heirbaan voor overstrooming te vrijwaren.

»De vallei van de Fontein, schrijft hij, eene voortzetting van het Demerdal, is op heden nog bijzonder moerassig en sompig, zelfs gedurende de brandende hitte des zomers; bij het aanleggen van gebouwen is er het heien noodzakelijk, en dit bewijst dat er, op een ver verwijderd tijdstip, eene groote watermassa heeft bestaan, waaraan, in zijne zucht tot overdrijving, het volk den klinkenden naam van *zee* heeft gegeven." (1)

Overigens beteekent in de dietsche taal,

waarvan de oude Tongeren zich bedienden, het woord *zee* of *see*, ook een meer, en over het algemeen in de volkstaal, eenen grooten waterplas, even als ten onzent, elk stroomend water *eene maas* word genoemd.

Ons genoegt het de uitdrukking: »*aan den oever des meers*" van ons *Breviarium* voldoende gerechtvaardigd te hebben.

Omtrent den naam Octavie of Octavia, aan Tongeren gegeven, diene de volgende geschiedkundige aanteekening, ontleend aan de »*Opkomst en voortzetting der stad Maastricht*" van L. E. J. de Lenarts. (2)

»Augustus (de Romeinsche Keizer) zag met leedwezen den droevigen toestand, waarin Cesar deze landen gedolven had, want niet alleen waren de woonplaatsen der ingezetenen vernield, maar zelfs de volkeren, die aan zijne wraak ontsnapten, durfden hunnen eijgen naam niet meer voeren, maar hadden, anderen aangenomen. Onder dezen telde men het volk der Eburonen, dat den naam van Tongenaren koos, dien het gedeeltelijk te voren had gevoerd, maar die aan Cesar was onbekend gebleven. (3) Om deze landen dan weder tot stand te brengen, ende van bewoonders te voorzien, stelde Augustus er coloniën van zijn eijgen soldaten, die hem vele jaren trouw gedient hebbende, hunne oude daghen aldaar in rust konden doorbrenghen. (4)

Neder-Duitschland, waarvan de Tongenaren een gedeelte bekleedden, was van de Keijzerlijke goedertierentheijt niet berooft gebleven (5) want hij stelde in 't midden van dit volk, op de puinhopen van het oude Aduatica, die beroemde colonie, welke van hem de naam van Octavia bekwam, en na verloop van tijd tot hoofdplaats van het Tongersche volk is verheven (6), alwaar de H. Maternus zijne derde bidplaats, om de bekeerde heijdenen in het ware geloof te onderrichten, heeft opgebouwd."

NOTEN.

(1) Fr. Driesen: Rech hist. p. 91 en 92 «Que si l'on nous demande, zoo besluit hij, comment ce lac s'est écoulé, nous dirons qu'indépendamment de la théorie des eaux, que nous avons indiqueé plus haut, les travaux de dessèchement continuels, faits par les souverains du pays et par les particuliers pendant toute la durée du moyen-âge jusqu 'á nos jours, répondent suffisamment à cette objection" (ibid. p. 93.)

(2) uitgegeven door Jos Habets in Publ. de la soc. d' Arch. 1864.

(3) Assurexerunt ergo Tungri ex Eburonum ruina (Fisen fol. 27)

(4) Legionum suarum milites colonos fecit in provinciis: Brouwer: Ann, Trev. ad annum 13 ante Chr. nat.

(5(Germania Il. Agrippinâ ét Tongris munitur civitatibus amplis. Ammian Marcell. Lib. XV.

(6) Germania inferior habuit Tongrorum gentem et nobilem colonian, ab Augusto Octaviam dictam (Brouwer ad annum 25 ante Chr. nat.

HOOFDSTUK III.

Hoe de lieve St. Servatius heenreist naar Tongeren, en aldaar tot Bisschop gewijd wordt.

«Te Tongheren in die stad
Daer quam die goede Sinte Servaes,
Daer dat busscopdome was,
Groet en rike"

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: *Onverwijld stond Servatius op, en aanvaardde den grooten tocht van het Oosten naar het Westen, even als de Zon het licht aanbrengend, het licht der genade; hij sprong op, blakend van ijver om zijne loopbaan te volbrengen (1), en, geleid en beschermd door 'sHeeren Engel, kwam hij behouden te Octavië aan. Op den dag zijner aankomst waren aldaar vergaderd — niet zonder eene beschikking der Voorzienigheid — de Bisschoppen der Provincië met de geestelijkheid en het volk der stad (2) in de kerk van O. L. Vrouw, ten einde te beraadslagen, en te beslissen wat er van den bisschoppelijken stoel zou geworden.*

De vorige bisschop immers, de H. Valentinus, had op ingeving des H. Geestes, toen hij zijn einde

voelde naderen, zijnen bisschopstaf gelegd op het altaar der H. Maagd Maria, en verboden, onder bedreiging van den banvloek, dat iemand in zijne vermetelheid het dorst te bestaan, den kromstaf te aanvaarden, en zich als een huurling in het herderlooze bisdom in te dringen, dan alleen diegene, welke eerst door de algemeene keuze, en volgens de openbaring onzes Heeren J. C., als een bekwaam leeraar en bisschop der zielen bevonden wierde."

Hetzelfde ongeveer verhalen ons het *Handschrift van* Reekheim, Halinus, Willemsen, Fisen, Pollet, Bock en Willemsen:

»Alle oude schrijvers, (zegt Willemsen) komen hierin overeen, dat de H. Servatius, op eene wonderbare wijze, op den bisschopstoel van Tongeren werd verheven." (3)

Eene nadere toelichting van dit feit vinden wij in het *Handschrift* van den ongenoemden Maastrichtschen priester.

»Dit waardijnschap heeft hij zo loffelijck bekleed, dat de geheel stadt vol van zijn, deughdelijck leven, en hem bequaem vonden om verheven te worden tot eenen van de treffelijckste bisschopstoelen van het Christenrijck, onder dewelke was dijen van de vermaerdste, de stadt van Tongeren, die nu seven jaeren open gestaen hadde sonder eenigen bisschop, (naer dat desen bij twee hondert en vijfftigh jaaren beseten was geweest gedeurlijck van negen heijlige Bisschop-

pen, waeraf den eersten is geweest St Maternus, gesonden van den H. Petrus,) en dat door bevel van den H. Valentinus, negensten Bisschop nae St. Maternus, denwelcken gekomen sijnde tot sijnen vollen ouderdom, en onbequaem om het Bisdom langher te bedienen, bidde Godt dagelijks om eenen bequamen successeur, die 't selve souden moghen voorderen in alle deughden, en is ten eijnde verhoort geweest en verseekert door goddelijcke revelatie, van eenen successeur, die niet en soude genomen worden van dese quartieren, maer comen van verre landen, die de Tongersche kercke met het waarachtigh woordt Godts souden voijen (voeden) met sijne heijlige deugdhden versieren, en met sijne heijlige en hemelsche miraeckelen verlichten.

Den H. Valentinus, verblijdt en versterckt door dese goddelijcke openbaringhe, verwachde de doodt met een groot verlangen en stercker betrouwen: deser aanstandt nu gevoelende, heeft hij doen vergaderen de geheel Clergie, principalijck die met hunne voix (stem) machtig waeren den Bisschop te kiesen (4) dewelcke hij toegesproecken heeft: »»wie glorieren en verheugen ons dat wij, Tongersche borgerije, van d'eerste en oudste sijn, die in Nederlandt het waerachtigh geloove Christi aenveert hebben, maer sijn bedroeft dat onze manieren soo quaelijck accorderen met de seeghbaerheit en ieverig

heijt van de eerste Christenen: ick hebbe wel mijn beste gedaen om deselve te reformeren, maer door ouderdom der jaeren en hebbe hetselve niet connen volbringhen, en daeromme hebbe dickmaels Godt Almachtigh gebeden om eenen successeur, die mijne krankheijt soude verbeteren, en ben ten leste verhoort geweest"" ......

Dit geseijt hebbende, is hij uijt sijnen bisschoppelijken stoel opgestaan, en met vlijticheijt gegaen tot den autaer van de alderheijligste Maghet Maria, naemp hij sijnen Bisschopstaff, en, daer op deselve geleijdt heeft. Daernaer, als vervult wesende wat den H. Geest, heeft de selve toegesproecken: »»Ick bidde ulieden allen te samen in 't gemeen, en elck in 't bijsonder, dat nijemand, van wat authoriteit hij is, hem verstoute wech te nemen desen staff, die ick door Godts revelatie en gebodt gestelt hebbe in de bewaeringe van sijne alderheijlighste Moeder, en dat op pene van excommunicatie of te ban voor den geenen, die dit gebodt sal overtreden..... en weest nochtans niet beroert om deze woorden, maer verblijdt U in den Heere, wiens singuliere en bijzondere affectie t' uwaerts hieruit blijckt, die ulieder stadt en landt zelf wilt voorzien van eenen hemelschen Prelaet, en die senden van verre landen, en met soo claere miraeckelen bevestigen, dat ghij liedens geensints van sijne hemelsche sendinghe en

sult kunnen twijfelen. Daerom sult ghij U wederhouden, van ijmandt naar mijn doodt te kiesen, maer met goede devotie denghenen, die van hooger handt gesonden sal worden, van den welcken ick wel verseekeren wil een van twee: oft dat de stadt van Tongeren deur hem teenemael sal gereformeert worden en verbetert, ist bijaldien dat se in alles hem gehoor gheeft, oft teenemael geruineerd worden binnen corte jaeren, indien zij sijne geboden en ordonnantiën versmaedt."

Keeren wij nu terug tot de Legende van ons *Breviarium :*

»Zoo stond nu de Bisschopstoel van Octavie te treuren, verstoken van den bisschopszegen zeven jaren, en terwijl, zooals hiervoren verhaald werd, krachtens den algemeenen tuchtregel, de bisschoppen vergaderd waren, openbaarde zich eensklaps de Engel des Heeren, die de gemoederen van alle aanwezigen met ongewone vrees beving, en den ootmoedigen Servatius, die nederig ter aarde in zijn gebed lag verzonken," (*in 't habijt van eenen pelgrim, seer armelijck gekleedt, maer, als eenen vremdeling en onbekent, wierde luttel van hun lieden geacht; daernaer verthoonde hem den Engel Godts, sijnen Leijdtsman, in zulcke heerlijcke en boven maeten schoone gedaente dat hij alle menschelijcke forme en fraijheit verre te boven ginck"* Hs. van Maastricht) *oprichtte, hem den herderlijken staf, dien hij van het altaar had genomen,*

in de hand gaf, en, tot groote verwondering van alle toeschouwers, naar den bisschoppelijken zetel geleidde.

Allerwege heerschte er in het heiligdom vreeze, onuitsprekelijke verbazing en stilzwijgen.

IJlings verdween de Engel, en in het midden van de kerk bleef de ootmoedige Servatius staan met den herderlijken staf (5) *in de hand. De verzamelde volksmenigte, het oordeel Gods erkennende, verheugde zich, en gaf door handgeklap, door luide toejuiching, hare vreugde te kennen, en door de stad heen, weerklonk er tot de sterren toe, eenpariglijk een loflied voor God.*

Toen werden de aanwezige bisschoppen geroepen, tot de bisschopswijding van SintServaas, doch men stelde zich de vraag of zij *het zouden wagen tot bisschop te wijden eenen man, die waardig was bevonden door een Engel aangeboden te worden; doch als de heilige man zelf den kerkvoogden beval aan hem te voltrekken, wat s' Heeren Engel had begonnen, werd hij, zooals gebruikelijk was met de bischoppelijke gewaden omhangen, en tot bisschop gewijd.*

Het *Maastrichtsch Handschrift* van 1625 verhaalt dat de geestelijke overheid van Tongeren, ziende hoe het zevende jaar na Valentinus' dood reeds voorbij was, en het bisdom dien ten gevolge dagelijks meer en meer verwilderde, begon te twijfelen aan de voorspelling van hunnen

overleden bisschop, en vergaderde een »Concilium, »maer zoo dickmael sij de kiesinghe aengestelt hebben, koste noijt accorderen, de looten vielen al op verscheijden, nijmandt en wierden gevonden, die anderen te boven ginck met een wettigh getal van suffragiën oft stemmen."

Van deze legende wordt ook gewag gemaakt in het oud Brevier onzer Kerk. (6)

Iedereen, die slechts even bekend is met de kerkelijke geschiedenis der allereerste eeuwen, zal zich herinneren dat op soortgelijke, wonderbare wijze wel meer Heiligen op den bisschoppelijken stoel zijn verheven geworden. »*Son élection,* schrijft Halinus *fut miraculeuze, clair présage de sa vie du tout celeste.*" (7)

»De kerckelijcke historiën sijn vol van dusdanighe exempels, maer ick wil der maer verhaelen drij of vier, die omtrent die tijden van dezen heijligen geschiet sijn. In den eersten hebben wij den H. Nicolaüs, borger van Lijciën, die altoos deur eenen Engel tot het bisdom van Mijriën is verheven. (8) In den Westen hebben wij het exempel van den H. Maximinus, bijsonderen grooten vriendt van den H. Servatius, die door de vermaeninge des Engels aan den H. Agritius in 't bisdom van Trier is gesuccedeert (9)

Den H. Ambrosius, wesende schoutet van Liguriën, is deur de stemme van een onnoosel

kindt, jae een onmondigh kindeken, bisschop verklaert van Milanen.(10) Den H. Gregorius is Paus van Roome gedeclareert, deur de vierige colomme, van den Engel gemaekt, waerdoor alle de holen van den bergh Soractes verlicht zijn, daer den voorseijden Gregorius hem verborgen hadde. (11) 't Selve lesen wij oock van den H. Aderitus en Eucharius, die tot den stoel van Ravennen alsoo verheven sijn.'' Ook de H. Joannes Agnus werd op wonderbare wijze op den bisschopzetel te Maastricht verheven. (12)

Komen wij nu tot de vraag, in welk jaar heeft deze verheffing van den H. Servatius op den bisschopzetel van Tongeren plaats gehad, dan moeten wij met den Geschiedschrijver van ons Bisdom zeggen dat het juiste tijdstip zijner verheffing niet bekend is. (13)

De geleerde Henschenius, die hem eene regeering van 47 jaren toeschrijft, is van meening dat hij in het jaar 384 gestorven is; zijne wijding, als bisschop van Tongeren, zou dus in het jaar 336 hebben plaats gehad.

P. de Marne, De Ram, en Willemsen geven het jaar 335 als genoegzaam zeker aan.

De Benediktijnen van St. Maur, schrijven, dat Servatius reeds eenigen tijd zijn bisdom bestuurd had, toen hij in 343 de Kerkvergadering van Sardica bijwoonde. (14)

Eene »*merkwaardige en aloude chronijke der*

stad Maastricht," gedrukt in het jaar 1794, geeft het jaar 327 als dat der Bisschopswijding, en tegen het nagenoeg algemeen gevoelen der Schrijvers in, het jaar 388 als dat van 't overlijden des Heiligen aan, zoodat hij 61 jaren lang het H. Herdersambt zou hebben uitgeoefend.

Een *Handschrift,* in het Rijks-archief alhier zich bevindend, en blijkbaar door een kanunnik van het voormalig St. Servaaskapittel geschreven, anno 1733 »de So. Servatio," geeft van het leven des Heiligen de volgende tijdberekening:

De H. Servatius werd geboren omstreeks het jaar 275, bisschop van Tongeren in 310, uit Tongeren verdreven omtrent het jaar 368, ging naar Rome in 381, en stierf den 13den Mei 384; zoodat hij eenen leeftijd zoude bereikt hebben van bijna 110 jaren, waarvan hij er 74 als bisschop, eerst van Tongeren, later van Maastricht zou hebben geleefd, en door Gods Engel geleid, te Tongeren zijn aangekomen op een leeftijd van 55 jaren.

Zooals men ziet, bestaat er ook hieromtrent nog al verschil van meening, hetgeen niemand moet verwonderen, daar de eerste tijden van de vestiging des christendoms in ons vaderland grootendeels nog in het duister gehuld liggen, en tengevolge van de invallen der verwoestende Hunnen, Vandalen en Noormannen, hier te lande vele bronnen onzer Kerkelijke Geschiedenis ongetwijfeld zijn

verloren gegaan. Zelfs zoude, naar het getuigenis van Prof. Koepke,(15) de naamvan den grooten Servatius der vergetelheid prijs zijn gegeven, indien niet Sulpicius Severus,(die verhaalt dat hij in het jaar 359 tegenwoordig was op de Kerkvergadering van Rimini) getuigde, dat hij in het midden der IVe eeuw, een hardnekkig bestrijder der Ariaansche ketterij is geweest.'' (16)

Nu is het zeker dat de H. Servatius in het jaar 336 zijnen heiligen vriend en dapperen strijdgenoot, Athanasius, die door Keizer Constantinus was verbannen geworden, te Trier heeft bezocht, (17) en hij reeds eenigen tijd bisschop van Tongeren geweest was, toen hij in het jaar 343 de Kerkvergadering van Sardica bijwoonde; (18) zoodat wij geen reden hebben af te wijken van het schier algemeen gevoelen der Schrijvers, die het jaar 334 of 335 als het jaar zijner verheffing aangeven.

NOTEN.

(1) Exultavit ut gigas ad currendam viam suam (Ps. 18: v. 6.

(2) Episcopi coprovinciales cum clero et populo civitatis ipsius.

(3) Will. Handl. bl. 30. in de noot.

Zie Halinus. ch. III. Fisen Hist. eccl. Leod. Pollet: Hist. eccl. du Dioc. de Liége. Bock et Willemsen: Antiq. sacr. p. 87.

(4) Destijds namen (zie Habets: Gesch. van 't Bisdom Roermond bl. 102) de geloovigen, de geestelijkheid van het bisdom, de naburige bisschoppen en de metropolitaan in zekere mate, krachtens het toen bestaande positief kerkelijk recht, aan de keuze van den bisschop deel.

(5)Zie over dezen staf *Antiq. Sacr* pag. 84. en Bouwens Sacer Thesaurus Servatianus pag. 22.

(6) IJmnus ad Laudes

Ab Armenia Christus hunc direxit,
Tungris orantem Angelus erexit,
Et ab altari virgam pastoralem.
Illi porrexit,

(Bock et Will. Antiq. Sacr. p. 87.)

(7) Jean Halin: Vie de Monsieur S. Servais chap. III.

(8) Zie *Brèv. Rom.*. die VI. Dec. lect. V

(9) Handschrift van Maastricht.

(10) Zie *Brev. Rom.* die 7a Dec lect. VI.

(11) Zie *Brev. Rom.* die 12a Mart. lect. V.

(12) Zie Habets: Gesch. van het Bisdom Roermond bl. 115.

(13) ibid. bl. 113

(14) Hist. litt. de la France. T. I. p. 243. Het *Propr.*

Dioc. Leod. heeft «sub annum 338.

P. de M a r n e: «Hist de Comté de Namur„ T ll. p. 534.

De R a m: «Not. hist. sur St. Servais.

W i l l e m s e n: Handleiding bl. 30

(15) Bij *Pertz*: Mon. Gem T. XII. p. 85.

(16) S u l p. Sev. Hist. eccl. lib. ll.

(17) Zie Act. SS. T. III, Maii Die 13a

(18) Hist. litt. de la France. l. c.

HOOFDSTUK IV.

Hoe de lieve H. Servatius, als Bisschop van Tongeren, uitblonk door velerhande deugden.

»Hij was ein kempe der Heiligher Kercken.
Ende was aen sijn ambacht
Reine, kuijssche en eernstacht"

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: *Toen de H. Servatius verheven was in de hooge waardigheid van bisschop, ontving hij de zegeningen des Heeren, en hij, de zoolang verbeide, spoedde zich tot zijne heilige bediening als »een bruidegom, die uit zijn rustvertrek te voorschijn treedt"* (1) *terwijl geheel de geestelijkheid en de bevolking het oog op hem gevestigd hield; doch niemand zal ons ontvouwen hoedanig en hoezeer hij uitblonk, noch hoe hij zich betoonde in het openbare zoowel als in het bijzondere leven; door zeldzame gaven Gods schitterde hij uit boven alle andere priesters, dagelijks plag hij te vieren de hoogheilige geheimen van het goddelijk lijden, tenzij hij door lichamelijke ongesteldheid belet werd; aan het heilig outer betoonde hij zich in- en uitwendig*

godvruchtig, en na het H. Misoffer, vond hij geenen smaak in andere spijzen, en gebruikte ze bijna nooit anders, dan daartoe uit liefde gebeden door zijne geestelijke medebroeders, of gedwongen door ziekte; elkeen beschouwde hem als een hooger wezen; de geestelijken eerbiedigden hem als eenen Engel uit den Hemel; de burgerij en naburige bevolking had hem lief als eenen vader; want allen lieden stond hulpvaardig ter zijde, den weezen een milde trooster, den armen een edelmoedig weldoener; altoos in het gebed, en door zijne deugden een cieraad van de geheele christenheid; de zieken, die zijne hand of voet konden aanraken, werden genezen van hunne kwaal, en het was als droop den kranke de gave des heils van zijne handen af; de bezetenen, die destijds, helaas! menigvuldig waren, (2) werden verlost wanneer zij het overschot zijner spijzen gebruikten; zoodoende strekte hij allen christenmenschen waarlijk tot een voorbeeld.

En behalve zoovele edele deugden, scheen hij met eene bijzondere genade begiftigd; want ofschoon hij hier te lande geheel en al vreemd was, verstond hem, wanneer hij den volke het woord Gods verkondigde, één ieder in zijne eigene spraak; en dit voorwaar moest wel het werk zijn van de genade des H. Geestes, die met dezelfde gave de Apostelen had begenadigd; had hij daarentegen wereldlijke zaken te doen, dan behoefde hij de hulp van eenen tolk.

In den tijd, dat de H. Servatius de wereld verlichtte, werd er in de wereld een groote kamp gestreden tusschen licht en duisternis, tusschen goed en kwaad, doch ook schitterden, te midden van de duisternisse des ongeloofs en de schaduwe der ketterijen, met buitengewonen luister de goddelijke starren, door den H. Geest ontstoken, over de christenwereld heen, als getuigen der waarheid: Hieronymus in Judea, Ambrosius in Italië, Augustinus in Africa. Martinus (in Tours) Hilarius (in Poitiers) en Athanasius, Theofilus en Joannes Chrysostomus in het Oosten; en in het midden van deze heilige Kerkleeraren, blonk als eene morgenster, en door zijne deugden als eene zon, de verheven priester en edele bisschop, de groote en roemrijke Servatius. Wat de wereldrampen toen ter tijd, tot overmaat van jammer, nog verergerde, was de wondenslaande pestziekte der ketterijen, gelijk een geest des doods rondvarend door de wereld, als wilde zij het Rijk van den Antichrist invoeren.

Arius immers besmette het midden der wereld, Aribucius, Armenië, en Manes' onzuiverheid, Africa, terwijl alom over den aardbol ontelbare, veelsoortige secten ontstonden, als Proclianus, Donatus, Coluthus en Florinus; en de meesten onder hen streden boosaardig, met geveinsde heiligheid en sluwheid.

En onder alle bovengemelde voorname belijders

der katholieke waarheid, muntte Servatius uit overal en ten allen tijde als een vinnig bestrijder der ketterijen."

Dat het tafereel, ons hier door den Schrijver onzer Legende ontrold, geenszins te somber gekleurd is, kunnen wij opmaken uit hetgene ons de Schrijvers van dien tijd in hunne werken hebben achtergelaten; het onmetelijke Romeinsche Rijk toch begon al de teekenen te vertoonen van eene nabijzijnde oplossing; de reusachtige kolos, die de volkeren aan zijn ijzeren wil onderworpen, de koningen cijnsplichtig gemaakt, zijne zegevierende adelaren alom door de bekende wereld gezonden, de koningrijken tot afhankelijke wingewesten ingedeeld had, die den fieren Galliër met den vrijheidminnenden Angelsakser, den blondgelokten telg van Germanjés wouden met den zwarten Numidiër, den tot nog toe ongetemden Fries van het Noorden met den halfverschroeiden bewoner van de Sahara, op de dagen zijner grootheid, voor zijnen triomfwagen had aangespannen, waggelde op zijne grondvesten; en, terwijl de ontaarde zonen van den grooten Konstantijn, in hun weelderig Bysantium, zich onledig hielden met theologische haarkloverijen, die spreekwoordelijk zijn geworden, ontwaakte, in den boezem der kwâlijk in bedwang gehouden Barbaren, de zucht naar vrijheid; het rijk der wrake

ging beginnen, de rosse brandtoorts, haren gloed verspreiden door Europa, waarover allengs de laatste avondglanzen van den grooten Christenkeizer verdwenen.

De verwoestingen, welke in Gallië van wege de Vandalen, Sarmaten, Alanen, Herulers, Allemannen, Gothen en Hunnen, en andere ontembare volkstammen te verwachten waren, en waarvan de H. Hieronymus in eenen brief aan Ageruchia (te vinden bij Hariger) (3) eenige bijzonderheden mededeelt, elkeen had er een zeker voorgevoel van, waren in aantocht; de buitengewone weelde en levenswellust, het zedenbederf, die de kenmerkende eigenschappen zijn van eene diepverzonken maatschappij, de voorboden van eenen nabijzijnden ondergang, zouden weldra door den vreeselijken »*Geesel Gods*" op het dolzinnige menschdom bloedig worden gewroken; een algeheele geweldddadige ommekeer stond Europa te duchten.

»Het trotsche Rome, schrijft de Eerw. Heer Habets, heeft zijn eigen einde zien naderen.... verstrooide horden van bloeddorstige wilden, die zonder bepaald doel, maar toch door eene onzichtbare hand gedreven, gedurig in toenemende zwermen de Romeinsche grenzen overschrijden, de stuiptrekkingen van het zieltogende Heidendom, de geboorteweeën van het zegepralende Christendom, dat zijn de welbekende

verschijnselen, die den val van het Westersche rijk voorafgingen." (4)

Was nu dusdanig de toestand der wereld op staatkundig en maatschappelijk gebied, in het godsdienstige zag het er niet minder donker uit; na met goeden uitslag gestreden te hebben voor haar bestaan tegen alles, wat hare wording, hare ontwikkeling belemmerde, en voor de éénheid van het Opperwezen, een der grondwaarheden van haar leerstelsel, tegen het veelgodendom der Heidenen, »zag zij zich te dien tijde, naar het woord van Rohrbacher, genoodzaakt ten strijde te gaan voor de godheid van Christus, haren Stichter, en voor hare eigene eenheid" (5) tegen de dwalingen, welke in haren eigen boezem, ongetrouwe en weêrspannige kinderen in 't leven riepen.

»Ten tijde nu (zeggen de *Gesta antiquiora* (6) dat de H. Servatius in de stad Tongeren den bisschoppelijken zetel bekleedde, verontrustten vele ketterijen de Kerk van God, en werd de mare verbreid van een inval der Hunnen in Gallië; Servatius, een man van uitstekende heiligheid, trachtte door aanhoudend waken, en vasten, en geschrei van Gods barmhartigheid te verkrijgen dat nooit dit woest, en Gode niet geloovig volk den voet in Gallië mocht zetten." (7)

»Terwijl de zalige Servatius, zegt de H. Radbod, met alle mogelijke bezorgdheid de

hem toevertouwde kudde bewaakte, en voor zijn geestelijke kinderen, door het gedurig opofferen zijner tranen en gebeden aan God, eene veilige haven hield opengesteld, waarin zij door de stormen der wereld niet konden geteisterd worden, verwaardigde zich de H. Geest hem de geheimen der toekomst te ontsluieren, en hem toe te vertrouwen dat den volkeren van Gallië Gods gramschap boven het hoofd hing, daar de golfslag hunner euveldaden den Hemel geweld aandeed; door deze openbaring verschrikt, nam de heilige Man zijne toevlucht tot de versterving, om daardoor het hem toevertrouwde volk voor de dreigende gevaren te behoeden" (8)

Vooral echter was het de ketterij van Arius, die den zielenherders in die noodlottige tijden zoovele onrust baarde, hun zoovele vervolgingen berokkende, te meer daar de Bysantijnsche Keizers met geweld van wapenen, de ketterij opdrongen aan degenen, wier overtuiging zich daartegen aankantte.

Jesus Christus, de stichter der Katholieke Kerk is niet God, beweerde Arius, maar slechts een schepsel, dat met den Vader wel eenige gelijkenis had, maar geenszins zelfstandig was.

Het gold dus een strijd om het levensbeginsel der katholieke waarheid, die dan ook, heel duidelijk in het Concilie van Nicea (anno 325) werd bekrachtigd.

De uitspraak van deze Kerkvergadering, zegt het *Maastrichtsch Handschrift*, heeft den H. Bisschop van Tongeren, »altoos gedient voor eenen seekeren regel, naer denwelcken hij geschickt heeft alle sijne wereken, woorden en gedachten.''

Het zal waarschijnlijk wel geweest zijn om zijne kudde in de onvervalschte geloofsleer der Roomsche Kerk te bevestigen, dat de H. Servatius (naar hetzelfde Handschrift) »als eenen oprechten Herder, visitatie gedaen heeft door zijn geheel Bisdom, dat toen ter tijdt zich uijtstreckde tot Gelderlandt, tot Gulick, tot het Landt van Cleve en van Bergh, tot s'Hertogenbosch, tot het Graefschap van Namen, ende begreep een groot deel van Brabant, Artois en Henegouwen,''(9) en comende tot Luijck, d'welck doen ter tijdt maer een dorp en was, heeft met het teecken des heijligen Cruijs verweckt eene fonteijne, die noch ter tijdt is durende op de plaetse, daer nu een kerck tot sijnder eeren gebouwen is, van Richarius, den thienden Bisschop van Luijck naer den H. Hubertus."

Van dit mirakel, dat wij daarom echter niet gladweg ontkennen, vinden wij bij slechts weinigen der Schrijvers, die wij raadpleegden, melding gemaakt.

Wel verhaalt ons **Pollet**, dat de H. Monulfus, bisschop van Maastricht, op den oever van de

beek Legia, op eenigen afstand van de plaats, waar, tweehonderd jaren vóór hem, de H. Servatius eene kapel (*ecclesiolam*, zegt N i c o l a s, kanunnik van St. Lambert, die omstreeks 1130 bloeide, *aediculam*, F i s e n) (10) had opgericht, aan de HH. Martelaren Cosmas en Damianus eene kerk toewijdde (11), en op dezelfde plaats, die Servatius had verkoren om er deze bidkapel te bouwen, wijdde de Luiksche bisschop Richarius den H. Servatius eene groote en schoone kerk. (12)

Ook te Tongeren, in zijne bisschopstad, bouwde de Heilige een grooten tempel, (13) die echter in het jaar 385 door de Germaansche horden geheel en al verwoest werd; een handschrift, in de schoone LieveVrouwekerk aldaar bewaard, verhaalt dat men in het jaar 1240, toen men de kathedraal herbouwde, 22 voet diep, de fundamenten vond van het heiligdom, door Servatius aldaar opgericht (14); de kathedraal echter, die insgelijks verbrand geworden, en de zetel geweest was van zoovele heilige bisschoppen, en de eerste kerk, aan deze zijde der Alpen, aan de H. Maagd toegewijd door den H. Maternus, werd door Ogier, graaf van Looz, in haren luister hersteld, en den 9den Mei 804 door Paus Leo III, in bijzijn van Karel-den-Groote plechtig ingewijd. (15)

Het is niet onwaarschijnlijk, dat bij gelegenheid van deze, zijne herderlijke rondreize door zijn

uitgestrekt bisdom, de H. Servatius, in het Noorden onzer provincie, verschillende christengemeenten bezocht; Wichmans althans vermeldt het uitdrukkelijk.

»In verband hiermede is het opmerkenswaardig, schrijft Pastoor Willemsen, dat de H. Servatius te Odilienberg oudtijds eene bijzondere vereering genoot; nog in de XVde eeuw kwam jaarlijks, op zijn feestdag, de parochie Karcken in processie met hare Reliquiën daarheen; in 1485, tijdens het verblijf der Sepulchrijnen, wordt een aflaat verleend aan degenen, die op S. Servaasdag de kerk van Berg bezoeken, en in de Constit. Sijnod. Tit. V. no 15 van Lindanus wordt die dag als feestdag voor het bisdom voorgeschreven." (16)

En dat de heilige, en ijverige bisschop, gedurende zijn verblijf te Tongeren, dikwijls in het naburige Maastricht het woord Gods is komen verkondigen, lijdt geen twijfel, daar de H. Petrus in een visioen (zie Hoofdstuk IX) hem sprak van Maastricht als van eene plaats, die hem dierbaar was, en Henschenius ons verzekert, dat hij »de bewoners der Maasstad in de oprechte geloofs- en zedeleer onderwezen heeft.'' (17)

Hoe gaarne toch zal de heilige Man, uitgeput van de vermoeienissen, aan zijn Apostolaat onvermijdelijk verbonden, moegetobt, afgewerkt,

en wellicht ook treurende over de weerspannigheid, de steeds toenemende zucht naar weelde, en het zedenbederf, waarin de bewoners van het volkrijke en wellustige Tongeren dieper en dieper steeds afdaalden, naar het hem zoo dierbare Trajectum zijn gekomen, om er zijn Apostelhart te verkwikken aan den geloofsijver en den godsdienstzin der Maaslanders! hoe gaarne zal de eerbiedwaardige grijsaard, wiens ziel, zoo als blijkt uit geheel zijn leven, en gelijk die van bijna alle Heiligen Gods, diep en innig gevoelig was voor de schoonheden der schepping, de lachende landstreek hebben bewonderd, en de vruchtbare Maas- en Jekerboorden, waarover weleer de machtige stem van den H. Maternus, den eersten Evangeliebode, had wêergalmd! en hoe gaarne zal hij voor het heil zijner kudde, voor den triomf der zoo heftig aangevochten waarheid, en de verbreiding van het Godsrijk op aarde gebeden hebben in de St. Pieterskapel, door zijnen heiligen voorganger gebouwd op dezelfde plek gronds, waar eenmaal zijn heilig gebeente zou worden ter ruste gelegd, en in later dagen, boven zijne verheerlijkte grafstede, een zijner opvolgers, de heilige edelman van Dinant, Monulfus, de prachtige domkerk verhief, welke de geliefkoosde bedevaart werd van vorsten, keizers, bisschoppen en volkeren!

»*Als hij te Triecht quam*, zingt de middeneeuwsche volksdichter,

Die ghenadighe Sinte Servaes,
Die God alreliefste was,
Daer was hij alsoe gherne. (18)

Maar het schijnt dat de strijdgenoot van den grooten Athanasius, evenmin als deze, geene duurzame rust mocht genieten.

Sedert de IIe eeuw toch had de ketterij der Gnostieken, dank vooral aan den invloed der vrouwen, in Gallië wortel geschoten (19): Gennadius nu, een schrijver van de Vde eeuw, verhaalt dat in de IVde een Gallisch bisschop, met name Sabbatius, op aandringen van eene heilige maagd Secunda, een boek schreef, waarvan het eerste gedeelte gericht was tegen de Gnostieken Marcion en Valentinus, het tweede, tegen de Arianen Aëtius en Eunomius.

Daar nu onze Heilige in de geschriften van den H. Athanasius, en in de *Handelingen* der Kerkvergadering van Sardica meermalen voorkomt onder den naam van Sabbatius, besluiten de geleerde Schrijvers van de »*Histoire littéraire de la France*'' terecht, dat de H. Servatius ook van het wapen des geschreven woords heeft gebruik gemaakt tegen de ketterijen van zijnen tijd.

Trithemius—zoo gaan dezelfde Geleerden

voort — meent dat de H. Servatius nog andere werken heeft geschreven, die niet tot het nageslacht zijn gekomen; dat kan waar wezen, want de H. Servatius was eene groote figuur in de Kerk." (20)

Ter plaatse dient melding gemaakt te worden van een »*Intaglio,*" bij Bouwens voorkomende onder de benaming van: *Zegel van den H. Servatius,* (21) dat volgens de oudheidkundigen te huis behoort in de IIIde of IVde eeuw, en betrekking heeft op het Gnosticismus.

NOTEN.

(1) «Tamquam sponsus procedens de thalamo suo, Ps. XVIII 6. datis: omringd van licht en majesteit. (zie *Calmet.* Comm. litt. over deze schriftuurplaats)

(2) «Erant enim tunc temporis, proh dolor! innumerabiles" (*Brev*)

(3) Zie *Act. Sanct.* l. c. cap. III N. 19. Hariger. ap. Chapeaville Gesta Pontif. T I. cap. 24.

(4) Publ. de la soc. d'Archéol. T. I. 1864. bl. 10.

(5) Rohrb. Hist. univ. de l' Egl. Cath. livre 31e

(6) Zie *Anal. Boll.* T. 1 fasc. 1 pag 94

(7) Zie ook Greg. Turon. Hist. Franc. lib. II cap. 5.

(8) Sermo de So Serv. in de *Anal. Boll.* l. c. pag. 106.

(9) De ongenoemde Schrijver beschrijft de grenzen van het oude bisdom van Tongeren, en gebruikt daarbij de in zijnen tijd in zwang zijnde plaatsnamen.

(10) Hist. Eccl. Leod. lib. II N. 15.

(11) Ch. Pollet: Hist. eccl. de Liége Vol. I ch. III *Dewez* Hist. du pays de Liége vol. l. p. l.

(12) ibid chap X. Richarius stierf in het jaar 945. zie ook Habets (Gesch. van het bisd. Roerm. p. 145) en Th. Bouille (Hist. de la ville et pays de Liége pag. 58)

(13) Zie De Lenarts: Opkomst en voortgang der stad Maastricht in de Publ. 1864 bl 174.

(14) Perreau: Tongres et ses monuments p. 57.

(15) id. t. a. p. pag 58 Joan *Mantelius*: Hist. Loss. lib II. Anno Dni 1240 praedie calendas Juni inceptum est novum opus ecclesiae Tungrensis, et destructum est vetus Cancellum a fundamentis, et profundidate 22 pedum casu inventum est fundamentum antiquae ecclesiae quae creditur fuisse tempore Beati Servatii, et novum fundamentum est locatum super illud. (Extr. d'un manuscrit qui se trouve à la fabrique de la Cathédrale de Tongres. Zie «Bulletin de l'Académie d'Archéologie de Belgique" T. II. p. 364.

(16) Wichmans: Brabantia Mariana zie Willemsen's «De Stiftskerk van den H. Petrus te St Odilienberg". bl. 9.

(17) *Act. Sanct.* T. III. Maii.

(18) H. Van Veldeken. 1025.

(19) Hieronymus Ep. 75 ad Theodoram.

(20) *Hist. litt. de la Fr.* par les Bénéd. de St Maur T. I. pat. 2 pag. 242.

(21) Bouwens: Sacer. Thesaurus Servatianus pag. 22 ed. 1651. In de *Antiq. Sacrées.* vindt men er eene afbeelding van, bladz. 101.

HOOFDSTUK VI

Hoe de lieve H. Servatius, op de Kerkvergadering van Sardica, strijdt voor het Geloof en voor de onschuld van zijnen boezemvriend Athanasius, en hoe hij, uit Tongeren verdreven, de wijk neemt naar Maastricht.

Doer God leijt hij den arbeit,
Der Heilighe Gheist was daer mede.

H. VAN VELDEKE.

Hier moeten wij voor eene wijle, ons *Breviarium* ter zijde leggen, omdat de Schrijver, wien het blijkbaar slechts te doen was, in zijne *vita*, voor den koordienst bestemd, een kort begrip te geven van Servatius' deugdzaam en heilig leven, in het geheel geene melding maakt van zijne tegenwoordigheid te Sardica (anno 343); wel spreekt hij van het Concilie te Keulen (anno 346) waar de H. zich zoo moedig gedroeg tegenover den Ariaanschgezinden Eufrates, zwijgt evenwel wederom van Rimini, (anno 359) wellicht omdat daar de goede trouw van Servatius verschalkt werd. Tot samenstelling van dit

Hoofdstuk maken we ons ten nutte gedeeltelijk de zaakrijke »Handleiding" van Pastoor Willemsen, en het *manuscript* van den ongenoemden Maastrichtenaar; deze geeft tevens in zijne Inleiding de reden aan, waarom hij — en hetzelfde geldt voor bijna alle andere kronijk-en legendeschrijvers — verwaarloosd heeft, in het verhaal der gebeurtenissen, dag en jaartal aan te geven, namelijk deze: »omdat ick deselve van de Notarissen niet en hebbe beschreven gevonden, dewelcke met de substantie tevreden zijn geweest, sonder te letten op de circumstantie van tijde.'' Zij schreven immers meerendeels niet voor kwalijk te bevredigen geschiedvorschers, maar hoofdzakelijk voor het volk, dat, minder verlegen om het jaartal, waarin het verhaalde gebeurd is, alleen verlangt de woorden en daden der Heiligen Gods te vernemen.

Rust, schijnt het, mocht de heilige Man niet smaken.

Alhoewel de ketterij van Arius op de algemeene Kerkvergadering van Nicea, in het jaar 325, was veroordeeld geworden, lieten toch hare voorstanders niet af, de dwalingen te verspreiden, en door nijd gedreven, de kloekmoedige voorvechters der onverbasterde Geloofsleer, met lasteringen te vervolgen; inzonderheid hadden zij het gemunt op den H. Athanasius, die op het laatst van 335 door keizer Constantinus, den

onwaardigen zoon van den grooten Konstantijn, naar Trier werd verbannen.

»Hier werd hij, schrijft Pastoor Willemsen, met de grootste onderscheiding ontvangen door den H. Maximinus, bisschop van Trier, en weldra snelde Servatius er heen om, in den omgang met dien grooten Kerkleeraar, zijn geloof te verlevendigen.

Na den Heilige getroost te hebben, keerde Servatius naar zijn bisdom terug, om met nog meer ijver over zijne kudde te waken, daar hij van Athanasius geleerd had, met hoeveel list de ketterij overal trachtte in te sluipen." (1)

Athanasius vertrok, volgens Henschenius (2) in Juni 338 uit zijne ballingschap naar zijn bisschopstad Alexandrië, doch werd wederom spoedig door keizer Constantinus, die der ketterij genegen was, verdreven.

»De heilige Paus Julius noodigde daarom den katholieken keizer van het westen, Constans uit, om bij zijnen broeder Constantius aan te dringen tot het beleggen eener Kerkvergadering, die aan de onlusten van het Arianismus een einde maken, en het ware geloof in J. C. handhaven moest. Deze Kerkvergadering werd te Sardica in Illyrie geopend, in het jaar 343, en bijgewoond door den H. Servatius. Hoe moest hier zijn geloofsijver ontvlammen, toen hij, (die altoos brandende was van verlangen naar de zalige stonde

zijner ontbinding en vereeniging met God!) onder de vergaderde bisschoppen er velen vond, die nog de wonden toonden, welke zij van de Arianen ontvangen hadden; anderen, die nog de lidteekenen van de ketenen droegen, waarmede zij door hen gekneld waren geweest, terwijl wederom anderen zich beklaagden over den honger, dien zij om hen hadden moeten lijden, over het gewapend geweld, de gerechtelijke vervolgingen en de valsche aanklachten, die zij van wege de ketters hadden moeten verduren." (3)

Hoe onze Heilige zich aldaar gedroeg, verhaalt ons bovengenoemde en bereids meermalen aangehaalde *Legende*. (4)

»Sijnen grooten ijver heeft hij oock gethoont in het beschermen van den H. Athanasius, in dien tijt een bolwerck der saligher en catholijcke leeringen: tot dien einde heeft den H. Servatius sich oock laeten vinden in het Concilie van Sardicien, en was eenen van de geene, die met hare wijsen approbeerden, en voor goet hielen d'instellinge van dit Concilie, 't welck versterckten d'artijckelen des geloofs, gedecreteert te bevoorens, in 't groot Concilie van Nicenen, verbande die griecsche heretijcken, (de Arianen namelijk, die meestal in 't Oosten het hoofd opstaken) die vertrocken wesende uijt Sardicien naar Philippenville (Philippopolis), verloochent hadden de Consubstantialiteijt ende eenigheit des Vaders en des

Soons; stelden de beschudders van den H. Athanasius van hun officie en digniteijt, hem schoon en suijver maeckende van sonden en gebreecken, die hem de ketters opleijden deur haet en nijdt, met desen oock alle andere bisschoppen ontslaende, die door den raedt en valsch ingeven der Arianen, van den keijzer Constantinus waeren in ballinckschap overal gesonden. Tot welcken eijnde die voorseijde Synode verkoosen twee bisschoppen: Vircentius (van Capua) en Euphrates, (van Keulen) die den catholijcken keijzer Constans van den Westen, sondt als ambassadeurs naer sijnen broeder Constantius, keijzer van den Oosten, met getrouwe brieven, om hem te bedwingen weder te roepen, ende in haere plaetse te stellen den H. Athanasius, en andere uijtgebannen Bisschoppen. In welcke saeke den H. Servatius zeer behulpigh was." (5)

»Deze uitslag beviel niet aan de Arianen, die ondertusschen van Constantius een decreet verkregen, waarbij de doodstraf over Athanasius werd uitgesproken, in geval hij, volgens de beslissing van het Concilie, naar Alexandrie mocht terugkeeren.

Onder zulke omstandigheden begaf de H. Athanasius zich niet naar zijn bisdom, maar op uitnoodiging van Constans, zijnen beschermer, naar de stad Aquileja, waarhenen ook de keizer zelf kwam. (6)

De twee gezanten, Vincentius en Eufrates troffen Constantius aan te Antiochië; beide, bekend tot nog toe als onberispelijk in hunne gedragingen, rechtgeloovig in de ware leer, en door den Paus met eervolle opdrachten belast, geraakten in gemelde stad, door toedoen van eenen »Rabbaut, genoemt Onager, vergezelschapt met vijffthien stercke boeven" in een neteligen toestand, waaruit echter hunne onschuld zegepralend te voorschijn trad; de snoodheid der ketters werd beschaamd, en Constantius aangespoord om eindelijk den sedert jaren ronddwalenden Athanasius naar zijne bisschopstad Alexandrië te laten terugkeeren. Eufrates echter, zoog, zooals Fisen zegt, (7) in den omgang met de Ariaansche bisschoppen, die den geliefkoosden hofstoet uitmaakten van Constantius, den gekroonden Theologaster, ongemerkt het gif der ketterij in, en kwam — om den uitslag zijner zending mêe te deelen — naar Gallië, waar keizer Constans verbleef, en rondom den roemvollen Athanasius, de bisschoppen des lands — onder welken Servatius — zich verdrongen. (anno 344)

Onze Servatius, die weldra bemerkt had, dat zijn ambtgenoot van Keulen vrij sterk was aangevreten door den kanker der Arianismus, berispte hem, zooals hij naderhand op de Kerkvergadering van Keulen openlijk zal verklaren,

met gestrengheid, in tegenwoordigheid van den grooten Kerkleeraar Athanasius, van vele priesters en diakenen, zonder evenwel den troost te mogen smaken den dwalende tot de waarheid terug te voeren.

Athanasius keerde naar Alexandrië, Eufrates naar Keulen, Servatius naar Tongeren weêr.

Voorzeker zal hij, die tijdens zijn afgetrokken en bespiegelend leven bij het Graf van den Zaligmaker te Jeruzalem, zich dagelijks gevoed had met de godspraken des Ouden en Nieuwen Verbonds, zich, bij het beschouwen van den toestand der toenmalige Kerk, wel herinnerd hebben de vermaning, door den grooten Apostel aan zijnen leerling Timotheus gegeven (8): »streef er met alle zorg naar, dat gij u steeds betoonet als eenen ter zege door God erkenden arbeider, die zich niet schaamt (de ware leer, al brenge zij hem ook vervolging aan, vrijmoedig voor te dragen en te handhaven), en die het woord der waarheid goed behandelt, vermijd de onheilige gesprekken met degenen, wier taal rondom zich heenvreet als een kanker, en die van de waarheid afvallig zijn geworden," en niet alleen zal hij dit krachtig woord van den Apostel hebben overwogen ter eigene zaligheid, maar ook voor het zielenheil zijner geloovigen.

Met hoeveel zorg, met hoeveel vaderlijke onrust zal hij een waakzaam oog hebben

gehouden over zijn uitgestrekt bisdom, om in hare kiem te verstikken de giftplant der ketterij, indien zij zich ten zijnent mocht vertoonen; hij immers wist, en had het in zijnen betreurenswaardigen ambtgenoot, den eertijds zoo hooggeroemden Eufrates, ondervonden, hoe gemakkelijk — in een verpesten dampkring — het venijn wordt ingezogen, hoe noodlottig het den heldersten geest verblindt, het teederste gemoed verhardt. En met welke zielesmart moest de heilige Man Gods niet vervuld worden, wanneer hij vernam met hoeveel ijver — voorwaar eener betere zaak waardig! — Eufrates in het bisdom Keulen de rampzalige dwaling van Arius verspreidde, en hoevelen, verblind door de schijndeugd, verleid door de drogredenen van den diepgevallen herder, den moederschoot der ware Kerk verlieten, om in den afgond van het verderf te storten.

Helaas! de heilige Man moest het aanzien, hoe deze pestwind van Keulen naar Tongeren kwam overgewaaid, en de zedeloosheid, vooral in zijne eigene, hem zoo dierbare bisschopstad, het ongeloof volgde op de voet; heeft eenmaal immers de mensch uit zijnen boezem de vreeze des Heeren, die het beginsel is der wijsheid, verbannen, wat is dan nog in staat zijne opgezweepte hartstochten te beteugelen? inzonderheid wanneer de rijkdom hem overvloedig ten dienste

staat; en omgekeerd: een zedeloos, ja zelfs een lichtzinnig volk wordt zeer gemakkelijk tot ketterij vervoerd, tot afval gebracht.

Tongeren, voor alle verkeer allergunstigst gelegen langs de heirbaan, die van Bavai naar Keulen liep, met zijtakken naar Parijs en alle groote steden, was eene beroemde handelsplaats geworden.

De handel voerde er rijkdom aan, en de rijkdom bracht weelde, en teugelloosheid; allengs hadden de Tongerschen van de Romeinen alle ondeugden overgenomen, en men kan zeggen, dat de vlakten en de wouden, waar zij hunne vrijheid verloren en hunnen rug gekromd hadden onder het juk der Romeinsche heerschappij, ook het graf waren geworden van de eenvoudigheid, de zuiverheid van levenswandel, de strengheid van zeden, welke de Romeinsche geschiedschrijvers onzen voorvaderen in zoo ruime mate toekenden.

En wat de vrome Salvianus van Marseille, bijgenaamd de Jeremias van zijnen tijd, — hij leefde in de eerste helft der Vde eenw — van al de Belgen in het algemeen zegt, kan men toepassen op het Tongeren van destijds: »De Belgen waren onbeschofter als de Hunnen, meineedig als de Franken, grooter dronkaards dan de Alanen, diefachtiger dan de Albaniërs."(9)

Hervatten wij nu de lezing van ons »*Breviarium*."

LEGENDE: »*De aloude vijand (van het menschelijk geslacht) Satan, die den heiligen man Job sloeg met kwaadaardige zweren, van de voetzool tot het hoofd, en den Prins der Apostelen als tarwebloem verlangde te ziften, ruide de Tongerschen op tegen den H. Servatius, zij klaagden en morden: wat hebben wij te doen met eenen onbekenden vreemdeling, die de landsgebruiken niet kent, de hoven des landsgrooten niet bezoekt, noch lief heeft de hoofsche weelde, zich alleen verheugt in de eenzaamheid en het stilzwijgen, en, uit onverschilligheid, de eer van de stad Tongeren niet betracht!*

Zoo barstte tegen den Heilige, als tegen eenen booswicht, de volkswoede uit in een oproer, die alras tot handtastelijkheden zou overgegaan zijn, indien Servatius niet bijtijds uit zijne ondankbare zetelstad ware heengegaan.

Opgeruimd van gelaat en gemoed, omdat hij waardig was bevonden om Christus wille te lijden, trok hij met een aantal godvreezende geestelijken, door de omliggende plaatsen, alom het woord Gods verkondigend en de bewoners versterkend in hun geloof.

Gods Voorzienigheid geleidde hem naar Maastricht, waar hij voortaan meer rust genoot en vrede nooit echter naliet te bidden dat onze Heer J. C. zich zoude gewaardigen te beschermen en te behoeden de Kerk van Tongeren voor de vreeselijke schipbreuk, die ongetwijfeld aanstaande was

In deze stad (10) *bevond zich eene kerk, niet zeer groot, maer klein en zeer schoon* (11), *die aan den eenen kant uitzag op bergen en akkers, aan den anderen, over dalen, beemden en weilanden; de plaats zelve was met inwoners en veel goeds vervuld.*

Deze kerk was gelegen langs den weg, die de »Koningsweg" werd genoemd, en gelijk men beschreven vindt, van het eene land liep naar het andere, aangelegd onder de regeering van Keizer Augustus, en omstreeks de geboorte van Christus den Zaligmaker.

Dit kerkje had Oostwaarts eene groote rivier, genoemd de M a a s, *Zuidwaarts een ander kleiner water. (de* J e k e r*)*

Deze gegevens van ons *Breviarium* strooken geheel en al met hetgeen wij hieromtrent bij de oudheidkundigen hebben aangetroffen.

Onder Julianus immers (deze verscheen voor Tongeren in het jaar 357) was Maastricht reeds bekend »als eene versterkte plaats, welke door muren en grachten omgeven, voor een onverhoedschen aanval bevrijd was.'' (12)

Wat de benaming »*Koningsweg*" aangaat, diene aangemerkt dat in den Romeinschen tijd, de groote heirbanen of militaire wegen koninklijke wegen: »*viæ regiæ*'' genaamd werden.

Hier ter plaatse kunnen wij ons niet weêrhouden de beschrijving der stad Maastricht

te geven, zooals ze onze Heinrijck van Veldeken berijmd heeft.

> . . . . *te Tricht*
> *In einen dall scoen ende liecht,*
> *Effen ende wael gedaen*
> *Daer twee water t' samen gaen.*
> *Eijn groot en eijn cleijne,*
> *Claer, schoen ende reijne:*
> *Dat 's die Jeker ende die Mase,*
> *Beide te korne ende te grase,*
> *Is die stadt wale gheleghen,*
> *Ende te schepen in voele weghen;*
> *In visschen ende in ghewilden*
> *Ende in goeden ghevylden* (*)
> *Der bester coren eerden.*
> *Die ye mochte ghewerden.* (13)

»*Het volk dat daar woont,* gaat ons *Breviarium* voort, *had eertijds de H. Maternus tot Christus bekeerd, toen hij ging van stad tot stad, waar hij bisschop was: naar Keulen, naar Trier, en naar Tongeren* (14)*; tevens had hij daar, ter plaatse genaamd:* »*agger publicus*" *bovengemeld kerkje gebouwd ter eere onzes Zaligmakers en van den Prins der Apostelen,* waar thans het koor van de Sint-Servaaskerk zich bevindt.

In dit bedehuis zettede Servatius, de dappere voorvechter Gods, zich neder, hij verrichtte er de

(*) (Gefielde in 't Duitsch.)

goddelijke diensten, leeraarde steeds en vermaande het godvruchtige volk; doch bedenkende dat degene, die God wil dienen, zeer rustig van geest moet wezen, vermeed hij het gewoel der volksmenigte en bouwde zich, op een vreedzaam plekje nabij het heiligdom eene cel, waar hij, verwijderd van de wereld, vele dagen lang zich oefende in den geestelijken strijd. (15)

Hier voorzag hij, bestraald door den H. Geest, in den spiegel der beschouwing, wat in de toekomst der wereld te wachten stond, hij riep zijne me debroeders te zamen, en voorspelde hun dat de ongeloovige scharen der Hunnen, als uit een afgrond zouden opdoemen, om de bloeiende wereld, bijzonderlijk echter Gallië en de stad Tongeren te verwoesten."

NOTEN.

(1) Willemsen: Handl. bl. 35.
(2) *Act. SS.* TIII. maii cap. I n°. 3
(3) Will: Handl. bl. 36
(4) Zonderling genoeg, doch zeer juist, zooals in onzen tijd gebleken is, laat deze Legende het Conc. van Sardica aan dat van Keulen (anno 346) voorafgaan, en komt daardoor in tegenspraak met bijna alle schrijvers, die het, bij vergissing, vaststellen in 349. Ook Halinus reeds gevoelde »qu'il y a quelque difficulté d'accorder les dates." Zie zijn «Vie de monsieur S. Servais chap. IX *in margine.*)
(5) «Onder de meest beroemde bisschoppen van Gallie, uitstekend door heiligheid en geleerdheid, ter Vergadering aanwezig, bevond zich Servatius van Tongeren." (*A. Mansi* Sacr Conc. ampl. collectio T. III.)
(6) Will. Handl. bl. 37.
(7) Fisen Hist. eccl. Leod. lib. II. cap. 12.
(8) II. ad Timoth. II. 15 et ceq.
(9) Bij Dewez. Hist. gén. de Belgique T. II chap VII.
(10) Optrecence Mosae oppidum (Fisen ad ann. 359.
«Après Tongres, il parait que Maestricht était le lieu le plus considérable, et que cette ville à déjà eu un commencement dans le I. siècle. sous Vespasien: cette ville doit déjà avoir été de quelque considération dans le IVe siècle" (*Pélerin.* Essais histor. et crit. p. 65.)
Aan Maastricht wordt de naam van stad door de schrijvers reeds vroeg bijgelegd. Het is hoogst waarschijnlijk dat Maastricht reeds stad was ten tijde der Romeinsche overheersching" Jos. Habets: in eene noot. *Opkomst en Voortgang der stad Maastricht* in de Public. 1865 bladz. 3.
(11) «non admodum magna, sed parva et nimis decora" (*Brev.*)
(12) Jos. Russel: Geschied- en Oudheidk. Schets der stad Maastricht bl. 4. *Annuaire* de la prov. du Limb. 1825 p. 100.

«La chaussée romaine passait alors près de l'endroit où se trouve aujourd'hui l'Eglise de St. Servais" (*Annuaire* 1828 p. 105.) Zie Herbenus: de Traj. restaur. p. 47.

(13) H. Van Veldeke. Serv. leg. I. 955.

(14) «De H. Maternus volgde de HH. Valerius en Eucharius op den bisschoppelijken zetel van Trier: hij wordt ook voor den stichter der bisdommen Keulen en Tongeren gehouden." (Habets. Gesch. van het Bisd. Roermond bl. 111.)

«St Servais fut le premier évêque propre de Tongres." (Pelerin. l. c. p. 188.)

»Servatii fuit primus Tongrorum *proprius* Episcopus." (Molanus Natal. SS^um Belgii 13 Maii.)

Zie ook Willemsen: Het zilv. Jubelf. bl. 155.

(15) *Doen bouwede Sinte Servacius*
Bi dat ghewijede Godts huijs
Herberghe, ende eijne celle,
Ende eijne cleijne capelle,
Ende eijne cluse, daer hij in laeh,
Daer hij nacht ende dach
Gode diende met trouwen."

H. Van Veldeke.

HOOFDSTUK VI.

Hoe de lieve H. Servatius naar Trecassina reist, en vandaar naar de Kerkvergadering te Keulen.

»Doe en sprack daer nijemant weder
Teghen Sinte Servaes woert:
Sij hadden alle wale ghehoert
Dat sijne reden gherecht was.

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: »*Deze droevige voorspelling voer, vrees alom verspreidend, door de volkeren en de landstreken. De heilige Man werd verzocht te komen naar Trecassina in Frankrijk* (1), *en toen hij, in zijne goedhartigheid, aan dit verzoek voldeed, kwamen hem alle hooggeplaatste geestelijken der kerk en landsgrooten te gemoet. Hij deelde hun mede wat hem van Godswege was veropenbaard geworden, en zijne woorden brachten in aller harten eene groote ontroering te weeg; daar werd raad gehouden en overeengekomen dat men eenen bode zou zenden naar den Prins der Apostelen te Rome. Dezelfde man nu oordeelde men eenpariglijk, die door den Heere was uitverkoren*

tot bode voor Zijn volk, moest ook, namens het volk, ter beêvaart worden gezonden tot den Prins der Apostelen; zij verzochten met algemeene stemmen, en smeekten den H. Servatius zich met deze zending te willen belasten. (2)

Hij antwoordde hun, dat hij al het mogelijke reeds gedaan had, en ieder ander misschien voor deze beêvaart beter geschikt ware, doch hun aller aandrang overwon zijn gemoed; ten langen laatste gaf hij met zijne gewone zachtmoedigheid toe, en daar hij wist dat de goddelijke raadsbesluiten, eenmaal vastgesteld, voor geene verandering meer vatbaar waren, vermaande hij alom te verkondigen dat men zoude vasten, en de vermetelheid der tuchtlooze menschen te betoomen. Verder sprak hij: »nog acht ik alles voor mijne pelgrimsreize niet bereid, want ik vreeze dat Eufrates, de slechte bisschop van Keulen, van mijne afwezigheid misbruik make, en mijner Kerke schade berokkene: vooraleer ik mij op weg begeve, moet de geestelijke rechtbank hem veroordeelen."

Onmiddellijk vertrokken, na gemeenschappelijk overleg der hoogwaardigheidsbekleeders, boden naar Keulen, alwaar eene vergadering van geestelijken belegd werd, alle ouderlingen, en veertien bisschoppen, ieder met een groot gevolg, te zamen kwamen. (3)

Daar waren tegenwoordig Maximinus *van Trier,* Valentinus *van Arles,* Donatianus

van Chalons, Optatianus *van Troye*, Jessius *van Spiers*, Victor *van Worms*, Valerianus *van Auxerre*, Severinus *van Sens*, Simplicius *van Autun*, Amandus *van Straatsburg*, Justinianus *van Auch*, Eulogius *van Amiens*, Discolinus *van Rheims*, Dyapetus *van Orleans*, *allen ten gestelden tijde.*

Eenigen van hen waren van meening, dat het niet aanging, met overhaasting, zoo verdienstelijk eenen man van eenen beroemden bisschopszetel te ontzetten, het ware voldoende hem zijne straf op te leggen.

Anderen integendeel duchtten de kwade gevolgen, welke eene dergelijke goedertierenheid zou na zich slepen.

Opdat men nu geene aanleiding zou geven om het kwaad te vermeerderen, zeide de H. Servatius, met zeer veel beleid: »Mij dunkt dat deze Eufrates ten onrechte in bescherming wordt genomen; als ik aanschouw de stad van Keulen, wier bevolking door het bedrog van dezen man op het dwaalspoor gebracht wordt, dan doemt voor mijne blikken op het aangezicht van Macedonius, en het zinneloze werk van andere ketters, wier dwalingen, juist omdat zij zooveel schijn van waarheid bezitten, door ons hoegenaamd niet geduld mogen worden, en daarom verzoek ik u, tegenover Eufrates, niet onbillijk noch onrechtvaardig, maar gestreng te zijn; gevaarlijker is hij dan boven genoemden.

Wij, bisschoppen, worden met recht beschuldigd medeplichtig te zijn aan zonden, wanneer wij toelaten dat ketters aan het hoofd staan der Kerken: reden waarom ik oordeel dat Eufrates, die de godheid van Christus, mijnen Zaligmaker, loochent, geen bisschop meer kan blijven!

Met Eufrates heb ik dikwijls, gelijk aan Athanasius, bisschop van Alexandrië, wel bekend is, geredetwist, en bevonden dat hij hard van geweten en verstokt van gemoed is; hem worde eene boetepleging opgelegd, die hij wel zal doen ondergaan; dan handelen wij volgens den geest onzer voorvaderen; en al degenen, die het ongeloof van Eufrates niet versmaden, maken zich schuldig, even als de Joden, aan Godslastering, aan bedrog en Christushoon."

De overige bisschoppen spraken in denzelfden zin, zetten Eufrates af, en, in zijne plaats, verhieven zij op den bisschoppelijken zetel Severinus, ter vergadering aanwezig, door Gods genade daartoe geroepen, eenen man, zuiver van geloof en heilig van leven,"

In hoofdzaak stemt hiermede overeen het verhaal naar de *Handschriften* van *Reekheim*, van *Maastricht*, en van de koninklijke boekerij te *s' Gravenhage*, naar den Bollandist Henschenius,(4) Fisen, Mansi, en Hariger; wel krijgen in de Handschriften, natuurlijker wijs, de eigennamen vrij ernstige averij.

Langen tijd hebben de Geschiedschrijvers

gemeend dat de Handelingen van dit Concilie vervalscht waren, hoofdzakelijk om dat men zich geene uitlegging konde geven van Eufrates' afzetting; deze man toch stond in de geschiedenis bekend als een doodvijand der ketterij, een onomkoopbaar bestrijder der Arianen; Henschenius houdt zelfs een warm pleidooi ten zijnen gunste, en vraagt zich af of het wel redelijk of mogelijk zij, te veronderstellen dat de Kerkvaders van Sardica als overbrenger hunner besluiten zouden afgevaardigd hebben eenen bisschop, die drie jaren te voren wegens ketterij was afgezet geworden.

Henschenius, De Ram en die hen volgen, verkeerden in den waan dat het Concilie van Sardica gehouden was in het jaar 347, uit de Paaschbrieven echter van den H. Athanasius, die in onze dagen pas ontdekt zijn, blijkt dat het Concilie van Sardica vergaderde in 343 — 344; (5) zoodat de grond dezer meening is weggevallen, en de lezing van ons *Breviarium* in dit punt geene moeielijkheid oplevert. (6)

Na afloop van deze Kerkvergadering te Keulen, laat ons Brevier den Heilige de Roomsche reis aanvaarden; hiermede echter kunnen wij ons geenszins vereenigen, daar de oudste bronnen, waaraan wij gegevens kunnen ontleenen voor Servatius' levensbeschrijving, namelijk:

Gregorius Turonensis, (7) *de Vita Antiquissima* (8) en de *Gesta antiquiora* (9), zeer duidelijk te kennen geven, dat deze bedevaart plaats heeft gehad niet lang voor Servatius overlijden, zooals blijkt uit de woorden, welke in een visioen, de Apostel Petrus hem toespreekt: »ga spoedig heen,.... dra zult gij sterven... ets'' en de uitdrukkingen, door Gregorius gebezigd: »hij versnelt zijne reis,.... kom spoedig in Gallië en spoedt zich uit Tongeren.'' (10)

Pastoor Willemsen (11) De Ram en Pollet volgen het gevoelen van den geleerden Henschenius, die als zijne meening aangeeft, dat de H. Servatius zijnen »sleutel" ontvangen heeft uit de handen van Paus Damasus, die in het jaar 382 op den zetel van Petrus werd verheven.

Deze meening komt ook ons het waarschijnlijkste voor; daartegen kan wel aangevoerd worden, dat, wanneer onze veronderstelling waarheid bevat, de H. Servatius, reeds vóór het jaar 346 door zijne ambtgenooten van Gallië en Germanje met eene boetereis naar Rome belast, heel waarschijnlijk de uitvoering van dit vrome voornemen wel niet zal hebben uitgesteld tot het jaar 382; doch hierop diene ten antwoord dat — voor dit tijdstip — de H. Servatius reeds de Graven der Apostelen bezocht heeft, en wel in de jaren 351 en 359.

Deze meening vonden we voor het eerste bij Willemsen en Bock (12) en hoe vreemd ze ons aanvankelijk ook toescheen, ondervonden wij hier wat we reeds meermalen hadden waargenomen, namelijk dat de eerwaarde Schrijver, wiens „*Handleiding*" voor de studie van Servatius waarlijk eene goudmijn mag genoemd worden, een even vertrouwbaar geschiedvorscher als vurig Servatiusvereerder is.

Inderdaad kunnen wij, in het leven van onzen Heilige, verhaald ook volgens het XIVde eeuwsch *Breviarium*, door ons als leiddraad aangenomen, zeer gemakkelijk de tijdstippen aanwijzen, waarop de onvermoeide Man Gods, deze drievoudige reis naar Rome heeft ondernomen.

Zou de H. bisschop van Tongeren, de getrouwe voorvechter van het onverbasterde Roomsch geloof, de verknochte zoon van Christus Stedehouder op aarde, toen hij ten jare 351 als gezant naar Antiochië werd afgevaardigd, (zie het einde van dit Hoofdstuk) verwaarloosd hebben, op zijne reis door Italië, de heilige stad Rome aan te doen, om er de heilige plaatsen te bezoeken, het zichtbaar opperhoofd der Katholieke Kerk te begroeten, en dezes raad in te winnen nopens de gewichtige en netelige zending, welke hem was opgedragen? Ongetwijfeld, neen.

Zou hij, in het jaar 359 na afloop van de Kerkvergadering te Rimini (in Midden-Italië), waar zijne goede trouw, na zoo hardnekkig, zoo langdurig een strijd, tegen de ketters volgehouden, (zie Hoofdstuk VII) door de Arianen op onwaardige wijze verschalkt werd, de behoefte niet hebben gevoeld aan den Vader aller Geloovigen rekenschap te geven van hetgeen hij aldaar gesproken, verhandeld en onderteekend had? hij toch, de onvermoeibare kampioen voor Jesus'godheid, moest, het kon niet anders, bij den Paus, in bijzondere hoogachting staan. Is het niet meer dan waarschijnlijk, dat de edelaardige grijsaard te Rome, voor geene schatten ter wereld, niet wilde, al ware het ook ten onrechte, te boek staan als een bisschop, wiens rechtgeloovigheid ietwat verdacht moest toeschijnen, hij, die in het bijzijn van Athanasius, Eufrates, den Heresiarch, zoo ernstig berispt, en daarna, op het Concilie van Keulen, zijnen ambtgenooten zelfs had aangespoord hem onwaardig te verklaren voortaan de bisschoppelijke waardigheid te bekleeden? Rome lag hem niet ver uit den weg naar de Nederlanden, en hij wilde, hij kon, en moest zich verantwoorden.

Deze tweevoudige reis naar Rome, voor het heil van Gods Kerke, dat enkel en alleen hem ter harte ging, kon hem reeds voldoende wezen

ter vervulling van den heiligen plicht, hem opgelegd; niettemin zien we den hoogbedaagden grijsaard in den winter zijns levens, en welk een leven van aanhoudenden kommer, en onverdroten, onverpoosde werkzaamheid! nogmaals den pelgrimstaf in de hand nemen om zijn derden tocht, de eigenlijke boetereis, ter afwering van 's Hemels gramschap, te ondernemen.

Doch hierover later.

Werpen wij nu een vluchtigen blik op de gebeurtenissen,welke na bovenverhaalde feiten hebben plaats gehad, in zooverre zij met onzen geloofsheld in betrekking staan.

Constans, die over het Westersch gedeelte van het Romeinsche Keizerrijk den schepter voerde, en den Katholieken nog al genegen was, werd in het jaar 350 door zijnen veldheer Magnentius, uit heerschzucht om bet leven gebracht; nu kon het niet anders of de moordenaar, die blijkbaar alle mogelijke krachtsinspanning moest aanwenden om zijne bebloede keizerskroon niet te verliezen, en de volkeren van het Westen aan zijne macht te onderwerpen, wierd in eenen oorlog gewikkeld met den broeder des verslagenen, Constantius, keizer van Konstantinopel; ten einde dit te voorkomen, zocht hij met dezen vriendschap te sluiten, en koos tot dit doel, onder de bisschoppen van het Westen, twee mannen uit, die hij daartoe

het geschiktste oordeelde; zijne keuze viel op onzen Servatius, en Maximinus, bisschop van Trier, die in de Kerkvergadering van Keulen den voorzitterstoel had bekleed. Betere afgevaardigden had hij bezwaarlijk kunnen uitkiezen: beide toch waren te zamen door eene heilige vriendschap verbonden, beide blonken boven alle hunne ambtgenooten uit, niet alleen door hunne heiligheid, maar ook door hunne geleerdheid; beide stonden bij geestelijken en leeken in hoog aanzien, en hadden, bij verschillende gelegenheden, blijken gegeven van buitengewoon beleid en zeldzame welsprekendheid.

Voorzeker moesten er in beider geest wel ernstige bedenkingen opkomen tegen het aanvaarden van zoo netelig eene zending: konden zij Magnentius, die langs den weg der misdaad, tot den keizerstroon was gekomen, als hunnen wettigen vorst erkennen?

Vorderden, van den anderen kant, de rust van den Staat, reeds zoo lange jaren door bloedige oorlogen verstoord, door de aanhoudende invallen der ramp- en brandstichtende Barbaren bedreigd, vorderde ook de welvaart van de Kerk, dertig jaren reeds door de stormen der ketterij geweldig aangevochten, niet gebiedend, dat zij vooralsnog zich goedsmoeds in het onvermijdelijke schikten, en aan God de beslissing van het recht overlieten?

»Om van meerder quaedt de kercke van den Westen te behoeden, die zonder twijffel veel te ijden zoude gehadt hebben, waer 't bijaldien dat sij desen dienst aen den Tyran ontseijdt hadden" (13) begaven dan in 351 onze Heiligen zich op reis, eerst naar Rome, zooals wij met eenig recht vermoeden, van daar naar Alexandrië, waar zij door den waardigen Athanasius, die aan beider welwillendheid zoo veel had te danken, treffelijk werden ontvangen onder het gastvrije dak van den grooten man, die jaren lang als balling van stad tot stad, van land tot land had rondgezworven.

Van daar trokken zij naar Antiochië, waar Constantius verbleef. Alhoewel de keizer beide gezanten vriendelijk onthaalde, en eerbied betoonde voor de »groote wijsheijt en heijlighe eenvoudigheit, die hij in hun lieden bemerckte" (14) en Servatius, »in deze moeielijke taak een groot doorzicht en wijsheid aan den dag legde" (15), wilde Constantius van vriendschap niet hooren met den moordenaar van zijnen broeder, en in 353 barstte de oorlog uit.

Middelerwijl hadden de vijanden van Athanasius van het verblijf der westersche bisschoppen ten zijnent gebruik gemaakt, om hem bij den keizer Constantius te beschuldigen van geheime verstandhouding met den indringer Magnentius, als hadde hij dezen bijgestaan met daad en raad;

Athanasius echter beriep zich in zijne »*Apologia ad Constantium*" ten bewijze zijner onschuld, en dat met goeden uitslag, op het getuigenis van Servatius en Maximinus, die de keizer ongetwijfeld had leeren kennen als onvergelijk achtenswaardige, boven alle bedenking verhevene mannen.

NOTEN.

(1) *Te Troys (dat hiet doen Treckaes,)*
Daer quam die goede Sint Servaes.
(H. Van Veld. 1119.)

(2) Eerst werd hiervoor Exuperius, bisschop van Toulouse, doch toen deze verscheidene verontschuldigingen inbracht, met algemeene stemmen Servatius gekozen." (Mansi: Sacr. Conc. ampl. coll. T. II. pag. 1374. »quae dam desumta.")

(3) 't Algemeen gevoelen plaats deze Vergadering der Gallische bisschoppen in het jaar 346.

(4) Act. SS T. III maii die 13a.

(5) Zie Will. Handl. pag. 42. Habets. Gesch. v. h. B. Roerm. p. 115. en Hefele: Conciliengeschichte p. 58 Bouille geeft in zijne «Histoire" ook het jaar 344 aan.

(6) «Naar mijn oordeel, is het zeker en onbetwijfelbaar dat het Concilie van Sardica in het jaar 344 moet gesteld worden..... de tegenstrijdige meening moet o. a. verworpen worden op het gezag van de aloude levensbeschrijving van den H. Servatius, bisschop van Tongeren, die Severinus aangeeft als opvolger van den Ketterschen Eufrates". (J. D. Mansi: Dissertatio de Epoch. Sardic. et Serm. Conc. in de «ampliss. Collect." T. III. p. 90 en 93.

(7) De Gloria Confess. cap. 106. Hist. Franc. l. II cap VI.

(8) *Anal. Boll.* T. I fasc. l. p. 90.

(9) ibid pag 95.

(10) *accelera velociter,... velociter perge... cito migrabis... iter accelerat... Galliasque velociter, repetit citius levat* etc

(11) Will. Handl. bl. 53.
De Ram. Notice p. 17.
Pollet. Hist. eccl. de Liége Introd. p. 21.
Boll. Acta Sum.

(12) *Antiq. sacrées* p. 83: zie ook Bouille «Hist de Liége," T. I. p. 7.

(13) *H. S. van Maastr.* cap. XI. § 1.

(14) *ibid.* t. a. p.

(15) Pelerin. E sais hist. et crit. p. 196.

HOOFDSTUK VII.

Hoe de lieve H. Servatius door zijne standvastigheid heeft uitgeblonken te Rimini, en ten tweeden male Rome bezocht.

. . . . Sinte Servaes,
Die honre alre leijdsman was."

H. VAN VELDEKE.

Het is ons niet recht duidelijk of de H. Servatius, na zijne zending in het Oosten volbracht, de heiligdommen van Rome, het Jerusalem des Nieuwen Verbonds, bezocht te hebben, wedergekeerd is naar zijne schamele celle, de stille schuilplaats, in de schaduw van Maternus' bedehuis te Maastricht, wier bewoners hem reeds dierbaar waren geworden, of naar zijne ondankbare bisschopstad Tongeren, met welke hij, bij zijne bisschopswijding, door eenen geheimzinnigen band was vereenigd geworden.

Tongeren! hoe dikwijls heeft hij, in het verre Oosten, vooral echter te Rome, bij de graven der Apostelen, met stillen weemoed teruggedacht aan de stad, die door de aardsche

grootheid verblind, ontrouw was geworden aan den zorgzamen, liefdevollen vader, die zoo oprecht toch hare geestelijke welvaart steeds trachtte te bevorderen; hoe vaak heeft hij zijnen betraanden blik niet geworpen naar het Westen, even als de meêwarige Zaligmaker op het ontrouwe Jeruzalem, en met hoeveel dringende gebeden heeft hij dagelijks den Hemel niet bestormd, Gode een heilig geweld aangedaan, om 's Heeren ontferming over het lichtzinnige, en plichtige volk af te smeeken; en ware het mogelijk, Gods tuchtigenden arm van haar af te keeren, ter wille misschien van een tiental rechtvaardigen, die zich zeer zeker nog in haren schoot bevonden. Zou het gewaagd zijn te veronderstellen, dat hij vast besloten had, de hem nog restende levenskrachten geheel en al te wijden aan de bekeering van zijn zondig volk met dezelfde liefde, dezelfde opoffering, waarmeê eene moeder hare dagelijksche zorgen en hare nachtrust besteedt aan de verpleging van het kranke kind, dat aan een anders wissen dood moet ontrukt worden?

Of ware het aan te nemen dat hij, dien wij bij zoo menige gelegenheid leerden hoogschatten als eenen waakzamen herder, na met zooveel zelfverloochening de belangen van het algemeen welzijn te hebben waargenomen, die van zijne eigene kudde zou hebben verwaarloosd, inzonderheid

daar hij in de toekomst den Engel van Gods wrake het vlammend zwaard zag zwaaien boven de hoofden van degenen, die hem als geestelijk kroost waren toegedeeld?

Zonder twijfel neen! meer dan ooit zal hij met ijver de hand aan het werk hebben geslagen; bij het wassen van de gevaren, nam ook zijne zielskracht toe, en verdubbelde hij zijne gebeden, zijne vermaningen, zijne verstervingen; en overviel hem wellicht nu en dan een oogenblik van moedeloosheid, werd hem de lijdenskelk te bitter, en had zijn kranke ziele, lijdende voor anderen, behoefte aan vertroosting, deze kon hij vinden bij de godsdienstige bevolking van Trajectum, zijne volijverige kinderen aan de Maas, de lievelingen van zijn Apostelhart; want is het waar wat de H. Chrysostomus schrijft: »De goede herder, de zielzorger naar het hart van Christus, kan worden gelijk gesteld met ontelbare martelaren; de martelaar immers sterft slechts éénmaal, de herder duizendmaal voor zijne kudde"; (1) het geestelijk vaderschap heeft ook zijne zoetheid, ja, tot in het lijden zelfs, eene geheimzinnige vertroosting, die al de bitterheden van den alsembeker verzoet.

In het jaar 359 werd er te Rimini, eene stad van Midden-Italië, wederom eene Kerkvergadering belegd, welke zitting hield van Juni tot December.

Onder de vierhonderd bisschoppen, aldaar tegenwoordig, schrijft de Bollandist Henschenius, »schitterden vooral de H. Servatius en Febadius van Agen." (2)

De handelingen van dit Concilie vindt men breedvoerig beschreven bij Sulpicius Severus, in het 2de Boek zijner Kerk. Geschiedenis; hieraan ontleenen we het volgende dat meer bepaald onzen Heilige betreft:

Keizer Constantinus, die, gelijk wij reeds zagen, der ketterij genegen was, had zijnen prefekt, Taurus, uitdrukkelijk bevel gegeven de vergaderde bisschoppen hoegenaamd niet te laten vertrekken, vooraleer zij eenstemmig een geloofsformulier hadden vastgesteld; bijaldien Taurus hierin slaagde, werd hij tot het Consulaat verheven; den bisschoppen werden van rijkswege de reis-en verblijfkosten vergoed, doch die van Aquitanië, Gallië en Brittanje wezen deze ondersteuning van de hand, en verkozen zelven voor hun eigen onderhoud te zorgen, met andere woorden, gedurende het Concilie zelfstandig en onafhankelijk te wezen.

Het was de toeleg des Keizers niet zoo zeer de Katholieke eenheid te bevorderen, dan wel de recht- en zuivergeloovige bisschoppen over te halen zich bij de Ariaanschgezinden, zijne vrienden en begunstigden, aan te sluiten, en opzettelijk daarom had hij een geloofsformulier

samengesteld, op listige wijze zoodanig ingekleed, dat oogenschijnlijk een katholiek het gerust mocht onderteekenen, alhoewel er de ketterij in stak. Degenen, die het niet onderschreven, wierden, wanneer hun getal de 15 niet overschreed, in ballingschap gezonden.

»Gij moet — zegt de Keizer in zijnen brief aan de Kerkvaders, dien hij meende de wet te kunnen voorschrijven — tegen de Oostersche bisschoppen niets vaststellen; en zoudt gij dit doen, dan verklaar ik het voor nietig." (3)

Aanvankelijk wilden, vooral die van het Westen, van niets anders hooren dan van het besluit der Niceensche Kerkvergadering.

»Het past ons niet, en ware misdadig — zeggen zij hunnen brief aan den Keizer — iets te willen veranderen, in hetgeen door de Kerkvergadering van Nicea, in het openbaar, en na rijp beraad is besloten geworden."

Hetzelfde herhalen zij met Apostolische vrijmoedigheid in een tweede schrijven aan den Keizer: »Onrecht is het eenige verandering te brengen in de besluiten, te Nicea genomen door degenen, die daar met uwen roemrijken vader ter Vergadering hebben gezeteld..... Wij bidden U, laat al de bisschoppen, thans te Rimini vergadérd, waaronder velen, die oud van jaren zijn en uitgeput van gebrek, terugkeeren naar hunne bisdommen.....

Gij zult dan toch met ons wel begrijpen, hoe droevig het is, hoe bitter dat zoovele kerken van hare herders beroofd zijn." (4)

Eindelijk, na langdurig beraadslagen en allerhande kuiperijen van den kant der trouwelooze ketters, ter neêr gedrukt ook door de vermoeinissen eener lange reis, de zwakheden van een hoogen ouderdom, en verlangend, als ze waren, om terug te keeren naar hunne standplaatsen, lieten zij zich verschalken; slechts een twintigtal bleven pal staan bij hunne eens voor goed afgelegde verzekering: dat zij trouw bleven aan de Niceensche geloofsverklaring; doch hoe weiniger dezen waren in aantal, des te dapperder was hun verzet; de standvastigsten onder hen waren Febadius en Servatius (5).

»Behalve Servatius van Tongeren, schrijft Mansi, waren er nog negentien bisschoppen, die noch door vreesaanjaging, noch door geweld konden worden overgehaald." (6)

Daar Taurus dezen door geene bedreigingen eenige vrees kon aanjagen, sloeg hij eenen zachten toon aan, en begon met smeekingen en tranen hen te bezweren eindelijk toch toe te geven: »zeven maanden reeds waren in eene stad de bisschoppen vergaderd, de winter, die voor de deur stond, zou den meesten het vertrek naar hunne haardsteden onmogelijk maken; eindelijk moest toch de zaak haar beslag krijgen; waarom

het voorbeeld niet gevolgd van de groote meerderheid? dit alleen immers moest hun gezag inboezemen;" Febadius echter verklaarde, dat hij bereid was de straf der ballingschap of welke dan ook te ondergaan, liever dan de Arianen te volgen.

Deze strijd hield eenige dagen aan. Ten langen laatste hadden Valens en Ursacius een redmiddel uitgedacht; de voorgelegde formuul, zeiden zij, was opgesteld in katholieken zin; konden echter Servatius en zijne volgelingen — want hij was de ziel van het verzet tegen 's keizers dwingelandij, de Mauritius van dit heldenlegioen — in gemoede zich daarmêe niet vereenigen, verboden was het hun niet er verbeteringen aan toe te voegen; zoodoende kwam er een einde aan het geding, dat de kerkelijke eenheid, en de rust der maatschappij jarenlang reeds zoo noodlottig verstoorde; het ging toch niet aan in het Westen te verwerpen, wat in het Oosten algemeenen bijval vond.

Dit voorstel bevredigde hen: Febadius en Servatius ontworpen eenige bijvoegsels, waarin het Arianismus krachtig veroordeeld, en het aangevallen leerstuk van Jesus' godheid onbewimpeld gehandhaafd werd; Valens zelfs voegde er aan toe: „vervloekt degene, die zegt dat de Zoon Gods een schepsel is *gelijk aan andere schepselen!*" hetgeen door de schandelijk

bedrogen bisschoppen, die oogenblikkelijk niet inzagen dat ook deze formuul niet ondubbelzinnig was — zij hield immers nog niet in, dat de Zoon met den Vader en den Geest een en dezelfde zelfstandigheid heeft — volmondig beantwoord werd: die zij vervloekt!

Door den H. Hilarius van Poitiers opmerkzaam gemaakt op het bedrog, dat in dit formulier lag opgesloten, pleegden zij boetvaardigheid voor de onvrijwillige vergissing, en haastten zich, op verschillende samenkomsten in Gallië, het echte, ware geloof in Christus' godheid te belijden.

Zooals wij vroeger reeds aanstipten, keerde Servatius naar Tongeren wêer, over Rome; daar wilde hij, in het hart van Christus Stedehouder, die aller vader en raadsman is, en de herder der herders, zich ontlasten van al de zorgen, die zijn Apostelhart bevatte, en door het gebed in de hem zoo dierbare heiligdommen der eeuwige Stad, zijne arme, kranke ziel verkwikken; vast had hij besloten, gelijk Henschenius schijnt te vermoeden, voortaan nooit meer — zijn hooge leeftijd zou hem wellicht eene al te groote geestesinspanning niet meer toegelaten hebben — aan eene vergadering deel te nemen, en alleen zijne zorgen te wijden aan het geestelijk welzijn zijner kudde.

En deze had voorwaar! ook alle herdelijke zorgen wel noodig.

In hetzelfde jaar, dat de H. Servatius zich naar Rimini had begeven, was Julianus (de Apostaat) met een legermacht te Tongeren aangekomen, om dit voor de Romeinen allerbelangrijkst strategisch punt in het Noorden te beschermen tegen de reeds aanrukkende barbaarsche horden, welke Constantius te zijner hulpe, in den krijg tegen Magnentius, had ontboden; het zedenbederf, in Tongeren toch reeds zoo groot, was er, tijdens de bezetting door een grootendeels nog heidensch ofwel kettersch leger, natuurlijkerwijze niet door verminderd, en toen, in 361, de verachtelijke Julianus den keizerlijken troon beklommen had, was het als ging het nog kwalijk onderdrukte Heidendom, dat voornamelijk in de afgelegen wingewesten van het Romeinsche Rijk nog altoos vele aanhangers telde, opstaan uit zijne vernedering, en de wereld, waarover reeds het machtige woord des Levens, uit den mond van zoovele kloeke Geloofsboden wêerklonken, en het bloed van duizendduizenden van martelaren gevloeid had, terugkeeren naar den afgrond, waaruit zij, sedert kort, gered was geworden.

Wel was het, wij weten het, slechts eene laatste poging, door den onttroonden Satan aangewend om op de altaren der Afgoden, en in de harten van het menschdom het koningschap te herwinnen, dat hij eeuwenlang ongehinderd had gevoerd,

doch deze doodstrijd was hevig, en verried al de kracht, waarover, in zijnen strijd tegen het Verlossingskruis, de geknakte, maar niet verslagen vijand kan beschikken.

In dezen reuzenstrijd, het spreekt van zelf, en ook de Geschiedenis getuigt het, hebben de Katholicke bisschoppen aan hunnen hoogen plicht niet gefaald, maar allerwegen zich aangegord ten zwaren kampe; en voorzeker heeft in die rampvolle dagen, onze kloeke Heilige in zijnen reeds hijgenden boezem het jeugdige vuur der altijdlevende genadekracht, bij zijne bisschopswijding hem toegedeeld van Boven, voelen ontbranden; de aanblik van het dreigend tempeest, wel verre van zijne zielskracht te fnuiken, bezielde den onverschrokken stuurman der Tongersche kerk met die vastberadenheid, welke het kenmerk is van een groot hart, voorgelicht door een helder vernuft; en wat hem vooral, in die dagen van strijd, tot een spoorslag moest dienen, was het voorbeeld van den H. Severinus, wiens bisdom aan het zijne grensde, en die, door zijn toedoen, na den gevallen Eufrates, op den bisschopzetel van Keulen was verheven geworden.

En niet alleen het voorbeeld van dezen heiligen ambtgenoot, niet alleen zijne vertroostende vriendschap, ook zijn stichtend woord verschafte den edelen grijsaard oprechte voldoening.

Henschenius immers verhaalt ons uit Surius, dat de H. Severinus, waarschijnlijk op zijne terugreis uit een der menigvuldige Kerkvergaderingen, welke in Gallië — onder anderen, te Parijs in 362 — werden gehouden, naar Tongeren kwam, om er over de kerkelijke aangelegenheden met den eerbiedwaardigen en ondervindingrijken Servatius te spreken, en op aanraden van dezen, een veelbelovend Tongersch knaapje, Evergislus genaamd, met zich mêenam; weinig vermoedde zijn heilige beschermheer, dat deze Evergislus eenmaal de opvolger zou wezen van zijnen doorluchtigen gast op den bisschopstoel van Keulen; dat dezelfde vrome jongeling zijnen opvolger op dien van Maastricht, den H. Agricolaüs, de bisschopswijding zou toedienen (7); om eindelijk in Tongeren, waar hij geboren was, en heengekomen, ten einde er de laatste sporen van het Heidendom uit te roeien, den marteldood te sterven (8).

Met kracht en klem handhaafde ten allen tijde de H. Servatius de onbetwistbare rechten van Christus op het menschdom, dat Hij door zijnen dood voor het bovennatuurlijk zieleleven had doen herboren worden, en, het gebod van den Apostel indachtig »predik Gods woord, houd aan, hetzij gelegen of ongelegen, bewijs, bid, kastijd in alle geduld en leere, want daar

komt een tijd dat zij de gezonde leer niet meer verdragen, maar volgens hunne grillen zich zullen aansluiten bij allerhande leermeesters, den eene na den andere, welke hunne ooren paaien: van de waarheid zullen zij zich afwenden om aan logens gehoor te verleenen", (9) ging hij rusteloos voort met Apostolische vrijmoedigheid, den Tongerschen de gestrengheid van Gods oordeelen voor oogen te houden, en dit lichtzinnige volk te bedreigen met de vreeselijke kastijding, die hun te wachten stond, wanneer zij niet, even als die van Ninive weleer, in zak en assche boetvaardigheid pleegden.

NOTEN.

(1) Hom. XXIX. cap. XV. Epis. ad. Rom.
(2) *Act. Sanct.* vol. III. maii cap. I. n° 5.
(3) Mansi: ampl. coll. T. III. p. 297.
(4) Mansi: t. a. p. p. 302 en volg.
(5) «*Hi, quanto pauciores, tanto validiores erant, constantissimusque inter eos habebatur Phoebadius, et Servatius, Tungrorum Episcopus. Sulp. Sev.* l. c.
(6) Mausi. t. a. p. p. 314,
(7) Anno circiter 400. zie Act SS. T. III. maii.
(8) L'idolatrie et les moeurs dépraveés des Tongrois enflammèrent le zèle de l'évèque de Cologne, Evergisle, natif de Tongres, et le portèrent à se rendre au milieu de ses compatriotes afin de les ramener à la foi et à la vertu: mais son exemple et ses exhortations échouèrent àuprès de ces personnes égarées. Les sermons n'inspirèrent que la haine et la froideur envers l'apôtre Colonais; cette haine alla même si loin que l'évêque Evergisle fut massacré par ses compatriotes à l'endroit qui porte le nom de Gruwelsteeg, Rue du forfait."
Annuaire du Limb 1829 p. 140.
Perreau: Tongres et ses monuments p. 30
Toen de H Martinus van Tours gestorven was, hoorde de H. Severinus te Keulen, de gezangen der Engelen, die zijn heilige ziel in den Hemel verwelkomden, en verkreeg hij ook voor zijnen aartsdiaken Evergislus de genade hetzelfde te hooren. Bucherius Disp. histor. p. 37. *Off. prop. Ruraem.* in f. S. Severini 23 Oct. en Greg. Turon. de Mirac. S. Martini.
(9) II. ad Timoth. IV 2 en volg.

HOOFDSTUK VIII.

Hoe de lieve H. Servatius andermaal de wijk neemt naar Maastricht, en aldaar tot het besluit komt nogmaals naar Rome te reizen.

»Doen voer Sinte Servacius
Weder te sijnen Gods huijs
Te Triecht, tot sijnre cellen
Ende sijne heilighe ghesellen."

H. VAN VELDEKE.

Daar moest — wanneer men de Geschiedenis van Tongeren's verwoesting naleest, en ziet dat deze eenmaal zoo bloeiende veste nooit, te geenen tijd, zich uit hare puinhoopen heeft kunnen oprichten, komt men tot deze overtuiging — daar moest in de ontrouwe bisschopstad eene misdaad zijn gepleegd geworden, die onverbiddelijk, onherroepelijk Gods gramschap had ontstoken; eenmaal het steun- en uitgangspunt der Romeinsche heerschappij in Noordelijk Gallië, eenmaal het brandpunt en de bakermat der Christelijke Beschaving in onze gewesten, eenmaal de wereldberoemde zetelplaats van eene

reeks heilige en doorluchtige Kerkvorsten, is zij, al de tijdperken der Geschiedenis door, tot op den dag van heden toe, slechts een stedeken meer van ondergeschikt belang.

»Hoe dikwijls — weêklaagt een harer zonen — heeft zij niet gebeefd bij het gekletter der wapenen! Attila, die geesel Gods, gelijk hij zichzelven noemde, Attila, die heinde en verre, waar hij opdoemde, slechts puinhoopen achterliet en bloedbad, die op zijnen doortocht volkeren verwoestte, en steden omverwierp, Attila viel in 454, als een roofvogel neder op de stede van den H. Maternus, en vernielde ze te vuur en te zwaard; op de plaats, waar zij stond, bleef slechts eene woestijn over, waarin de wolf kwam huilen, doornen en braamstruiken vele jaren zich henen slingerden door de overblijfselen en steenblokken harer gedenkstukken, zonder dat een sterveling op haren vervloekten bodem den voet meer zette.

Langen tijd, zegt Egidius van Orval, was de volkspreuk in zwang:

»*Tongren zal vergaan*
Maastricht zal opstaan."

En toen eindelijk de vreeselijk verwoeste stad, 5 eeuwen later, uit hare assche ging herleven, stortte haar de felle Noorman terug in den afgrond. Dezer ongelukkige stad wedervoer zulk een rampzalig lot, dat op haar

toepasselijk werd het woord van den dichter:

. . . . *ubique*
Luctus, ubique pavor et plurima mortis imago!

»Overal rouw, overal schrik, overal het beeld van den dood!

En na al die verwoestingen, staat men verwonderd dat Tongeren nog bestaat, dat men er nog een steen vindt, die aan hare lijdensgeschiedenis herinnert! en de reiziger, die haren bodem betreedt, niet genoodzaakt is te vragen, waar toch ter wereld deze stad ooit heeft bestaan." (1)

De H. Gondulfus, bisschop van Maastricht, zoo verhaalt ons Egidius van Orval, (2) zag op zekeren dag in eene geestverrukking de kerken, gebouwen en paleizen van het aloude Octavia, alsmede de woning van den H. Servatius en de L. Vrouwe kerk, en vatte het voornemen op de stad te herbouwen, doch de misdaad herdenkend, welke deze trotsche stad aan Servatius begaan had, en met zijne eigene oogen ziende hoe eene menigte wolven de werklieden, die bereids aan den arbeid waren getogen, verslonden, begreep hij, dat hij te vergeefs de raadsbesluiten van God zou trachten te weêrstreven, en begaf hij zich terug naar zijne bisschopstad.

Ook het *Handschrift* der Koninklijke Bibliotheek van s' Gravenhage bespreekt dit vrij breedvoerig.

Tongeren! welk gruwelstuk hebt gij gepleegd?

welke zonde werd aan U op zoo bloedige wijze gewroken, dat gij tot een spreekwoord zijt geworden onder de volkeren, die gij eenmaal verblindet door uwen luister, en de steden, wier naijver gij gaande maaktet.

»*Tu noluisti!*" Gij hebt niet gewild! geweigerd te beseffen wat u tot heil kon strekken.

Zie, gebukt onder den last der jaren, meer nog onder dien des lijdens, sleept daar, van weinige getrouwen vergezeld, een eerbiedwaardig grijsaard moeizaam zijne schreden voort! leunende op den wandelstaf, die zijnen wankelenden gang onderschraagt, keert hij zich om naar de machtige stad, die heinde en verre zich voor hem uitspreidt in de vlakte! van droefheid getuigt de blik, dien hij over haar laat ronddwalen, als om voor goed haar beeld in zijn geheugen te prenten, en met zich meê te nemen naar de eenzaamheid, en aan zijnen hijgenden boezem ontsnapt er geen verwijt, maar een zucht: *quoties volui!* hoe dikwijls heb ik gewild!

En eensklaps, zijn aangezicht van haar afwendend, barst hij los in tranen, en vervolgt hij zijnen weg, zijne kranke ziel vertroostend door het gebed: »Ik ben jong geweest, en oud geworden: voor U, o Heer, ligt al mijn verlangen open, en mijne zuchten zijn voor U niet verborgen; mijn hart is ontroerd, mijne kracht heeft mij verlaten; mijne vrienden en mijne naasten hebben

geweld gebruikt, en den geheelen dag gezonnen op listen. Mijne ziel dorst naar U, o God, sterke, levende! wanneer mag ik heengaan, en verschijnen voor Uw aangezicht? Daaraan denk ik, daarom stort ik mijne ziel in klachten voor U uit, wanneer ik in mijn geheugen terug roep de dagen van het verleden, toen ik optoog naar het Heiligdom, onder de jubel- en lofgezangen en de feestelijke klanken van een verblijd volk! thans moet ik zeggen tot God: O Gij, die mij opneemt, waarom hebt Gij mij vergeten, en waarom sleep ik mij voort, treurig voort" (3) verre van mijne woonstede, verre van de woonstede des Heeren!"

Het was in 374. (4)

Waar kon de heilige Man, even als zijn boezemvriend Athanasius, ten tweeden male uit zijne zetelstad verdreven, beter en liever heengaan dan naar het dierbare, godsdienstige Maastricht, dat hem, eenige jaren geleden, met zooveel liefde had ontvangen, en er zoo veel eer in stelde den grooten bisschop, den kloeken belijder, den krachtigen grijsaard, den steunpilaar van het ware geloof in de Westersche Kerk te herbergen; hier immers lag het celletje, waar hem de gave der profecy was geworden, en het bedehuis, toegewijd aan den Zaligmaker en St. Pieter, wier roemvolle graven hij bezocht had; hier vond hij een volk, dat hem liefhad, en gretig luisterde naar de vermaningen, hem door zijnen

ijverigen zielevader gegeven; en wellicht had hij van toen af aan reeds een voorgevoel van hetgeen hem naderhand, van Godswege zou worden geopenbaard: dat hier namelijk zijne grafstede zou wezen, en de bisschopstoel van Tongeren hierheen door Gods beschikking worden overgeplaatst.

Mogen wij geloof slaan aan de Servatiuslegende volgens het *Handschrift* van den Maastrichtschen priester, was de Heilige uitgenoodigd geworden »van de Heeren der stadt Maestricht, die dickmael hem oversonden eenige legaten, om huijs, hoff en alle toebehoorende mildelijck te presenteren, sommige door de vrindtschap en liberaelheijt, die hij aldaer dickwijls in zijne visitatie beproeft hadde; andere door zijne bisschoppelijcke authoriteijt, waer deur hij mochte in het geheel bisdom kiezen eene plaetse, die hem het allerbequaemste docht te wezen tot sulcken eijnde. . . . .

Seeker is het dat hij de geheel stadt, zoo wel cleijn als groodt, ionck als oudt, mans als vrouwen, altoos seer wonderlijck aengenaem is geweest totter doodt toe. Deze woninge heeft hij gekosen omtrent de capelle . . . , daer nu de kercke van desen Heijlighen (Serv.) gebouwt is.

Dit Capellieken was seer cleijn, maer heeft hem daermede geleden eenen tijdt lanck, bedienende de Bisschoppelijcke oeffeningen, en

uijtdeelende de H. Sacramenten; hem verblijdende deur de gedenckenisse van den H. Maternus, die daer die ierste Catholijcke zielen aen Godt almachtigh geoffert hadde; zich zelven oock door sijn exempel bewegende tot eenen grooten iever der zielen, ende tot de oeffeninge van alle deughden." (5)

Nadat onze Heilige, van Maastricht uit, wederom eene rondreize door zijn geheel bisdom had gemaakt, alom de boetvaardigheid predikend, en de gestrengheid van Gods rechtspraken verkondigend, »soo is hij — gaat onze zegsman voort, — tot Maestricht gekomen; alwaer hij van de gheestelijcke en werelijcke Oversten is ingehaelt met soo groote blijdtschap en triumph, als met hij versmaetheijt ende onbeleeftheijd van Tongeren verdreven was, en merckende dat de voorgenoemde kercke van den H. Maternus niet groot genoech en was, gelijck oock het voors. capelleken daer tegen over, heeft tusschen beijde eenen nieuwen beuck laeten maecken, en daer binnnen eene crypte, alwaer hij tot beter bewarenisse gestelt heeft de Reliquien, die hij van Tongeren medegebrocht hadde; alleen heeft hij uijtgenomen het Lichaam van den H. Martinus, van Tongeren geboren, 't welck hij gestelt heeft, boven in de kercke achter den hoogen Autaer daer hij dagelijxs misse aen dede." (6)

»Deze bijzonderheid, schrijft de Archivaris

H a b e t s, vindt men bij de meeste Luiksche kronijkschrijvers der middeleeuwen, E g i d i u s van O r v a l, J o c u n d u s P r e s b y t e r en anderen vermeld. Onze oudste Limburgsche dichter H e n d r i k v a n V e l d e k e zegt dienaangaande in zijne *Servatiuslegende:*

»*Doen die goede sinte Servaes,*
Te Triecht aldus komen was,
Eine crocht dede hij wercken
Inder ghewijder kercken''

„Dit gebeente, dat in de krocht begraven werd, waren de lijken zijner voorgangers op den Tongerschen bisschopzetel."(7)

Later werd in deze krocht de H. Servatius-zelf begraven, op de plaats, waar sedert kort zijne graftombe werd opgericht.

Of door dit feit, het overbrengen namelijk van de gebeenten zijner heilige voorgangers op den Tongerschen bisschopzetel, de H. Servatius ook den zetel-zelven naar Maastricht heeft overgeplaatst, durven wij niet beslissen; doch zeker is het, wij zullen dit naderhand zien, dat inderdaad de Heilige zijnen zetel in Maastricht heeft gevestigd, en zijn onmiddelijke opvolger de H. Agricolaus, die omstreeks het jaar 400 door den H. Evergislus tot bisschop gewijd werd, na Evergislus' marteldood, niet te Tongeren, eene open en halfverwoeste stad, maar te Maastricht zijn verblijf heeft genomen.

Desgelijks handelden zijne opvolgers, vooral sedert de *tweede* verwoesting van Tongeren, anno 451 door Attila, zoodat zij niet anders meer dan bisschoppen van Maastricht werden genaamd. (8)

Tevens komt het ons waarschijnlijk voor dat, bij zijn laatste bezoek te Tongeren, na zijne terugkomst van de Roomsche boetereis, de H. Servatius aan niets anders gedacht heeft dan aan de toebereidselen voor zijne begrafenis, en de voorbereiding van zijnen dood.

Dit gevoelen komt ook den geleerden Henschenius het gelooflijkste voor, maar deze laat het in 't midden *door wien* en *wanneer* de overbrenging der Relikwieën heeft plaats gehad; (9) daar nu kan, naar ons oordeel, niets tegen zijn, dat de H. Servatius dit reeds, — althans wat de grootste kostbaarheden betreft — bij zijne tweede vlucht uit Tongeren, omstreeks het jaar 374, gedaan hebbe, in afwachting dat hijzelf, na afscheid genomen te hebben van Tongeren, naar Maastricht is gaan sterven; hij had immers alle reden te vreezen, dat bij de door hem- zelven voorspelde verwoesting zijner voormalige bisschopstad, de gebeenten zijner heilige Voorgangers niet zouden ontzien maar geschonden worden, zoodat hij zich verplicht achtte, vóór al het overige, de onteering dezer kostbaarheden te voorkomen; Maastricht, eene versterkte stad,

kwam hem natuurlijk als bewaarplaats dezer heilige schatten zeer geschikt voor; en wellicht zal ook toen reeds, door de gave der profecy, de Heilige geweten hebben, dat Maastricht noch door de Germaansche horden, noch door de Hunnen zoude verwoest worden.

Wat nu de overplaatsing van den bisschopzetel betreft, ons dunkt, dat dit een geschiedkundig feit is, waarvoor geen juist jaargetal aangewezen, of liever, hetgeen op geen bepaalden datum vastgesteld kan worden, eene gebeurtenis, die door Gods beschikking, van verre voorbereid, allengs door den drang der omstandigheden ontwikkeld, eindelijk onbetwistbaar zeker, in hare volle wezenlijkheid in de Geschiedenis voor ons oprijst; niet als het werk van een dag, maar als het noodzakelijk gevolg van verschillende samenloopende omstandigheden.

Ter plaatse mogen we niet verzwijgen, dat dit feit, de overplaatsing namelijk van den bisschopzetel van Tongeren naar Maastricht, door vele Geschiedschrijvers, inzonderheid Luikenaren, gladweg geloochend wordt. De Kanunnik N i c o l a s van Luik, schrijver uit de XIIIde eeuw, beweert dat Tongeren, alhoewel deerlijk verwoest, nog altijd de waardigheid van bisschopstad, en de Lieve Vrouwe kerk aldaar, een vormelooze puinhoop slechts, nog altijd bisschoppelijke kathedraal is gebleven,

totdat de H. Hubertus den zetel verlegd heeft naar Luik.

De Jezuiet Boucher en anderen, zooals Fisen, en Bouille, houden vol dat Maastricht nooit geen bisdom geweest is.

Henschenius echter kiest partij voor de verongelijkte Maasstad, en betoogt in een werk: »*De Episcopatu Trajectensi*" met doorslaande geschiedkundige bewijzen, die voor geen wederlegging vatbaar zijn, dat Maastricht wel degelijk de zetel is geweest van een-en-twintig opeenvolgende H. Bisschoppen. (10)

In 1738 kwam — het pleit achtte men voor beslecht — Baron de Crassier, raadsheer van den Luikschen Prins-Bisschop, nogmaals de bereids verouderde dwaling oprakelen, doch werd door P. Dolmans S. J. vrij onzacht op zijne plaats gezet.

Zoo werd ook de Luiksche Geschiedschrijver Barth. Fisen door den kanunnik Hadelinus Junius, in zijne *Apologia*, zoo niet zegevierend bestreden — zijn boek is nooit in 't licht verschenen — dan toch beantwoord.

Het valt niet te ontkennen, zegt Pélerin, (11) dat verscheiden Schrijvers, bijna tijdgenooten, de opvolgers van Servatius: *bisschop van Maastricht* hebben genoemd.

Siegbert van Gemblours zegt, dat de H. Servatius de stad Tongeren, wier verwoesting

aanstaande was, verliet, en den bisschopzetel naar Maastricht verlegde. (12)

De H Amandus staat in het oude Martyrologium zijner abdij niet anders të boek dan als bisschop van Maastricht. (13)

In eenen brief, door den Abt, en de monnikken van Saint Amand, in het begin der XII[de] eeuw aan die van St. Servaas gericht, spreken zij van de »Maastrichtsche Kerk, dochter van den H. Amandus, bisschop van Maastricht, en beider gemeenschappelijken vader." (14)

»H. Remaclus, heet het verder, wordt bisschop van Maastricht gewijd."

De H. Theodardus staat in de »*Acta Sanctorum Ord. S. Benedicti*" bekend als bisschop van Maastricht (»*oppido Trajectensi, Cathedrae Pontificali præsidebat Theodardus.*")

In hetzelfde werk komt er sprake van den H. Lambertus: »eenige getrouwen, die aan het bloedbad ontsnapt waren, legden het lichaam van den H. Lambertus in een scheepje, en kwamen naar Maastricht, den zetel van zijn bisdom" »*ad sedem Pontificatus sui Trajectensis.*"

Krachtens een diploma van Keizer Hendrik IV, in het jaar 1087, wordt de S. Servatiuskerk gesteld in het genot van hare aloude vrijheden, omdat zij de zetel is geweest van twintig bisschoppen »*ipsa viginti quondam Episcoporum sedes.*" (15)

Dit diploma, door vele bisschoppen, waaronder ook Henricus, B. van Luik, graven en hertogen mede onderteekend, werd in 1232 bevestigd door keizer Frederik II, en in 1282, door Rudolf, Roomsch koning. (16)

Eindelijk zien wij dit feit erkend, niet alleen door Godeschalk, die bloeide ten jare 770, in zijn Leven van den H. Lambertus, waarin hij onder anderen zegt: »dat de stad Maastricht, als zijnde zijn bisschoppelijke zetelplaats, met volle recht, het lichaam van den H, Martelaar Lambertus, opeischte." (Zie Chapeav. T. I. pag. 341.) maar ook door Hugo van Chalons, bisschop van Luik, in eene regeling tusschen hem en den hertog van Brabant, betreffende Maastricht »waar—dit zijn bisschops' eigen woorden—onze zetel weleer geweest is" »*ubi olim sedes nostra fuit posita.*" (17)

Bij het doorbladeren van Chapeaville (»Gesta Pontificum Tungrensium, *Trajectensium* et Leodiensum" T. I.) troffen wij, in een half uur tijds, *niet minder dan dertig* plaatsen aan uit Hariger, Egidius van Orval, Anselmus, kanunnik van Luik, Godeschalk, eveneens kan. v. Luik, Stephanus, Biss. van Luik, Nikolaas, kan. van Luik, Renerus, monnik van S. Laurentius te Luik, waarin ondubbelzinnig en heel duidelijk gesproken wordt van de *bisschoppen, en den bisschopzetel van Maastricht.*

Dat niettemin verschillende *bisschoppen van Maastricht* zich zelven nog: *bisschoppen van Tongeren* noemden, levert geene moeielijkheid op, daar Maastricht zeer goed de zetel kon zijn van het bisdom, vroeger bekend als dat van Tongeren; en in dien zin moet ook worden opgenomen de onderschrijving van de besluiten der V[de] Kerkvergadering van Orleans door den H. Domitianus.

Het schijnt dat de geest, welke weleer de bereids aangehaalde Geschiedschrijvers van de stad en het Bisdom Luik bezielde, ook in den Schrijver van het *Proprium Ecclesiæ Leodiensis* in gevaren. Niet zonder zorg althans wordt daar de aanerkenning van den Maastrichschen Bisschopzetel vermeden, en voor zooverre wij weten, van de *Ecclesia Trajectensis*, en *Episcopatus Trajectensis* alleen gesproken in de 6de les van den H. Amandus (6 februari).

Het is natuurlijk onze bedoeling niet, den opsteller van dit *Propruim* te beschuldigen van hetgeen men eene kleine historische oneerlijkheid kan noemen, maar in het belang van de meening, die wij voorstaan, willen wij alleen wijzen op een paar onjuistheden, in dit *Propruim* voorkomende.

Het 3[de] responsorium op 't eerste Nocturn van het Off. Si. Lamberti luidt daar als volgt: »Sanctum Domini Lambertum, ditatum ho-

noribus sanctimoniae, *coetus fidelium,* pariter Congregatus, Episcopum sibi fieri acclamavit.

Blijkbaar is dit Resp. genomen uit de »*Gesta S. Lamberti*" van *Nicolaus Canonicus Leodiensis*; (18) daar toch leest men.

»Quem certissime noverant *ditatum honoribus sanctimoniæ,.... plebs Trajectensium pariter congregata, in episcopum eum sibi eligi acclamavit.*

Ofwel uit de »*Gesta S. Lamberti*" van *Stephanus, Episc. Leod.* (19), waarin voorkomt:

»Hunc itaque, *ditatum honoribus sanctimoniæ ... plebs Trajectensium pariter, congregata, Episcopum fieri elegit,* et in loco magistri succedere acclamavit."

Niettemin willen we nog van minder goede trouw niet gewagen, ofschoon we in de 5de les, van den H. Domitianus (7de Mei) de volgende zinsnede aantreffen:

»De H. Domitianus was in het jaar 549 tegenwoordig op het 5le Concilie van Orleans, gelijk hij-zelf getuigt: *Domitianus, Episcopus Ecclesiæ Tungrensis subscripsi.*"

Het is echter een geschiedkundig feit— Molanus (20) het *Propr. Eccl. Ruræm.* (21) Pélerin, en zelfs Fisen (22) bekennen het volmondig—dat hij, eenige jaren te voren, in 535, de besluiten der Kerkvergadering van Auvergne heeft onderteekend: »*Domitianus, Episcopus Ecclesiæ Tungrensis, quod est Trajectum, subscripsi*",

als wilde hij zeggen: Ik, Domit. bisschop van de voormalige Tongersche Kerk, thans te Maastricht gevestigd, heb dit onderschreven. En dat de Heilige hiervan geen den minsten spijt gevoelde, bewijst het feit dat hij, naar H a r i g e r, (23) ons *Breviarium*, en de *Handschriften van Reekheim* en s' *Gravenhage* ons verzekeren, met goedkeuring van het Concilie van Orleans, (anno 549) naar Maastricht overbracht het eigendomsrecht van alle de goederen, welke vroeger aan de Kerk van Tongeren hadden toebehoord.

Neemt men niet aan, dat waarlijk de opvolgers van den H. Servatius bisschoppen van Maastricht zijn geweest, waar was dan ergens ter wereld hun bisschopzetel?

Te Tongeren? eene stad, die wegens haar misdrijf, aan Servatius, en den moord aan den H. Evergislus, haar eigen zoon gepleegd, herhaalde malen tot den grond toe verwoest werd? of zal men het gevoelen deelen van F i s e n, die zegt, dat de bisschoppen van Tongeren, ongeveer drie en een halve eeuw lang, zonder eenen vasten zetel, hun uitgestrekt bisdom hebben bestuurd; (24) eene ongerijmdheid, waartoe men, afgezien zelfs van de historische bewijzen, welke men voor Maastricht kan aanhalen, zijne toevlucht niet behoeft te nemen, wanneer men, met H a d e l i n u s J u n i u s, tot de slotsom komt, dat Servatius opvolgers, het voetspoor

drukkende van hunnen grooten Voorganger, nabij zijn, door menigvuldige wonderwerken verheerlijkt graf, als bisschoppen hebben gezeteld, en aldaar hunnen zetel hebben gehouden, totdat de H. Hubertus dien naar Luik heeft overgebracht. Fisen overigens bekent zelf, dat de H. Joannes Agnus te Maastricht tot bisschop werd verkozen, (25) dat de H. Amandus, bij zijn vertrek uit Maastricht, zijnen aartspriester Landoaldus *zijne* Kerk aanbeveelt, namelijk die Kerk, waarin hij zijnen zetel had gevestigd. (26)

Zoo verhaalt dezelfde Schrijver ook, dat de »geestelijkheid en de geheele Kerk van Maastricht op Remaclus de oogen had geslagen, om Amandus op te volgen te Maastricht." (27)

Andermaal schrijft Fisen, dien wij het liefst hier aanhalen, omdat hij deze vraag vrij breedvoerig bespreekt; »Candidus, naar Sint Servatius' graf uit godsvrucht heengekomen, heeft daar zijn zetel verkozen, en zijne bisschoppelijke bediening uitgeoefend." (28)

En van den H. Servatius sprekende, heet het: »hij stierf door de heilige Geheimen versterkt, na de Kerke van Maastricht tot standvastigheid aangemaand, en haar vaarwel te hebben gezegd." (29)

Zoo vinden we, aangaande dit twistpunt, voor Maastricht van zoo groot belang, onze bewijzen overvloedig voorhanden in de werken van onze voornaamste tegenstanders.

Op de vraag nu of de H. Servatius, zonder het kerkelijk recht geweld aan te doen, den bisschopzetel naar Maastricht mocht overbrengen, eene vraag, waaraan Bouille (30) bijzonder veel gewicht schijnt te hechten, kan men antwoorden met Pélerin (31) dat de H. Servatius, niet uit eerzucht (hetgeen door den kerkelijken tuchtregel verboden was) (32) maar uit noodzakelijkheid deze overplaatsing verricht heeft; ofwel met den Geschiedschrijver van ons Bisdom: (33) „Zulke verplaatsingen waren in de eerste eeuwen der Kerk niet zeldzaam. Vedulfus bracht in het jaar 560 den zetel van Atrecht naar Kamerijk over, en de H. Medardus dien van Vermandois naar Noyon. De val van het Romeinsche Rijk en de aanhoudende invallen der vreemde volken konden zulke verplaatsingen niet anders dan bevorderen."

Op zijne rondreize door zijn bisdom, zoude onze Heilige, naar verschillende Schrijvers ons verzekeren, van eenen Graaf Porus te Leuven, die door de gebeden van Servatius van eene onheelbare ziekte was genezen geworden, de helft zijner heerlijkheid over Maastricht ten geschenke hebben gekregen; Henschenius echter neemt deze schenking, waarvan de *Handschriften* te Maastricht, volgens hem, gewagen, zoo gaafweg niet aan, en meent dat deze „lang na den dood van den Heilige, en nadat de Servatiuskerk

reeds voltooid was, onder de Regeering der Frankische koningen zou geschied zijn.

In het jaar 376 werden de Gothen verdreven, in 378, Germanje en Gallië onveilig gemaakt door de Hunnen, die zich in Pannonië hadden gevestigd.

»Wij en meugen niet twijffelen, oft het vaderlijck hert van desen goeden Herder is seer beroert geweest en verslagen van dese nieuwe maeren, verstaende die groote desolatie van sijne kinders, die hij soo hertelijcken was beminnende, siende in den gheest de kercken geruïneert, steden, dorpen, casteelen berooft, en ter aerden toe geraseert, die geestelijcken onteert, mans vrouwen en kinders tyrannelijck overlast en vreedelijck gedoodt; om deze destructie te beletten, den Heijlige verdobbelden sijn bidden, vasten ende waecken, vermenigvuldigende sijne traenen"; (34) doch blijkbaar waren de zonden van zijn volk zoo menigvuldig en zoo luide ten Hemel oproepend om wraak, dat al de boetplegingen van Servatius niet in staat waren, den straffenden arm Gods te verwijderen, en de heilige Man, alhoewel stokoud en neergebogen onder den last des levens en des lijdens, zich genoodzaakt zag andermaal den pelgrimstaf ter hand te nemen, en Romewaarts te dwalen.

Tegen het einde van het jaar 382 begaf hij zich op reis (35)

NOTEN.

(1) Fr. Driesen: Rech. hist. sur Tongres et ses environs. p. 21 et seq.

«Weinig steden, voegt dezelfde schrijver hierbij, hebben zooveel geleden als Tongeren.

In 385 werd zij verwoest door de Salische Franken; in 406 door de Vandalen.

In 450 door de Hunnen.

In 803, 881 en 891 door de Noren.

In 1178 verbrand door Gerard, graaf van Looz.

In 1196 geteisterd door hongersnood.

In 1213 verbrand door Hendrik I. van Brabant.

In 1328 geplunderd door Ad. de la Marck.

In 1342 en 1460 geteisterd door aardbevingen.

In 1401 door de pest.

In 1466 geplunderd door de Luikenaren.

In 1468 ingesloten door Karel den Stoute.

In 1484 genomen door Maximiliaan, en hernomen door Arenberg.

In 1495 door Jan van Horn.

In 1553 bezocht door eene besmettelijke ziekte

In 1566, en volgende jaren uitgeplunderd.

In 1583 genomen door den Zwijger.

In 1606 verwoest door een storm.

In 1653 « door de Lotharingers.

In 1673 en volg. jaren, genomen en hernomen door de Franschen.

In 1677 verbrand door Calvo, goeverneur van Maastricht.

In 1703 gedurende den Spaanschen Successie-oorlog genomen nu eens door de Hollanders, dan weer door de Franschen.

En de opvolgende oorlogen tot 1803 hebben Tongeren nooit gespaard.

(2) Bij Chapeav. T. I. pag. 61.

(3) Ps. 37. 41. en 42.

(4) Willemsen: Handleiding bl. 51. Perreau: Tongr. et ses mon. p. 28.

(5) Het leven v. d. H. Servatius. XIV. capittel § 2.

(6) Dit vinden wij ook vermeld in de *Acta S. Martini Tungrensis*: Servatius, inter caeteras, quas secum attulerat Reliquias, altiori in loco, retro scilicet altare (cryptae) in quo tunc ipse pater Servatius quotidie celebrabat, corpus beatissimi Martini singulariter exaltavit." (*Acta Sanct.* Junii T. IV. p. 41. apud Bock et Willemsen: Antiq. Sacrees. p. 111.)

(7) J. Habets: De krochten der kerk. van St. Servaas te Maastricht. zie ook Van Heijlerhoff: Annuaire du Limb. 1828 pag. 120.

(8) «*Ordinatus ab eo Episcopus, ea caede conterritus, in loco patenti ac semiruto subsistendum sibi non putavit, sed Trajecti figendam sedem. Idem fecerunt successores, maxime post secundam sub Attila vastitatem anno* 451, *adeo ut non alio quam Trajectensium Episcoporum nomine censerentur*."

Henschenius: apud *Boll.* Act. Sum T. III. maii

(9) *Non satis constat quis primus dictam translationem curaverit. S. Servatio alia cura non fuisse videtur, quam ut secum efferret sui mox futuri funeris apparatum.*" (Act SS. l. c.)

(10) Zie Habets: Gesch. van het Bisdom Roermond. bl. 78.

(11) Essais hist. et crit. p. 189.

(12) *Ideo, relicta Tungrensi urbe quae evertenda erat, ad Trajectum sedem Episcopalem transtulit.*" bij Chapeav. T. I. pag. 51.

(13) *Depositio S. Amandi, Trajectensis Episcopi et Confessoris.*

(14) *Thes. nov Anecd.* T. I.

(15) Zie *Codex Diplomaticus Mosaetrajectensis* p. 211. no 19; en *Invent. Chron.* des chartes et duc. de l'Eg. de St. Serv. no 1.

(16) Bouwens: Sacer. Thesaurus Servatianus p. 39. *Coll. dipl.* p. 232. no 69 en p. 235 no 80.

(17) Zie Chapeav. T. II. p. 330.

(18) Cap. V. bij Chapeav. T. I. p. 379.

(19) Cap. III. ibid. p. 355.

(20) Natales SS. Belgii 5 maii.

(21) Lect. V. die 7a maii.
(22) Hist. Leod. lib. ll. no 43.
(23) bij Chapeav. ibid p. 55.
(24) « *Velutivagus, et nullo certo lare*".
(25) Hist. Eccl. Leod. lib. lll. no 10
(26) ibid. no 29.
(27) *In Remaclum oculos, animosque conjecit Clerus, universaque Ecclesia Trajectensis, ut et Trajecti Amando substitueretur.*" ibid. no 32
(28) «*Candidum Episcopum cum venerationis ergo venisset ad S. Servatii sepulchrum, sedem isthic sibi delegisse, Episcopalique munere perfunctus.*" ibid. lib. ll. no 25.
(29) «*Postquam divinis Mysteriis communitus, Ecclesiam Trajectensem animasset ad constantiam, et ultimum valefecisset* ibid. no 24.
Zie verder hierover Willemsen's: «Observations relat. a quelques points de l'hist. de Maastricht."
(30) Hist. de Liége T. I. p. 10
(31) Essais hist. et crit. p. 193.
(32) Statuten l. en ll. van het Concilie van Sardica bevatten straffen tegen de Bisschoppen die «per ambitionem, et avaritiae ardore." van zetel veranderen. (Mansi: Sacr. Conc. amplissima collectio T. lll.)
(33) Jos. Habets. Gesch. v. h. B. Roermond bl 77.
(34) *HS. van Maastricht.* XVIde cap.
(35) Will: Handl. 53.

HOOFDSTUK IX.

Hoe de lieve H. Servatius ontvangen werd te Metz, en aankwam te Rome.

Voer Metze, doen hij daer quam,
Ende heme der Busscop daer vernam,
Vrolicke hij hoem teghen ginck;
Mit groter eeren hijne ontfinck.

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: *Van Maastricht toog de Heilige naar Metz, waar hij eervol door den heiligen bisschop Auctor werd ontvangen* (1) *en verzocht de H. Mis te lezen.*

Na de H. Mis te hebben opgedragen in de kerk van den H. Stefanus, herstelde hij, zijnen vinger over de barst heentrekkend, in zijn geheel den altaarsteen, die door een nedervallenden balk, stuk was geraakt.

De H. Auctor stond verbaasd over het wonder, door zijnen gast verricht, doch deze schreef het alleenlijk toe aan de heiligheid van den bisschop van Metz; toen het uur van scheiden was gekomen, de heilige boeteling aan allen zijnen herderlijken

zegen had gegeven, deden hem de bisschop met zijne geestelijken en het geheele volk uitgeleide tot verre buiten de stad, waar zich allen nogmaals in zijne gebeden aanbevalen.

Verder ging de reis over Basel, over de sneeuwbergen, de groote en kleine steden van Italië, en behouden kwam hij aan te Rome.

Vooraleer hij zich vermat het paleis van den Prins der Apostelen binnen te treden, deed hij eenen ommegang door al de kerken der Heiligen, door gedurig waken en oprechte tranen aller bijstand afsmeekend, opdat hij waardig wierde bevonden den drempel van het groote Heiligdom te betreden.

Hiervoor verbeidde hij den dag van 25sten Maart, waarop het feest gevierd wordt van Maria's Boodschap, waarop over de wereld de eeuwige Gave van Gods barmhartigheid werd uitgestort.

Op dezen dag, dat Christus, om de zonden der wereld uit te wisschen, eertijds was ontvangen geworden, hoopte hij door den goedertieren Heiland, barmhartiglijk verhoord te worden; en, zich-zelven gewillig als eene offerande aanbiedend, gewaardigde hij zich bij Gods vaderhart met zijne gebeden aan te kloppen.

Toen nu de vooravond van het ongeduldig verwachte feest aanbrak, begon de heilige bisschop Servatius, in diep stilzwijgen verzonken, de graven der Apostelen met een tranenvloed te begieten,

hopende zoo de goddelijke barmhartigheid te stemmen ten gunste van degenen, die hem uit Gallië hadden afgezonden, en daarna, kruipende op zijne knieën, met zijne handen op de borst kloppende, vurige kussen op den heiligen bodem drukkende, sleepte hij zich, schreiende, voort door het Heiligdom.

Aldus strijdende, en door zijn gebed en geween de zonden van zijn volk uitwisschende, werd zijn lichaam, (» corpusculum)" afgemat als het was, door de aanhoudende inspanning des geestes, zijn volhardend gebed en gedurig vasten, ter nêer geknield, met eenen zachten slaap bevangen; (2) *en in een visioen zag hij, voor het altaar, op een gouden troon, onzen Heer J. C. gezeteld, met de H. Maagd Maria aan zijne rechterzijde, omstuwd van duizend, duizend Heiligen, in wier midden hij de Apostelen Petrus en Paulus onderscheidde, en toen hij dezen beschouwde, begreep hij, dat zij baden voor den dood en den ondergang van Gallië; hij-zelf nu begon ook te bidden, en de reden zijner treurige pelgrimsreize bloot te leggen.*

Doch helaas! te vergeefs: de Heer en allen, die hem omringden, stonden op tegen hem; alleen Stefanus, de eerste martelaar, kwam hem krachtiglijk ter hulpe, doch kon alleen dit verkrijgen, dat de kerk van Metz, om der wille van zijn edel bloed, zoude gespaard blijven (3).

Verschrikt, dat de anders zoo goedertieren Rechter niet bewogen werd, sloeg de H. Servatius zijne

betraande blikken op S. Pieter, en bad hem dat hij zich toch ontfermen zou over zijne Kerk van Tongeren.(4).

Toen sprak de Apostel: »Broeder! wil aan deze deur, die krachtens een rechtvaardig vonnis gesloten is, niet verder kloppen; want het geroep van de Tongenaren is gekomen tot in den Hemel; daarom ligt over hen de gramschap Gods in eeuwigheid!", en alhoewel het medelijden der rondomstaande Heiligen hem troostte, wilde Servatius geenen troost aanvaarden, om der wille der boosdoeners, die niet meer zouden zijn. (»renuit consolari quia non sunt!")

De goede Petrus echter nam zijne rechterhand, hief hem op, en sprak: »Wat zijt gij mij lastig, o heilige Servatius! gij verlangt voor uwe broeders te sterven, en vervloekt te worden: uwe liefde verdient goedkeuring, maar voor Gode is het niet geldig aan eenen rechtvaardige te wreken, wat de zondaar begaat. Daarom, wees gij er op bedacht, den bisschoppen en ook Auctor aan te kondigen het onveranderlijk raadsbesluit des Heeren; bedroef u niet! uwe lieve ziel zal binnen kort vereenigd worden in het gezelschap der Heiligen (»Tu autem, dilecta anima! nec longe post, sortem Sanctorum collegenda, ne desolare.)

Ook zult gij zien de Hunnen, maar door hen zeer geëerd worden.

En de stad van Tongeren zal u geen graf verstrekken, want zij heeft uwe leering onzaliglijk verworpen; doch daar is Maastricht, eene koninklijke stad, die gij liefhebt; zie! gij moet weten, dat voor deze uw gebed verhoord is; zij zal u een graf zijn en eene glorie, allerliefste! En ook daar ontvangt gij loon van uwen arbeid, en groote eer, vooral tegen het einde der wereld. Vaarwel dus en keer terug, overdierbare!" (»*Vale itaque ac redi, dilectissime, multoque præmio laboris glorificande, ac circa finem mundi maxime.*")

Volgens Gregorius van Tours, de meermalen reeds aangehaalde *Vita antiquissima*, en de *Gesta antiquiora*, te vinden in de »*Analecta Bollandiana*" (5) zeide St. Pieter den Heilige ook dit nog: »Neem nu mijnen raad aan, maak spoed, stel orde in uw huis, regel uwe begrafenis, en zoek zuivere lijkdoeken, want gij zult weldra vertrekken uit uw lichaam, en uwe oogen zullen de onheilen niet aanschouwen, welke de Hunnen over Gallië zullen aanbrengen."

»*Toen dit gesproken was,* gaat ons *Breviarium* voort, *ontving de goede bisschop, die met zoo heilig eene bedoeling gekomen was, en niet zonder geschenk van Christus' aangezicht mocht henengaan, de verzekering dat allen, welke in Tongeren zouden boetvaardigheid doen, en zich tot God bekeeren, heil zouden vinden voor hunne*

ziel; verder geweerd hem de macht, aan allen, die hem aanriepen, heizij bij hun leven, hdtzij bij hun sterven, waar ook ter wereld, zoete vertroosting te geven. (6)

En toen hij afscheid nam van den Sleutelvoogd des Hemels, ontving hij een bewonderenswaardig teeken van de hem toegezegde macht: namelijk eenen zilveren Sleutel van een wonderschoon werk, opdat hij niet behoefde onder te doen voor Mozes, dien God weleer op den Berg de steenen tafelen had gegeven."

Ter verklaring van dit laatste, diene aangemerkt dat deze Sleutel, welken de Heiligdomskamer van St. Servaaskerk heden ten dage nog bezit, naar het gevoelen van vele geleerden, bij welke Henschenius zich aansluit, aan den H. Servatius geschonken werd door Paus Damasus, (die in 382 op den Stoel van St. Pieter was verheven geworden) als een blijk van broederlijke toegenegenheid en eene gedachtenis aan St. Pieter, ter wiens vereering de Heilige naar Rome was heengekomen.

Een dergelijken Sleutel heeft ook de H. Hubertus van den Paus ontvangen; gewoonlijk bevatte hij een gedeelte afvijlsel van St. Pieters banden, en werd hij op St. Pieters graf toegereikt; daarvandaan komt het, dat de Legendenschrijvers, de volkstaal gebruikende, zeggen, dat de H. Servatius dezen Sleutel uit

de handen van St Pieter heeft ontvangen. (7)

Over dezen wijdvermaarden Sleutel, de wondere kracht, die de aloude Schrijvers hem toekennen, zijne even wonderlijke terugvinding aan de Linderkruispoort te Maastricht, als ook over de vereering, die eeuwen lang het geloovige volk hem toedroeg, raadplege men de „*Antiquités sacrées* van Bock en Willemsen, (p. 50 en volg.) waarin men hieromtrent met genoegen allermerkwaardigste bijzonderheden zal aantreffen.

NOTEN.

(1) De H. Auctor, bisschop van Metz, was met onzen Heilige tegenwoordig geweest op het Concilie van Keulen in het jaar 346.

(2) »*Accedens ergo ad B. Petri Apli. tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis ejus, in multa abstinentia maxima incdia seque consumens, ita ut biduo triduoque sine ullo cybo potuque maneret, nec esset intervallum aliquid in quo ab oratione cessaret.*" (*Vita antiquissima*: Anal. Boll. p. 89. Zoo ook *Gesta antiquiora* ibid p. 95. en Greg. Turon. Hist. Franc. l. II. c. V.

(3) »*Non remansuram esse in Galleis urbem inlesam, preter oratorium unum in Metinsus urbem, propter pignora B. Stefani. primi martyris.*" ibid. p. 90. p. 95. et Greg. Tur. l. c.

(4) Tout effraié de la rigueur de Dieu inflexible, jettat ses yeux larmoyeux sur S. Pierre, se print à le prier bièn fort d'intercéder pour ces misérables nations.... le grand mont et horrible pesanteur des péchez du peuple a contrebalancé, contraint Dieu de leur refuser grâce, et de les ramener à sa justice." (Halin. Vie de Monsieur S. Servais chap. XV).

(5) T. I. fax. 1.

(6) Een afzonderlijk feest, ter herdenking van dit visioen, werd weleer in de Kerk van Maastricht op den 26sten Maart gevierd, onder den titel van «Festum Visionis S. Servatii." *Handschr.* van 's Gravenhage. Zie ook Willemsen: (Handleiding bl. 202.)

(7) *Boll.* Act, SS. T. III. maii cap. III. n° 24 en 25.

HOOFDSTUK X.

Hoe de lieve H. Servatius, op zijne terugkomst van Rome, overal ontvangen werd.

> Sinte Servaes, die gheëerde,
> Van Romen hi doe keerde,
> Doen hi Sinte Peters reden vernam.
>
> H: VAN VELDEKE.

LEGENDE: »*Nadat hem de eer was te beurt gevallen met eigen oogen het goddelijk gerecht te hebben aanschouwd, ondervond de dienaar Gods droefenis en bitterheid.*

Nauwelijks was hij de stadsweringen van Rome uitgetrokken, of hij ontmoette eene groote schare van Hunnen, die hem gevangen namen, onderzochten, en in boeien klonken; doch Degene, die eertijds de herders van Bethleëm met hemelsche glanzen omhulde, overstraalde ook den H. Servatius, te midden van zijne vijanden opgesloten in duisternisse, met bovenaardschen luister.

Tevens zagen zijne bewakers, dat den gevangene personen, met eene goddelijke waardigheid bekleed, verschenen ter vertroosting, en bij het aanbreken

van den dag, werd dit door hen ruchtbaar gemaakt.

De gevangene wordt te voorschijn gebracht; velen spreken tegen, velen ook met hem, en opdat de raad der ijdelheid te schande wierde gemaakt, overtoog, ten aanschouwe van de Hunnen, een zonneglans het aangezicht van Servatius, even als dat van Stefanus, den eersten Martelaar, gelijk een Engel straalde voor den vergaderden Raad der Joden.

Daar men, wegens verschil van meening, bezwaarlijk een vonnis konde uitspreken, werd de H. Servatius wederom aan eenen krijgsman ter bewaring toevertrouwd, terwijl de anderen hun ontbijt gingen nemen; na afloop waarvan de gevangene op nieuw terecht gesteld zou worden; doch de bode, die gezonden was om hem te begeleiden, kwam terug met de boodschap, dat de gevangene rustig in een diepen slaap lag gedompeld, en over hem een groote arend een zijner vleugelen hield uitgespreid, en met den andere, als met een waaier, den slapende de lucht toewuifde; toen zij dit hoorden, liepen de Barbaren te hoop, en allen, die het zagen, werden van schrik bevangen; ijlings hief de arend zich op in de hoogte, verdween in de lucht, en ontwaakte Servatius uit zijnen slaap door het gerucht, dat rondom hem gemaakt werd.

Toen namen zij hem in hun midden, en vroegen hem welken godsdienst hij beleed.

Ik aanbid den God des Hemels, was het antwoord.

Terstond werden zij met vreeze bevangen, met verwondering vervuld, en te zamen zijnen zegen afsmeekende, riepen zij uit dat hij waarlijk de God was van alle goden, daar hij met zulk eenen luister omkleed was, als de zon over dag, en de maan in den nacht verspreidt.

Men verhaalt (»fertur") *dat de aanvoerder der vijanden eene geheime gedachtenwisseling voerde met den Heilige, en uit zijne handen het Sacrament des Geloofs ontving.*

Servatius werd in vrijheid gesteld, en aan hem vervuld het woord van St. Pieter: »Gij zult door hen grootelijks geëerd worden."

Uit Italië en de gebergten kwam hij eindelijk aan in het landschap, genaamd Alsatië.

De oude Man was vermoeid; door den dorst gekweld, zette hij zich neder langs den weg; doch een put was er niet, noch water.

Toen verhief hij zijn hart tot Dengene, uit wiens zijde eenmaal water ontvloeide tot verlossing van het menschdom; en met zijne hand sloeg hij het teeken van het H. Kruis over den bodem: onmiddellijk ontsprong er aan zijne voeten eene fontein van helder water, dat door zijnen heilzamen smaak aan vele zieken de genezing verschafte. (»statim illius ante pedes, gurgite pleno fons emanavit, qui salutari gustu ægris quoque remedia deinde non paucis apportavit.) (1)

Eene weduwe, die gekweld werd door de koorts, werd door 't gebruik van dit bronwater van hare ziekte genezen, uit dankbaarheid schonk zij haren akker aan St. Servatius; en hare naburen, door dit voorbeeld opgewekt, gaven den Heilige hun erf en land, hetgeen wederom door vele anderen gevolgd werd.

Naar men zegt, wordt heden ten dage, (2) *nog door menschen en dieren het water dezer bronne gebruikt, en rondom haar, in plaats van gras, welriekend en welig bloemgewas gevonden.*

Opmerkelijk is het, dat ook te Nunhem bij Roermond, waar de H. Servatius, bij zijne rondreizen geweest kan zijn, de godsvrucht althans tot den Heilige sedert onheuglijke tijden zeer levendig is, zich een Servatiuskapelletje bevindt, dat jaarlijks door een toevloed van pelgrims bezocht wordt. Wat echter vooral de godsvrucht der Geloovigen opwekt, is de onloochenbaar wondere geneeskracht van de waterbron, die aldaar ontspringt *op eenen berg,* eene hoogte van zeker wel veertig voet boven den waterspiegel van eene beek, die op eenigen afstand vloeit, en die nog nooit, sedert menschen geheugenis, zelfs niet bij de meest brandende droogte, zonder overvloed van water geweest is. De volksoverlevering wil, dat zij, op bevel van onzen Heilige, ter plaatse zou ontsprongen zijn.

Eene dergelijke, voorheen zeer beroemde Servatiusbron vindt men ook in de nabijheid van Maastricht, te Cann. (3)

Indien men B o u w e n s (4) en het *Handschrift van Maastricht* (5) mag gelooven, zou in Alsatië de Heilige met zijnen wandelstaf eenen draak gedood, en een Engel hem de drinkschaal hebben overhandigd, welke heden ten dage nog in onze Schatkamer aanwezig is. (6)

» *Toen de heilige Man aankwam te Worms, werd hij aldaar door den bisschop der stad plechtstatig ontvangen, en door den H. Auctor, bisschop van Metz, die hem tot daar te gemoet was gekomen, om der wille zijner overgroote liefde, verzocht andermaal de stad Metz met een bezoek te vereeren. Dit gaf de Heilige toe, maar wilde eerst naar Keulen. Nabij deze laatste stad nam hij zijnen intrek buiten de muren, wegens de groote volksmenigte, die hem omringde; en tot laat in den nacht werd hij daar aanhoudend bediend door den heiligen Severinus, bisschop van Keulen, en nadat deze, volgens zijne gewoonte, biddende, de kerken en kloosters bezocht had, wendde hij zijne blikken naar de verblijfplaats des H. Servatius, met wien hij één was van hart en van ziel, en aanschouwde een wonderlijk teeken, namelijk eene vuurzuil, die zich hoog in den hemel verhief van uit de cel, waar Servatius zat te bidden.*

Tot eene gedachtenis aan dit mirakel en de

hemelsche gezangen, welke de H. Severinus, op lateren tijd, daar vernam bij het afsterven van den H. Martinus, bouwde hij aldaar een kerkje, (ecclesiolam) dat hij noemde: de deur des Hemels. (7)

Nu toog de heilige Servatius naar den H. Maximinus te Trier, aan alle menschen boetvaardigheid predikend, en vervolgens naar Metz. Daar wachtten hem op de raadslieden en alle hertogen van den Franschen adel; doch daar hij terecht de goddelijke zaken voor de menschelijke stelde, begon hij het H. Misoffer op te dragen, gedurende hetwelk zijn aangezicht schitterend was van lichtstralen; na de heilige Offerande met groote plechtigheid volbracht te hebben, werd hij ten raadhuize op een hoogèn zetel verheven en verkondigde hij aan het volk, dat bitter weende, wat hem van den Hemel uit was geopenbaard geworden, hetgeen eene algemeene verslagenheid te weeg bracht; hij wekte hen op tot het geduld der Heiligen, deelde hun zijnen zegen mede, en beval hun huiswaarts te keeren om den Heere te bidden met aanhoudend gebed; want over den ootmoedige zou de aanstaande droefenis niet in zoo hevige mate nederkomen, en om der wille der nederige menschen was de ramp nog eenigen tijd opgeschorst.

Eindelijk kwamen aldaar, door vreeze gedreven, den Heilige te gemoet de Oudsten en Oversten van

Octavia, om te beproeven of zij den Vader, dien zij nooit anders dan vol mêedoogendheid hadden gekend, tot barmhartigheid konden stemmen; zij vielen neder voor zijne voeten, besproeiden ze met vele tranen en spraken:

» Waarom, o goede Herder! hebt gij de schaapjens, die een Engel des Hemels u ter verzorging » had toevertrouwd, verlaten; sommigen van ons, » wij bekennen het, hebben voordezen, verontrust » als zij werden, door den storm der dwaling, u » verdreven; thans evenwel zijn aller harten wêer » met u, en bidden u weer te komen op uwen » bisschopstoel! u noodigen daartoe uit de bedruktheid » der jonkvrouwen en geestelijke maagden, de » droefheid der monnikken, en de tranen van de » weezen en weduwen, die nu verstoken zijn van » uwen troost!"

Deze woorden bewogen hem, en terstond ging hij, bedroefd, met hen naar Tongeren; de tijding hiervan verspreidde zich ras door het volk, en in lange, dichte rijen geschaard, togen de ongelukkigen hem te gemoet. De goedertieren Herder sprak hen toe in dezer voege:

» Ik kan mijnen verzamelden broeders niet langer » meer verhelen, wat ik tot nog toe heb gezwegen; » nu word ik gedwongen u alles, tot het laatste » woord toe, bekend te maken.

» Van dezen dag aan zult gij mijn aangezicht » niet meer aanschouwen, noch mij voortaan in

» *deze stad zien wonen; want ik zal weldra den*
» *weg opgaan van alle vleesch, en niet meer in uw*
» *midden verschijnen.*

» *Ter wille van uw welzijn, ben ik heengegaan*
» *naar het graf van St. Pieter; daar heb ik gebeden*
» *voor de behoudenis dezer stad, en ontving tot*
» *antwoord, dat uwe zonden dit niet verdiend hadden.*

De *Vita antiquissima*, en de *Gesta antiquiora* voegen hier tusschen:

»Veel heb ik bij den H. Apostel er op aangedrongen dat hij, in zijne goedheid, mij tot hulp zou wezen bij Gode, om te verkrijgen dat dat gij zoudet gespaard blijven: »vastende en weenende dwaalde ik door Rome; op mijne knieën gezonken, bad ik langen tijd voor het graf van St. Pieter, en moest dit antwoord vernemen: »Broeder, wat verontrust gij mij!..... enz. Daarom kwam ik met spoed tot u, om u te verkondigen, wat in Gallië zal gebeuren." — (8)

» *Doch dit beloof ik u: is het dat ik, wegens*
» *uwe boosheden, niet verhoord mocht worden voor*
» *het welzijn van uw lichaam, voor het heil uwer*
» *zielen nochtans, die mij van God zijn aanbevolen,*
» *zal ik, na mijn afsterven, zalig met Christus*
» *regeerende, aanhouden met bidden, opdat gij u*
» *van te voren van ganscher harte tot God moget*
» *bekeeren.*"

Daarna vertroostte hij ze met vele vermaningen, hief oogen en handen hemelwaarts, en sprak:

» *O goede Jesus! deze schaapjens, die Gij door Uw*
» *kostbaar bloed verlost, en mij in de handen hebt*
» *gelegd en aanbevolen, hen en mij beveel ik heden*
» *in Uwe handen, en bid U, indien Gij hunne*
» *lichamen aan de slagen der vijanden prijs geeft,*
» *verlos toch hunne zielen uit de pijnen der Hel,*
» *opdat ik mij over het heil van 't mij aanver-*
» *trouwde volk zaliglijk moge verheugen in Uwe*
» *eeuwige heerlijkheid.*"

Ik smeek U, hoogste Rechter, met een nederig en droevig gebed! verhoor mij, die tot U roepe: dat de vraatzuchtige wolven Uwe kudde niet verscheuren, noch hun vleesch verslinden! Heer Jesus, die Uw leven hebt gegeven voor Uwe schapen, ontruk de zielen der mijnen aan den muil van den leeuw, opdat ik ze tot U moge brengen, en zij in Uwen H. Schaapstal met mij verblijven in vreugde, naar Uwe belofte: waar Ik ben, zal ook mijn dienaar wezen," (9)

En toen hij dit gesproken had, verhief hij zijne rechterhand, waarin hij den zilveren sleutel droeg der hemelsche macht, het wonderlijk geschenk van den Apostel St. Pieter, en zeide: »Door dit teeken,
» *mij door 's Hemels Sleuteldrager gegeven, zult gij,*
» *Tongenaren, weten, dat ik machtig ben te sluiten*
» *de poorte des Hemels voor diegenen, welke ik*
» *met den herderstaf, mij weleer door den Engel*
» *geschonken, niet heb kunnen verbeteren; maar ook*

» ze te openen voor die, welke besluiten onze geboden » na te komen.'' —

En aanziende degenen, welke hem van harte in Christus genegen waren, ging hij voort: » Vóór » alles, beijvere ik mij nu, dat onze heilige zaken » ons niet ontnomen worden bij de verwoesting » dezer stede; en daarom moge het uwe goedheid » behagen mijnen raad gehoor te geven, en uwen » vermoeiden vader niet te wêerstaan in zijn » aangezicht.''

Allen riepen eenpariglijk: »O Vader! gebied » slechts wat gij wilt!''

En Servatius hernam: »Ik verlang dat de » lichamen der Heiligen en de heilige vaten van » hier worden overgebracht naar Maastricht, waar » zij ons, die Octavië verlaten, tot troost zullen » strekken.''

Hierop werd niet geantwoord met woorden, maar met tranen; het klaaggeschrei, de kreten der wanhoop klonken op tot aan de sterren, omdat zij allen, van wat kunne en leeftijd zij waren, te gelijk zouden vernietigd worden.

»His dictis, (zeggen de *Gesta Antiq.* en *Vita Antiq.*) *mox irrugiit magnus clamor et luctus a turba, excrevitque gemitus magnus in viris et ploratus multus in feminis, et omnes vociferabantur in planctu.''* (10)

Wat aangaat de hierboven vermelde overbrenging der Tongersche kostbaarheden, herinnere

men zich, wat wij bereids in ons Achtste Hoofdstuk hebben vermeld; waarschijnlijk achten wij het, dat bij zijn afscheid aan Tongeren, hetgeen natuurlijk voor allen uitermatig droevig moest wezen, en daarom ook door den Heilige niet langer gerekt werd dan noodzakelijk was, Servatius, behalve het benoodigde voor zijne begrafenis, slechts eenige kostbaarheden en relieken van minderen omvang, door hem wellicht uit Rome meêgebracht, naar Maastricht heeft meêgenomen; niettemin kunnen wij hierover geen beslissend oordeel uitspreken, daar de Legenden, omtrent dit punt, niet eensluidend zijn.

NOTEN.

(1) Zie Egidius bij Chapeav. T. I p. 40. Van Veldeken. I Boeck Cap. 44—46.

(2) dat wil zeggen: in de XIVe eeuw.

(3) Tegen het einde der XVIe eeuw werd een gedenkstuk opgericht, waarin Jan Ryck het volgende opschrift, door Swertius, in zijne «Monumenta et Inscriptiones p. 354. ons bewaard, liet uitkappen:

Fontem hunc vides, viator,
Sed et venerare. Sacer enim
Est, et seu te sitis urit, seu
Febris, bibe, vive, vale: hoc te
D. Servatii nomen et omen monent

(De Ram: Notice sur St. Servais p. 20.)

(4) Leven van den H. Serv. bl. 48.

(5) Cap. XII. § 8

(6) Zie Bouwens: (Sacer Thes Serv. p. 23). Bock et Will. (Ant. sacr. p. 75.) Hazart: (Den schreeuw. blinden p. 82.)

(7) »De H. Severinus heeft zeer lang de Kerk van Keulen bestuurd, want hij beleefde nog den dood van den H. Martinus, bisschop van Tours, die, volgens Gregorius Turonensis (lib. I. Mirac. S. Mart. cap. 4.) gestorven is in 397." (Chapeav. Gesta Pontif. T. I. cap. XXVI Annot. 6.) Ook Henschenius T. III. maii die 13 cap. VIII annot. g.

(8) *Anal. Boll.* p. 60 en 69

(9) *Gesta antiq.* en *Vita Antiq:* zie *Anal. Boll.* l. c.

(10) Zie *Anal. Boll.* l. c. p. 98.

HOOFDSTUK XI.

Hoe de lieve H. Servatius afscheid nam van Tongeren, en naar Maastricht kwam sterven.

»Doen der goede Sinte Servaes
Moeste varen van danne,
Van wijven ende van manne
Waert daer der rouwe voele groot."

H. VAN VELDEKE.

Nu was voor goed de afscheidsure geslagen. Servatius ging vertrekken naar de stad aan de Maas, waar eindelijk zijn zielsverlangen, dat is: ontbonden, en met zijnen Heiland eeuwiglijk vereenigd te worden, weldra in vervulling ging.

Droef te moede, als hij was, wanneer hij dacht aan de vreeselijke toekomst, die Tongeren en geheel Gallië bedreigde, moest de H. Man zich toch wel eenigszins vertroost gevoelen bij 't aanschouwen van de oprechte kinderliefde, welke wederom in aller harten ontstoken was, van het berouw, dat zij aan den dag legden, en hem de geruststellende verzekering gaf, dat hunne zielen ten minste niet voor eeuwig verworpen zouden worden.

Van alle zijden verdrongen zich de burgers rondom den goedertieren Herder hunner zielen; te vergeefs strekten zij hunne ootmoedige handen naar den hemel uit, neigden zij hunne lichamen ter aarde, en trachtten zij met hunne kussen zijne voeten bedekkende, hem het heengaan te beletten.

»De heilige Man trok door de Oostersche poort den weg op, die naar Maastricht voert, met veel geween en geschrei volgden hem de scharen buiten de stad, en in hunne droefheid smeekten zij hem op klagenden toon: »Verlaat ons niet, heilige Vader, vergeet ons niet, goede Herder! wij immers zijn uw volk en de schapen uwer kudde, laat ons niet over in den muil van van den wolf!

Vele monnikken kwamen uit hun klooster, sloegen met de handen op de borst, volgden hem, kusten zijne voetstappen, en riepen luide: »waarom verlaat gij ons zoo spoedig, of waarhenen begeeft gij u? Voer ons met u hiervandaan! Zie! verheugd waren wij over uwe aankomst ten onzent, na eenen zoo verren pelgrimstocht, wij hoopten reeds dat gij u zoudet gewaardigen bij ons te verblijven, en nu wilt gij zelfs nog geen drie dagen in ons midden verwijlen. Zeg ons, ongelukkigen! dan toch wat wij doen zullen! wat er met ons moet gebeuren, die zonder u niet kunnen leven, maar aan een allerellendigsten dood worden prijsgegeven? wij bidden u,

vertoef bij ons dan eene maand, of eene week of minstens nog dezen nacht!"

Alle ouden van dagen, zwakken, armen en zwervelingen klommen op de muren, weêklaagden en schreiden: „Wie zal ons voedsel verschaffen? Wie, ons kleeding bezorgen? Naakt zijn we, weezen en weduwen, wie zal onze vertrooster wezen?"

Doch, daar zij hem met hunne tranen niet konden weêrhouden, zwaaiden zij hem hunne kussen toe, en hij gaf hun zijnen zegen."

Aldus de *Vita antiquissima,* de *Gesta antiquiora* de H. Gregor. Turon, en Hariger. (1)

„Soo haest, zegt Bouwens, dien wij met genoegen in zijne schilderachtige taal laten spreken, en hadde den Heijligen Heijligdomgeleijder den voet niet buijten de Tongersshe stats-poorte, om sijnen wegh naer Maestricht te vervoorderen, ghestelt, oft hij en wordt van de Boven- gesante Hemelgesanten, en door een hemel- soete ghelijck-stemmighe van sangh, en speel-maetigheijt vermaeckt, die soo lange als den wech duerde.

Maer de aerde en wilde geensints in 't vereeren deses Heijligen den Hemel wijcken, meijnende dat het haer niet minder toestont haere genegentheijt soowel alsdoen aen de tegenwoordigheid, als aan dien van de toecomende tijden te betuijgen, en met eenen eewigen blijck de nakomelingen achter te laeten." (2)

Het feit, door onzen Maastrichtschen Rechtsgeleerde, in zijne laatste zinsnede bedoeld, vinden we in ons *Breviarium*

»*Terwijl zij aldus voortgingen, kwamen zij aan eene lachende plaats, zeer geschikt om van de vermoeienis uit te rusten, en men zag de aarde gelijk een kussen zich verheffen, om den H. Servatius minzaam, als in eenen rechterstoel, te ontvangen. En tot nog toe bloeit en groeit daar de aardheuvel tot een getuigenis der waarheid.*"

De hierboven aangehaalde Bouwens schrijft dat deze »grasrijcke preeckstoel noch ghevonden wordt binnen het dorp Millen, ende wordt dezelve plaets noch hedensdaeghs ongheschejnt van de beesgen, die de omligghende plaetsen door het vroeten bederven, gelijck ick selve ghesien hebbe." (3)

Van Veldeke beschrijft hetzelfde:

»*Daer wiesen bloemen ende gras*
Wie wale dattet wijnter was"(4)

Zoo ook het reeds meermalen aangehaalde *Handschrift* van den Maastrichtschen Priester; ergens anders hebben wij het nog niet aangetroffen.

Toen sprak, zoo vervolgt ons *Breviarium de H. Servatius tot vertroosting van degenen, die hem omringden: Ziet, hoe na den winter herleeft de bloesem van de Meimaand, en de zoetheid van het jaargetijd; zoo zal, na de wreedheid van den dood, voor de Heiligen aankomen de eeuwige rust.*"

Toen hij, onder luide lofzangen (van de Maastrichtenaren, die hem tot Millen te gemoet waren gekomen,) *in de koninklijke stad Maastrcht was ontvangen geworden, begaf hij zich naar de sierlijke kerk, in welker krocht hij de schatten der Tongersche Kerke overbracht. En zoolang hij nog leefde, hield hij niet op te leeraren voor het volk, en de lieden, die van Tongeren overkwamen, tot den zaligen dag, dat hij uit deze droefenisse overging naar den zetel der heilige zielen, en der onsterfelijkheid.*

Toen hij den dag van Gods genade, door den heiligen Geest, erkende, gevoelde hij eene lichte koorts ten derden dage na zijne aankomst.

Hij vergaderde de volksschare in de kerk, en alle de oversten, en vierde de heilige geheimen der Mis; aan de rechterzijde van het altaar stond een Engel van Gods aanschijn, die hem de blijdschap des onvergankelijken levens, en het einde van zijn tijdelijke aankondigde.

Gesterkt door het deelgenootschap van het edel, kostbaar Hemelsch leven, en de toespraak des Engels, rekte deze edele Held zijn sermoon en zijn gebed tot de Noon, den volke gewagende van de hemelsche geboden, en de onzaligheid van het aardsche; en toen de tijd was gekomen, waarop de Zoon Gods weleer, hangend aan het kruis, in de handen zijns Vaders zijnen geest aanbeval, sprak de Heilige: »Tegen de negende ure boog

onze Lieve Heer Jesus het hoofd, en sprak: »Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest."

Eveneens keerde de H. Servatius zijn gelaat naar het Oosten, en sloot de oogen zijns lichaams, maar opende die zijns harten met overvloedige klaarheid tot God; van den Hemel overstraalde hem een heldere luister, en bij dit licht voer de onschuldige uit dit leven tot den Vader des Lichts. Op den derden Idus van Mei verscheidde de H. Servatius, en liet in de handen zijner leerlingen het doode lichaam achter.

»Ad Trajectensem urbem accedens, modica febre pulsatus, recessit a corpore." (Gesta antiq. Vita antiquis. Greg. Turon.)

»Cum Trajectum pervenisset". . . . tertio idus Maii (Hariger: Aegid Aurea v.) (5)

Hier of daar vindt men een schrijver b. v. Halinus, Jos. Russel, die het jaar 388 als Servatius sterfjaar opgeeft, doch verreweg de meesten zijn van gevoelen dat de Heilige gestorven is op den 13den Mei 384.

Aldus: Perreau, Pollet, Dewez, Willemsen, Bachiene, Van Heijlerhoff, Habets, De Ram, Fisen, Smet, Bouille, *Propr. Dioc. Leod.* en *Rurœm.* Henschenius twijfelt er geenszins aan: »Het was, schrijft hij, op den 13den Mei, zijnde Pinkster-

maandag, dat Servatius gestorven is. Vendelinus verzekert dat hij dit vindt aangeteekend in een overoud geschrift der Kerk van Maastricht, en inderdaad viel in dat jaar, 384, Paschen op den 24sten Maart, en Pinksteren op den 12den Mei."

Overigens blijkt ons dit nog duidelijk uit hetgeen de H. Gregorius van Tours ons meldt; namelijk hieruit: de H. Petrus verzekert Servatius dat zijne oogen den val van Tongeren niet zullen aanschouwen: »*nec videbunt oculi tui mala, quæ facturi sunt Chuni in Galliis;*" en geschiedkundig zeker is het, dat reeds in 385 Tongeren tot den bodem toe verwoest is geworden, wel niet door de Hunnen, onder Attila, zooals bij vergissing, (gelijk Henschenius bewijst) de H. Gregorius zegt, maar door de horden der woeste Germanen en Salische Franken.

Ook omtrent dit jaartal zijn de schrijvers het nagenoeg allen eens: De Ram, Henschenius, Bucherius, Perreau, Pollet, Driesen.

De geleerde Bollandist beweert zelfs »dat het niet moeielijk valt, terstond na den dood van den H. Servatius, een tijdstip te vinden, waarop de Hunnen in de wingewesten van Beneden-Germanje zijn gevallen, en Tongeren verwoest hebben. Na den dood van Gratianus toch werden door Bantho, die voorgaf de Juntungers uit Rhetië te willen verjagen, de Hunnen

en Alanen ter hulpe geroepen, en zoo kan het geschied zijn, dat dra, na Servatius dood de verwoesting van Tongeren plaats had, en bijgevolg de voorspelling van den Heilige bewaarheid werd.

Nog een ander bewijs hiervoor geeft ons dezelfde schrijver aan, wanneer hij zegt, dat ten tijde van den H. Agricolaüs, die in het jaar 420 gestorven is, aldus dertig jaren voor den inval der Hunnen onder Attila, de burgers van Hoei hunne L. Vrouwekerk, door dezen verwoest, hebben opgebouwd. (6)

Wat overigens de profecy van den H. Servatius betreft, zeer zeker werd zij in het jaar 451 ten volle vervuld, toen de Hunnenkoning Attila, de vreeselijke »*Geesel Gods*", in Tongeren viel, er geen steen op den anderen liet, en alle bewoners om het leven bracht.

NOTEN.

(1) *Anal. Bolland.* T. I. fasc. 1. p. 99. Greg. Tur. de Gloria conf. lib. II. cap. V. Hariger bij Chapeav. T. I. cap. 28.

(2) Bouwens: Leven van den H. Servatius § 54 en 55.

(3) Boeck l. cap. 65.

(4) Bij Chapeav. cap. 28.

(5) Act. SSum T. III. maii die 13a cap. II. no 14.

HOOFDSTUK XII.

Hoe de lieve H. Servatius, na zijn zalig verscheiden, verheerlijkt, en door den H. Agricolaüs opgevolgd werd.

«Nu bidden wij den reijnen bode,
Sinte Servaes, dat hij te Gode
Wille bidden ijnnentlike
Voer sijnen dijenaer."

H. VAN VELDEKE.

LEGENDE: *Drie uren lang bleef een glans van hemelsch licht de gansche kerk vervullen, hetgeen aller harten met verbazing sloeg.*

Terstond werd daar, ten aanschouwe van het verwonderde volk, door Engelenhand een zijden dekkleed aangevoerd, en henengespreid over het heilig en eerbiedwaardig lichaam; geen gebrek was er aan balsemgeur, zoeter dan alle wierookwalm; en uit het heilig lichaam droop, als uit eene Paradijsbron, de gezondheid voor de zieken; blinden kregen hun gezicht, dooven hun gehoor wederom, melaatschen werden gezuiverd, kranken genezen; kreupelen ontvingen den gang, stommen het spraakvermogen; zelfs degenen, die te Tongeren,

krank aan de poorten zaten, werden gezond, toen zij te Maastricht bij het lijk des H. Servatius aankwamen; en allen te zamen loofden God in den Hemel, en duizenden kwamen schreiende toegeloopen.

Zeven dagen duurde de lijkplechtigheid, en den achtsten dag werd op luisterrijke wijze volbracht de dienst der eerwaardige begrafenis, langs de groote heirbaan, (juxta aggerem publicum) nabij de kerk, welke eertijds door den H. bisschop Maternus gebouwd was geworden.

Gode, die door teekenen en wonderen (tot verheerlijking van zijnen dienaar) medewerkte, zij macht en heerlijkheid in eeuwigheid! Amen.

Na den dood van den H. Man, keerden de Hunnen vele Gallische steden om en om, verwoestten zij de stad Tongeren, en vermoordden hare burgers met het zwaard.

De Heer echter maakte, even als weleer tusschen de Hebreeuwen en de Egyptenaren, een onderscheid tusschen Tongeren en Maastricht, want, alhoewel eerstgenoemde stad een geruimen tijd omcingeld werd, verscheen er geen enkel vijand te Maastricht.

Op den heiligen Paaschavond lagen de Hunnen rondom de stad Metz, en daar zij, wegens de sterkte harer muren, niets konden vorderen, maakten zij zich, wijl het hun begon te verdrieten, gereed om af te trekken, toen eensklaps de stadsmuren ineen stortten, en hun een vrijen doortocht verleenden.

Toen trokken zij, gelijk zij te Tongeren hadden gedaan, de stad binnen, en doodden met den zwaarde al hare bewoners; een gedeelte der stad werd aan de vlammen prijs gegeven, behalve de kerk van Sint Stefanus, den eersten Martelaar; deze zagen zij beschermd door eenen zeer schoonen Man, die op de kerk stond. (1)

Hierna rukten zij los op de stad Rheims, aan welker stadspoorten Satan zelf zich kenbaar maakte als den leidsman der ongeloovige Hunnen; daar werden verslagen de H. Nicasius bisschop, de jonkvrouw Eutropia met geheel de bevolking. (2)

Vervolgens togen zij naar Trecas, alwaar hun slag werd geleverd voor de stadspoorten, en de H. Bisschop Lupus hen aansprak: »Wie zijt gij, dat gij ons land verwoest en ons volk in het verderf stort?"

Ziedend van toorn, antwoordt de misdadige koning: »Ik ben Attila, de geesel Gods."

De bisschop hernam met een pijnlijken zucht: En ik ben Lupus, de dienaar Gods!" en weinig daarna: »Alzoo is het noodzakelijk dat men den dienaar Gods slaat met den geesel Gods," en onmiddelijk gelastte hij den vijand de stadspoorte te openen.

De koning trekt aan het hoofd van zijn leger de stad binnen, van de eene poort tot de andere, ringsom van duisternisse als van een dichten muur omgeven, zoodat hij niemand kon schaden, noch zien;

zoo machtig was het gebed en de geloofskracht van den heiligen bisschop.

Vele bisschoppen werden door de Hunnen vermoord, en vele priesters, wier bloed de Kerk, als met een stroom, besproeide, en geene stad, geene kerk bleef gespaard dan alleen het Heiligdom van St. Steven in de stad Metz, Maastricht, waar Servatius lichaam berustte, en de stad van St. Lupus.

Eindelijk behaagde het den Opperheere zich over zijn volk te ontfermen; de voortvluchtige Galliërs kwamen te voorschijn uit de bergholen, waarin zij, der profecy van St. Servaas indachtig, zich verscholen hadden, en stonden verbaasd, te midden van zulk eene algemeene verwoesting, de stad Maastricht te zien, die door de verdiensten van Servatius was ongedeerd gebleven.

Gansche scharen volks kwamen zijne grafstede bezoeken, om er te bidden voor het herstel van het vernielde Europa, wiens behoud zij niet hadden kunnen verkrijgen.

En op het hooge feest van den Heilige, zagen de pelgrims, die heinde en verre uit verwijderde landen waren samengestroomd, en de inwoners, die tegenwoordig waren, hoe de Hemel van boven zich opende, en eene vuurzuil, door het dak der houten kerk, welke hem de burgers hadden getimmerd, nederdaalde op het graf van den Heilige, van den avond tot den morgen; de geheele nacht

werd doorgebracht in lofgezangen, en gebeden, opdat God hun genadig ware om der wille van hem, door wiens verdiensten zij den Hemel geopend zagen; en allerwege werd door den volke de genade der gezondheid verspreid.

Op zekeren dag gebeurde het dat de Booze Geest der woestijn, die weleer de goederen van Job vernielde, het dak der Sint-Servatiuskerk wegsloeg; ten einde het heiligdom op nieuw te overdekken, vergaderden de geloovigen, doch zagen hun verlangen niet bevredigd; want de Almachtige wilde door een schitterend wonder zijnen Heilige verheerlijken; alhoewel de kerk zonder dak bleef, werd zijn graf door hagel noch regen ooit geschonden, noch bedekt met sneeuw, wanneer hij ook in éénen nacht twee of drie voet dik gevallen was. —

Dit wonderbaar verschijnsel wordt ons door Gregorius Turonensis (3) insgelijks verhaald: »*Ofschoon rondom zijn graf de sneeuw alles bedekte, viel hij nooit op den steen, die het sloot; — hierdoor wordt ons te verstaan gegeven dat deze een ware Israëliet was; — terwijl daar buiten de bergen, dicht oversneeuwd, zich verheffen, eerbiedigen zij de grafzerk. De gódsvrucht der geloovigen had er een houten bedehuis opgericht, dat door den wind, ofwel van zelf ineenstortte; en ik geloof dat dit gebeurde totdat er iemand kwame, die ter eere van den roemrijken Kerkvorst eenen waardigen tempel zou bouwen.*"

Vele schrijvers zijn van meening dat, tengevolge van de invallen der Hunnen en andere Barbaarsche horden, de zetel van Maastricht, na den dood van Servatius, ruim 120 jaren lang herderloos zou gebleven zijn.

Bucherius is dit gevoelen toegedaan; niettemin, sprekende van den H. Evergislus, bekent hij, dat in dezes geschiedenis spraak is van een Maastr. bisschop, dien hij meent dat Candidus geweest zou zijn, en van elders herwaarts gekomen. (4)

Indien een vreemdeling dit kon, vraagt zich Fisen af, waarom kon dat ook geen eigen bisschop?(5)

Hariger, Egidius van Orval bij Chapeaville, (6) deze laatste-zelf, en ook ons *Breviarium* schrijven, dat, ten tijde van den H. Remigius en koning Clovis, de H Agricolaüs, op de eerste Kerkvergadering van Orleans, ten jare 512, op den bischopzetel van Maastricht werd verheven; dit is evenwel in tegenspraak met hetgeen wij naderhand bij Chapeaville aangeteekend vinden uit Egidius, dat namelijk de H. Domitianus, de negende opvolger reeds van Agricolaüs, bloeide omstreeks 549, ofwel, volgens Siegbert van Gemblours, in 528; dat de H. Domitianus tegenwoordig was op het Concilie van Auvergne in 541, vinden wij bevestigd door Baronius; onwaarschijnlijk

achten wij het dat van 512 tot 560, het sterfjaar van Domitianus, het bisdom van Maastricht tien bisschoppen zou hebben gehad; dit bekent Bucherius ook, doch redt zich, of meent zich te redden met de vrij gewaagde onderstelling, dat het historisch bestaan van deze Maastrichtsche bisschoppen even raadselachtig is, als dat der voorgangers van Servatius op den bisschopstoel van Tongeren.

Tot zulk een wanhopig besluit behoeven wij onze toevlucht niet te nemen, indien wij ons vereenigen met het gevoelen van den geleerden Bollandist Henschenius, die het volgende schrijft:

»De H. Servatius werd opgevolgd door den H. Agricolaüs, die boven de grafstede des Heiligen het dak heeft vernieuwd, en gestorven en begraven is te Maastricht omstreeks het jaar 420.

Hariger en Egidius hebben, (even als ons *Breviarium*) op het voetspoor van Gregorius Turonensis, verschillende invallen der Hunnen met elkander verward, en dientengevolge in de tijdsbepaling zich vergist.

Tevens meenen wij dat Agricolaüs de bisschopswijding ontvangen heeft uit de handen van den Keulschen Bisschop, den H. Evergislus; deze immers begaf zich, gelijk wij lezen in zijn Leven, aangespoord door de liefde voor zijnen geboortegrond, naar Tongeren, om er de pest des Heidendoms uit te roeien.

Tijdgenoot van den H. Remigius was te Maastricht de H. Falco" (7).

Nemen wij dit gevoelen aan, dan levert ons de opvolging der Maastrichtsche bisschoppen geen de minste moeielijkheid meer op, en kunnen we gevoegelijk tusschen den dood van den H. Servatius (384) en dien van den H. Domitianus (560) de Heiligen: Ursicinus, Designatus, Resignatus, Supplicius, Quirillus, Eucherius, (8) Falco en Eucharius, allen bisschoppen onzer stad, hunne plaats aanwijzen in onze Kerkelijke Geschiedenis. (9)

De talrijke wonderen, woordoor God zijnen grooten dienaar, den heldhaftigen verdediger van Christus' Godheid, na zijnen dood verheerlijkte, en waardoor het graf, dat zijn stoffelijk overschot tot rustplaats verstrekte, herschapen werd in eene onuitputbare bron van geestelijke en lichamelijke weldaden, lokten — het kon niet anders — van heinde en verre de pelgrims naar Maastricht, de roemvolle zetelstad van zoovele kerkvorsten, wier lichamen in den heiligen grond, naast Servatius werden bijgezet, terwijl hunne zielen daarboven onder de uitverkorenen van het hemelsch Jerusalem opgenomen, en hier beneden hunne beelden op de altaren ter openbare vereering verheven werden.

»Dat vooral bij de Noord Duitschers, zegt Henschenius, de godsvrucht jegens den H. Servatius

bijzonder levendig was, getuigen ons de aloude Getijdenboeken dier streken; zooals die van Erfurt in Thuringen, Hildesheim, Lubeck, Minden, Osnabruck en anderen, waarin op de 13den Mei het officie van onzen Heilige wordt voorgeschreven." (10)

Het spreekt van zelf, dat Gallië, waar de Heilige geleefd, het woord Gods jaren lang verkondigd, der Kerke tot een sieraad en tevens tot eene borstwering tegen de Oostersche ketterijen gediend had, bij deze vereering niet achterbleef, en telken jare eene menigte pelgrims heenzond naar de grafstede van den even geliefden als beroemden Servatius.

Eindelijk daagde dan ook in den persoon van Monulfus, den edelman van Dinant, de groote bouwmeester op, die door zijne kunstkennis en zijne rijkdommen in staat was, zijnen heiligen Voorganger op den bisschopstoel en grondlegger van Maastrichts grootheid, een blijvend gedenkteeken op te richten, eene kathedraal te bouwen, die waardig was de gebeenten van zoovele Heiligen te bevatten.

In 560 beklom hij den bisschopzetel; zoon van eenen rijken Austrasiër, meende hij terecht zijne schatten niet beter te kunnen besteden, dan aan den opbouw van een heiligdom, dat voortaan de talrijke scharen van pelgrims konde bevatten: de door Maternus gestichte St Pieters-

kapel, alsmede het bedehuis, dat de H. Servatius er aan had bijgevoegd, werden afgebroken, en oostwaarts van de krocht, waarin de Heilige het gebeente der Tongersche bisschoppen had nêergelegd, eene nieuwe vervaardigd, onder het tegenwoordige priesterkoor, welke den 14den Maart 1881 ontdekt, en sedert dien degelijk vernièuwd is geworden.

In deze kerk, zeggen de H. Gregorius van Tours, Siegbert van Gemblours en Egidius van Orval bracht hij, op eene meer verhevene plaats, het heilig overschot van Servàtius. (11)

Omstreeks het jaar 578 schonk hij aan de St. Servaaskerk al zijne bezittingen, die zeer groot waren, verrijkte haar met zilveren en gouden sieraden, en vermeerderde het aantal der geestelijken, altijd verheugd over de vele weldaden, die het Gode behaagde door de machtige voorbede van den H. Servatius aan allen te verleenen.

»*Super universis beneficiis*, zegt Egidius van Orval, *circa S. Servatium, suis temporibus factis, laetatus est valde, et sicut dignum erat, mirabiliter glorificabat eum in auro et argento, et universis etiam quibus in ministerio divino opus est. Addidit familiam, addidit et prædia, quia in his terrenis possessionibus erat locupletissimus.*"

En hiermede kunnen wij dit eerste Gedeelte onzer St. Servatiuslegende sluiten.

NOTEN.

(1) *Solum oratorium B. Stephani Protomartyris perstitit illaesum, quia quidam Coelestis splendidissimus in armis desuper stabat, qui hostium tela procul depulit et flammas."* Aegid. Aureav. ap, Chapeav. cap. 29.

(2) »*Contigit S. Nicasium, Remensis urbis Episcopum, sicut et alios multos, cum Eutropia, sancta virgine, ejus sorore, hac Hunnorum incursione, marmora Ecclesiae praetiosi sanguinis imbre cruentasse.*" Hariger apud Chapeav. cap. 24.

(3) *De gloria confessorum* cap. 72.

(4) Disp. hist. cap. V.

(5) Hist. eccl. Leod. lib. II. no 25.

(6) Chapeav T. I. cap. 30.

(7) Act. SSum T. III. maii cap. II. no 14 et 15.

(8) De H. Eucherius werd geboren anno 519 (*Historia Lossensis* liber X. p. 290.)

(9) Zie J. Habets. Gesch. van het Bisd. Roerm: bl. 116 Lijst der Biss. van Maastricht.

(10) Act. SSum T. III. maii cap. V. no 37.

(11) "*In quod, multo studio et veneratione translatum corpus magnis nunc virtutibus pollet.*" Greg. Turon. De gloria confess. cap. 72.

»*In altiori loco, eodem tamen, transtulit.*" (Sigeb. Gembl.

»*Beati membra Servatii, in eodem loco altiori, digna reverentia transtulit, miroque modo decoravit,*" (Aegid. Aureav. bij Chapeav. T. I. cap. 33.)

St. SERVATIUSLEGENDE.

TWEEDE DEEL:

De Mirakelen van den H. SERVATIUS.

«Die wondere, die God dede
Doer Sinte Servaes, te menigher stede,
Die sijn condich in mennich lant."

H: VAN VELDEKE.

De Bollandist Henschenius verhaalt ons dat Gijselbrecht, hertog van Lotharingen, die van zijn schoonvader, keizer Hendrik den Vogelaar, (1) de stad Maastricht had ten geschenke gekregen, er zich een paleis bouwde, en voornemens was dit paleis en de St. Servatiuskerk met een muur te omringen; op zekeren nacht verscheen hem de Heilige, die hem vroeg: waarom hij er aan dacht, eene andere versterking te maken dan die, welke door den Heilige-zelve gebouwd was geworden.

Maar Heer! antwoordde de hertog verbaasd, ik ken, en zie hier ter stede hoegenaamd geen ringmuur!

Toen hernam de Heilige: »Wat de rechterhand

(1) Eenige Handschriften zeggen bij vergissing: Otto den Groote, die de zoon was van Hendrik, en bijgevolg schoonbroeder van Gijselbert. Over Gijselbrecht en zijne gemalin Gerberga, zie later VI.

van den Allerhoogste aan deze stad tot grondslag heeft gelegd, zal hecht blijven staan in eeuwigheid.''

Gijselbrecht liet zijn plan varen, daar hij begreep dat de Heer-zelf tot verschansing wil strekken van deze stad, die in het gebeente harer Heiligen, een zeker onderpand bezit van 's Hemels bescherming. (1)

»Inderdaad, zegt de H. Joannes Chrysostomus, de lichamen der Heiligen zijn voor eene stad een onverwinbare vestingwal, sterker dan diamant; gelijk aan hooge en alles rondom beheerschende rotsen, bieden zij weêrstand niet alleen tegen de aanvallen der zichtbare vijanden, maar ook tegen die der onzichtbare geesten; zij verijdelen alle listen des duivels, met evenveel gemak, als een gespierd man het speelgoed der kinderen omverwerpt.

Dat de vijanden ook groote geldsommen uitgeven, nooit zullen zij de steden, die in het bezit zijn van lichamen der Heiligen, kunnen bemachtigen. Deze schatten zijn niet alleen kostbaar tegen de aanvallen der menschen en de aanvechtingen der duivelen; ook wanneer onze Meester, wegens de menigvuldigheid onzer zonden, tegen ons in gramschap ontstoken is, zal zijn vertoornde blik nedervallen op deze panden,

(1) Acta SS. T. III. maii die 13 n° 37.

en zijn hart stemmen ten gunste van ons vaderland.

Hebben onze voorvaderen hunne toevlucht genomen tot de namen van groote personen, en daarin zoete vertroostingen, in hunne nagedachtenis groote voorrechten geput, ongetwijfeld zullen wij dan, die ons beroepen niet op de namen alleen, maar op de lichamen, welke de proeve van den strijd hebben doorstaan, er in slagen den Heer gunstig voor ons in te nemen."(1)

Maastricht kan er op bogen gebouwd te zijn op eenen hechten, heiligen grondslag, de uitverkorene grafstede van eene reeks Heiligen, die, ten jongsten dage, op het bazuingeschal der Engelen, tintelend van heerlijkheid en onverwoestbare levensschoonheid, zullen verrijzen; zijn eerbiedwaardige Servatiusdom is, eeuwen lang, getuige geweest van schitterende wonderen, buitengewone genezingen en andere voorrechten, waarmede de Gever alles goeds de vereerders zijner Heiligen begenadigen, en zijne Heiligenzelven heeft willen verheerlijken. Daar werd bewaarheid het schoone woord van den H. Ambrosius: »Dit is eene, den Heiligen eigenaardige glorie: hunne beenderen worden door de vroomheid der geloovigen alom verspreid over de wereld, en toch blijft derzelver volle kracht onverminderd." (2)

(1) Joan. Chrys: Lofrede op de Egypt. Martelaren, in de *Antiq. sacréés.*
(2) S. Ambr. Serm. 93.

Het woord der H. Schrift: »*goed is het Gods werken te openbaren,*" indachtig, geven wij onzen Lezers in de navolgende bladzijden het verhaal dezer wonderen, zooals zij opgeteekend staan in de »*Acta Sanctorum*" van den Bollandist Henschenius, die, volgens het gevoelen der Benédictins de St. Maur, schrijvers van de prachtige »*Histoire littéraire de la France,*" (1) het handschrift van eenen Maastrichtschen Kanunnik der XIde eeuw gevolgd heeft.

Aanvankelijk waren wij voornemens, voor dit tweede gedeelte onzer *Servatiuslegende*, hetzelfde *Breviarium* te volgen, dat ons voor het eerste deel tot leiddraad verstrekte, doch toen wij ondervonden dat daarin hoegenaamd niet gelet wordt op de tijdsorde, welke nochtans in een dergelijk verhaal geenszins dient uit het oog te worden verloren, besloten wij den Bollandist, onweêrsprekelijk een man van gezag, te volgen, met verwijzing naar de andere geschiedbronnen, welke wij telkens, tot staving van het door ons verhaalde zullen aangeven.

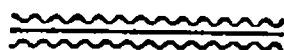
Hier zij nog aangemerkt dat al de wonderen, door ons *Breviarium* verhaald, bijna woordelijk zijn overgenomen in het *Handschrift van Reekheim* (XIVe eeuw) en dat van 's *Gravenhage* (XIIIe eeuw), allen voorkomen in het *Handschrift*

(1) T. VIII. p. 342.

van den ongenoemden Priester van Maastricht, in Heynryck van Veldeken's »Servatius-legende," en Jucundus' »Translatio Si. Servatii," en, geen enkel uitgezonderd, in Henschenius, die er nog meerdere, van latere dagteekening, bijvoegt.

Onze Lezer kan dus overtuigd wezen, dat wij, bij de samenstelling van dit tweede gedeelte onzer *Servatiuslegende,* niet lichtzinnig zijn te werk gegaan; trouwens de H. Gregorius van Tours bevestigt ons in zijn boek: »De gloria Confessorum," dat in zijnen tijd — VIde eeuw — door het Lichaam van den H. Servatius, vele wonderen geschiedden »*corpus nunc magnis virtutibus pollet.*''

Zeer zeker is het allerbetreurenswaardigst, dat het verhaal der wonderen, ten tijde van den H. Gregorius reeds geschied, verloren is gegaan; dat er eene beschrijving van bestaan heeft, blijkt boven alle bedenking verheven, daar ze te Maastricht aan Keizer Karel den Groote werd voorgelezen. (Zie III K. d. G. te Maastricht)

I. Karel Martel verslaat de Sarracenen op St. Servaasdag 726.

Zie *Act. Sum* T. III. m. maii die 13a cap. IV. no 29 en volg.
Off. propr. Dioc. Ruraem. ad. 7 Junii.
Handschrift Maastricht cap. XIII. § I.
» *Reekheim* bl. 59.
Handschrift 's Gravenhage (Kon. Bibl. no 351 .Mt.)
Halinus: Vie de M. S. Servais ch. 19.
Bock en Willemsen: Antiquités sacrées p. 5.
Molanus: Natales Sanctorum Belgii 13 Maii
Van Veldeke. 590-1008.

Henschenius geeft, gelijk hij-zelf getuigt, dit verhaal zooals hij het in 1668 beschreven vond »*in vetustis membranis Ecclesiae St. Servatii.*"

»Onder de regeering van den grooten Karel (Martel) kwamen ontelbare horden Sarracenen in Frankrijk binnengevallen; toen Karel dit vernam, stond hij op met grooten moed om de vijanden uit zijn land te verdrijven; doch hij had, helaas! den tijd niet zijn leger te verzamelen, maar slechts een handvol dapperen, die hij met woord en voorbeeld aanspoorde; te vergeefs beproefde hij het den vijand in zijne kasteelen te omcingelen; nu eens gelukte het hem ze te

overvallen, dan weer moest hij aftrekken, zonder het ooit tot eene beslissende zegepraal te kunnen brengen; zoo groot was de overmacht der Ongeloovigen.

Van heinde en verre daagden eindelijk zijne koene ruiterbenden op, die als een sneeuwstorm van de bergen, en als hagel uit de wolken, hem kwamen toegesneld, om, onder aanroeping van Christus' naam, den strijd te hervatten; onder het geschal der bazuinen, na een gevecht, dat tot in den nacht was gerekt geworden, werden de vijandelijke scharen verslagen.

In die nacht echter ontrolde zich voor de oogen der overwinnaars een allerdroevigst schouwspel; geheele heuvelen van verslagenen verhieven zich op den moerassigen bodem; in menigte kwamen van alle kanten de wilde dieren aangesneld om de lijken te verslinden; de boomen, in wier toppen de vogelen, met hunne klauwen, de ingewanden der edellieden hadden aangevoerd, dropen van 't bloed; bij dit schouwspel werden zij droevig te moede, en schreiden zij van smarte; de nacht ging voorbij, de dageraad verdreef weldra het heir der sterren uit den hemel, en andermaal gespten zij zich aan tot den kamp, waarnaar zij zoo zeer verlangden, en waarvan zij, vertrouwende op de dapperheid van hunne aanvoerder, en de hulp van Christus's naam, door hen aangeroepen,

een schitterenden uitslag verwachtten; doch ook de vijanden stelden hunne gelederen op in slagorde.

Op nieuw werd men handgemeen, hardnekkig was de strijd, en allerwege maaide de dood zijne slachtoffers weg; de koning plaatste de meest vermoeiden op den rechter- en linker legervleugel, en de keurbenden zijns legers in het midden; de lafaards bestrafte hij, prees den moed der dapperen, hij smeekte de legerhoofden met veel ernst, en drukte hun op het hart in den strijd niet te wankelen. Voorzeker was het een schouwspel, waarop van uit Gods opperzalen de Heiligen meewarig hebben nêergeblikt: zoovele stervelingen tegenover elkander ten strijde afgericht te aanschouwen; God echter beschermde de Christenen, de macht des Heidenen werd verstrooid; en toen de Sarracenen, die tot nog toe in hunne kasteelen zich hadden teruggehouden, bemerkten dat hunne manschappen op de vlucht gedreven werden, snelden zij hun ter hulpe op het slagveld, maar ook dezen vielen nêer, werden verslagen, en onder de hoeven der paarden vertreden. (1)

(1) Hier zouden, zonder overdrijving, 375 duizend Sarracenen gesneuveld zijn »*secundum eos, qui parcissime referunt*" zegt Molanus Nat. SSum. Belgii.

Sedert dezen slag, die in de nabijheid van Poitiers is voorgevallen, werd Karel niet anders meer genoemd dan Martel of Hamer der Sarracenen.

Dit is geschied op den hoogen feestdag van St. Servatius, door wiens verdiensten ongetwijfeld aan Karel de overwinning werd verkregen, daar hoofdzakelijk de hulp van dezen Heilige was afgesmeekt geworden.

Toen nu de overwinnaar te Parijs was aangekomen, behaagde het hem en ook allen zijnen krijgsoversten den Heilige, wiens bescherming hen van den Hemel op onweerlegbare wijze had begunstigd, heerlijk te verheffen op aarde; de bisschop Willegisus werd afgevaardigd naar Maastricht, om te herstellen of te vergrooten wat daar wellicht gebrekkig of te klein mocht worden bevonden, een last, waarvan deze kerkvorst met ijver zich kweet; op het graf van den Heilige werd opgericht een ciborium van goud, schitterend van edelgesteenten.

Op zekeren nacht, in een zoeten slaap gedompeld, verscheen den vromen Willegisus een eerbiedwaardig Man, die hem gelastte het gebeente des Heiligen uit de aarde te verheffen, daar het niet betamelijk was onder het stof der aarde verborgen te houden dengene, die hemel en aarde overstraalde met den luister zijner heiligheid.

Dit visioen openbaarde hij aan den toenmaligen bisschop der stad, den H. Hubertus te Luik, die echter verlangde, dat men nog verder den wil des Heeren zou raadplegen; een vasten van drie

dagen werd voorgeschreven, menige traan en menig gebed gestort; onder de aarde vond men eene krocht, eene alleraangenaamste plaats, met zetelen aan weerszijden; daarin, de schatten en sieraden van de Tongersche kerk, iets hooger de relikwieên der Heiligen, en in het midden van een kostbaar marmerwerk, een sarkofaag, waarin vermoedelijk het lichaam des Heiligen was neergelegd.

Alle deze kostbaarhêden werden te voorschijn gehaald, met onuitsprekelijke vreugde, van tranen vergezeld, voor het outer verzameld; want het was niet geoorloofd op het altaar, als zijnde de disch van den Heer der Legerscharen, iets anders neêr te leggen dan de offergaven.

Wat hen inzonderheid verbaasde, was, dat de heilige gewaden geen letsel hadden, noch muffig waren, ofschoon zij reeds langen tijd daar hadden gelegen; toen men de zerk opende, en het lichaam des Heiligen niet vond, verspreidde zich eene algemeene droefheid, wanhoop en verslagenheid, daar men vreesde dat het kostbaar gebeente door heiligschendende handen was weggevoerd geworden; de gansche nacht werd doorgebracht met waken, den volgenden dag met vasten.

Des nachts daarop vergaderden, tegen het hanengekraai, de Maastrichtenaren in de raadzaal, en bezochten het graf van de bovenkerk, waarin

zij niet wisten dat de H. Monulfus, nadat hij de St. Servaaskerk had gebouwd, (zie *St. Servatiuslegende* eerste Deel Hoofdstuk XII.) het lichaam van St. Servaas had neêrgelegd, en toen zij met grooten eerbied het graf geopend hadden, verspreidde zich terstond een geur, eindeloos zoeter dan die der fijnste en edelste reukwerken; het heilig lichaam vond men gewikkeld in linnen en zijde; toen het omhulsel was weggenomen, nam men een gouden kruis van zijne borst, en van onder het hoofd een halsketen van het zuiverste goud, waarin men een gedeelte vond van 's Heeren kruishout, aan zijnen rechterkant lag de bisschopstaf, aan den linker de zilveren sleutel, het wonderbaar werk, den Heilige eertijds te Rome vereerd, en aan weerszijden vele kistjes van blinkend metaal (electrum). (1)

Wat zal ik zeggen van het bisschoppelijk gewaad, dat geheel onverteerd werd bevonden? ook werd er gevonden het zijden lijkkleed, dat op den dag der begrafenis, in tegenwoordigheid van duizenden christengeloovigen, door eenen Engel uit den Hemel werd aangebracht om des Heiligen aangezicht te bedekken. (2) Toen nu de doek van het gelaat werd afgenomen, scheen

(1) Electrum is een metaal, samengesteld uit goud en het vijfde deel zilver.

(2) Dit lijkkleed bespreekt Henschenius in het Leven van den H. Norbertus 6 Juni.

de geheele kerk als door den glans der middagzon verlicht; groot was de schrik, het bloed stolde hun in de aderen, zij zonken op de knieën, klopten op de borst, barstten los in tranen en het heiligdom werd vervuld met den uitroep: »Vader, leeft gij nog? zijt gij nog niet gestorven? of, indien gij van deze aarde zijt heengegaan, verschijnt gij ons dan nu in de heerlijkheid der opstanding?"

En toen zij den doode aanschouwden, en des Heiligen handen meenden samen te vouwen, zagen zij — tot hunne verbazing — dat de ledematen schitterden als gloeiend ijzer en brandende kolen; een der omstaanders sloeg zijn psalmboek open en riep uit: »Heer, richt u op! waarom slaapt gij! sta overeind, en verwerp ons niet ten einde toe," (1) welke psalm door de anderen werd afgezongen; de glans begon allengs te tanen, en het H. lichaam werd eindelijk neergelegd in eene kist, van binnen met zilver, buitenom met goud bedekt; het verspreidde een verkwikkelijken zoeten balsemgeur om zich heên en terwijl dit in het heiligdom, bij gesloten deuren, plaats greep, omglansde een wondere luister den tempel van buiten, tot groote vreugde van allen, die het zagen.

---

(1) »Exurge, quare obdormis Domine? exurge, et ne repellas in finem." (Ps. 43 v. 23.)

Tot hiertoe, zegt Henschenius het *HS.* van Maastricht.

In andere handschriften; b. v. ons *Breviarium*, het *HS. van Reekheim*, dat van *Maastricht* en van 's *Gravenhage*. (Zie ook Willemsen: Handl. p. 209.) wordt er bijgevoegd dat de plechtige gedachtenis dezer verheffing gevierd wordt den 7den Juni, den dag, die daarvoor staat opgeteekend in de geschreven Martyrologia van St. Lambertus te Luik, St. Gudula te Brussel en anderen, die gedrukt zijn.

Deze verheffing schijnt plaats gehad te hebben in het jaar 726, ongeveer 25 dagen na de overwinning: want reeds het volgende jaar stierf de H. Hubertus, op den 30sten Mei.

Het *Breviarium* verwart Karel Martel met den keizer Karel den Groote, en spreekt van eenige wonderlijke genezingen, welke zouden geschied zijn, in bijzijn van Karel Martel, toen hij het Paaschfeest te Maastricht was komen bijwonen; Henschenius echter, die zich beroept op verschillende handschriften der St, Servaaskerk, door hem geraadpleegd, meent dat deze mirakelen gebeurd zijn in bijwezen van Karel den Groote. (zie III)

II. Wando, abt van Fontanelle, ontvangt eene Relikwie anno 742.

Acta SS. nº 27. — F i s e n: Hist. Eccl. Leod. lib. V. nº 19.
M o l a n u s: Nat. SS. Belgii.
B o c k en W i l l e m s e n: Antiq. sacrées p. 6.
»*Chronicum Fontan.*" ap. *Acherium* »Spicil." T. III. cap. 12.

In de Kroniek van dit beroemde klooster van Fontanella, aan de Seine, lezen wij het volgende:

Wando aanvaardde het bestuur van dit klooster in 742. Eenen tijd lang had hij als balling geleefd te Maastricht, van waar hij, bij zijn vertrek naar zijn klooster, eenige Relikwieën des H. Servatius meênam, en te Fontanelle aangekomen, bouwde hij er, nabij de kerk van den Prins der Apostelen, eene baziliek ter eere van den grooten Bisschop-Belijder, wiens heilig gebeente hij in een altaar eene passende plaats gaf, alwaar door tusschenkomst van den H. Servatius vele wonderen geschiedden.

De lamp, die voor het hoogaltaar van dit heiligdom, hing te branden, behoefde jaren lang niet van olie voorzien te worden.

In het jaar 756, het vijfde van koning Pepijn,

brandde de St. Pieters-kerk, waarnaast die van den H. Servatius lag, af, en toen de vlammen het hevigste woedden, kwamen eenige broeders tot Wando, die in de Servatius-baziliek zijn verblijf had gekozen, om hem te waarschuwen dat niet alleen het gebouw, maar ook hij-zelf aan een dreigend gevaar was blootgesteld.

De man Gods echter antwoordde: De H. Servatius, ter wiens eere ik dit heiligdom gebouwd heb met zooveel liefde, zal wel én het gebouw én ook mij tegen het brandgevaar beschermen.

Hij bleef in zijn gebed verzonken, rustig zitten, en, terwijl de St. Pieterskerk geheel en al eene prooi werd der vlammen, bleef deze, om der wille van den H. bisschop Servatius, gespaard.

III. Karel de Groote te Maastricht.

Zie Henschenius: Act. SSum l. c. cap. V. no 34.
» *Breviarium:* na de zegepraal van Karel Martel,
» *Handschrift van Reekheim* bl. 64.
» » *Maastricht* cap. XI. §. 2.
» *'s Gravenhage.*
H. Van Veldeke. 955-1007.

Henschenius schrijft:

Ten tijde dat Karel de Groote, tusschen twee Saksische oorlogen in, (1) te Aken verbleef, heeft hij eenmaal het Paaschfeest te Maastricht komen bijwonen.

Terwijl nu de koorheeren, zoo verhalen ons meerdere handschriften van Maastricht, te Metten, de lessen der Vigilie voorlazen, werden er, ten aanschouwe van alle aanwezigen, voor het altaar twee vrouwen, eene gebochelde en eene kreupele genezen; insgelijks eene, die lam was, en in het ziekenhuis lag, en een bezetene, die tot nog toe met twee kettingen moest worden gekluisterd.

(1) De Saksische oorlogen duurden van 771 tot 804.

Dit verwekte onder de edellieden eene groote ·erbazing, verscheidenen van hen, ontgordden .un zwaard, en wijdden zich te Maastricht aan .en heiligen dienst; veel sprak de keizer over .en H. Man, en met vreugde hoorde hij het oek voorlezen, waarin de mirakelen van den I. Servatius waren opgeteekend.

Wij weten, schrijft van Heilerhoff, in e »Annuaire du Limbourg" 1829: uit het *Chroni-on Gotwicence*, dat er weleer te Maastricht een oninklijk paleis was, dat in het jaar 881 door e Noormannen verwoest werd.

Dit paleis moet er reeds lang gestaan hebben, aar reeds in de 7de eeuw de koningen van ustrasië dikwijls een geruimen tijd alhier ver-efden.

Koning Chilperic gaf in 663, van Maastricht it, het bevestigingsdiploma der abdijen Stavelot ı Malmédy.

Dat het verblijf van dezen vorst te Maastricht ij langdurig is geweest, blijkt ook nog uit ɜrschillende andere diplomata, en uit de vriend-chap, die hij den H. Lambertus, destijds te intershoven, bewees. Dit paleis, merkt boven-ɜnoemde schrijver te recht aan, moet niet verre ın St. Servaaskerk hebben gestaan, daar Gijsel-recht, hertog van Lothrijk (1) voornemens was,

(2) Zie onze Inleiding.

paleis en kerk met eenen ringmuur te omheinen.

Dit paleis kan nergens anders gebouwd zijn geweest dan ter plaatse, waar naderhand het St. Servatius-gasthuis werd opgericht; deze meening wordt gestaafd door de overblijfselen, aldaar gevonden, welke blijkbaar afkomstig waren van eene versterkte woning.

Zeer waarschijnlijk werd de plaats, waar dit paleis zich verhief, door Gerberga, Gijselberts gemalin, aan St. Servaas gegeven, en zoo de verblijfplaats der koningen herschapen in een gasthuis voor armen en ongelukkigen.

Ten tijde van de zoo druk bezochte »Heiligdomsvaarten" naar Maastricht diende het tot verpleging der pelgrims, die er drie dagen kosteloos mochten verblijven.

Naderhand (in 1625) kwam het onder de leiding der zusters van de H. Elisabeth, die er de zieken verpleegden, haar door het kapittel gezonden.

In 1801 werd het veranderd in een burgerlijk en militair hospitaal, en eindelijk in 1821, afgebroken ter vergrooting en verfraaiing van het Vrijthof.

Het besloeg de geheele breedte tusschen de tegenwoordige Platiel- en Breestraat.

IV. De Noormannen te Maastricht anno 881.

Ons *Breviarium* stemt in hoofdzaak overeen met:
Het *Handschrift van Maastricht* cap. XI. §. 2.
» » » *Reekheim* bl. 64.
» » *'s Gravenhage* en *ib.*: »Hystoria novi festi" bti. Serv. l. 1.
H. Van Veldeke. 1008-1053. en met:
De Act. Sum l. c. cap. V. no 34, waarin Henschenius schrijft:

In het jaar 881 — zegt Regino, abt van Pruim — nestelden zich twee koningen der Noormannen Godfried en Siegfried, met eene overgroote menigte voetgangers en ruiters, te Elsloo aan de Maas, en verwoestten de geheele landstreek; de stad Luik, de vesting te Maastricht, en Tongeren werden door brand vernield. De *Annales Fuldenses* verhalen hetzelfde (1).

De handschriften der Servatiuskerk behelzen het volgende:

De Deensche horden, (2) machtig door de

---

(1) Zie Ernst: Hist. du Limbourg T. I. p. 354. Dewez. Hist. de la Belg. T. II. 4me Ep. ch. 3.

(2) Noormannen genaamd, omdat zij meestal van Denemarken uit, over zee, in de Nederlanden vielen.

kracht hunner wapenen en hunnen krijgsmoed, kwamen aangerukt op den beroemden tempel van Maastricht; doch reeds aan den ingang werden zij, als door eenen stormwind teruggedreven; nu beklommen zij langs ladders, aan eene zijde het dak, met het doel om er van vlas, stroo en andere ontvlambare stoffen een vuur te ontsteken; de vlammen echter sloegen terug en verbrandden velen der brandstichters, de anderen, die aan het woedende vuur ontsnapten, bleven, zonder dat zij zich konden losmaken, aan het dak hangen, tot groote verbazing van degenen, die het aanschouwden.

Niet vooraleer zij hun gruwelstuk inzagen, en geloften hadden gedaan, werden zij door Gods goedheid en die van den H. bisschop Servatius gered.

Op deze gebeurtenis zinspeelt een vers, dat op een oude schilderij staat te lezen:

Normanni, invidia moti, delubra cremare
Nituntur, sed in hos urens se flamma retorsit.

»De Noren, door haat vervoerd, trachtten den tempel te verbranden, doch de zengende vlam keerde zich tegen hen."

V. Het St Servaasklooster te Quedlinburg in Saksen, anno omstreeks 911.

Het »*Breviarium*" spreekt hiervan op 2 of 3 verschillende plaatsen.

Zie *Handschrift van Maastricht* cap. XIII. §. 7 en volg.

» » » *Keekheim* bl. 67.

» » 's *Gravenhage.*

Bock en Willemsen: Antiq. sacrées p. 7.

Fisen: Hist. Eccl Leod. lib. VI. nº 20.

H. Van Veldeke. 1196-1555.

Henschenius geeft ons hetgeen volgt: Act. SS. l. c. cap. V. no 35.

»Een dertig jaren ongeveer na het hier boven gemelde wonder, werd de stad Quedlinburg nabij de rivier Boda gelegen, door Hendrik den Vogelaar, koning van Duitschland, met muren omringd, in die stad een beroemd vrouwenklooster gebouwd, en aan den H. Servatius, bisschop van Maastricht, toegewijd; daarin werden, gelijk de oorkonden van de Serv.-kerk ons verzekeren, de *stola* en de *bisschopstaf* van den Heilige overgebracht (1)

(1) »De regeering van Hendrik was roemvol en voorspoedig; om zijn rijk tegen de Hongaren, Slaven, en Bohemers te beveiligen, versterkte hij vele steden, onder anderen Goslar en Quedlinburg." Zie Chantrel Histoire du Moyen-Age.

Deze kerk verkoos hij zich-zelve en ook zijner gemalinne, der zalige Mathildis, tot eene begraafplaats. (1)

Zijn zoon Otto, verhalen ons de *Handschriften*, Roomsch koning geworden, even dapper als zijn vader, toog naar Rome, en onderwierp de weêrspannigen, liet zich tot keizer krouen, en bracht alzoo deze hooge waardigheid van Frankrijk over naar Duitschland. (2)

Zijne moeder, die haren voorspoed, dien van van haren zoon en van het Rijk alleenlijk toeschreef aan de voorbede van den H. Servatius, wien zij eene bijzondere vereering toedroeg, drong er bij den keizer onophoudelijk op aan, de Relikwiën van dezen Heilige, tot vermeerdering van Gods eer, over te brengen naar de baziliek, welke zijn vader in Saksen gebouwd had.

Otto willigde het verzoek zijner vrome moeder in, en Jesus, de goedertieren Koning der Koningen, wrochtte ontelbare mirakelen, ter wille van de zoo hoog vereerde Relikwieën, en tot in de wolken weerklonk, ten aanhoore van allen, een wonderlijke lofzang; de Saksers juichten van louter vreugde: Servatius laten wij niet meer van ons heengaan!

(1) Hendrik de Vogelaar stierf in het jaar 936, zijn zoon, Otto de Groote, is hem als koning opgevolgd.

(2) »Anno 962 werd hij, na Berengarius te hebben afgezet, door Paus Joannes XII te Rome gekroond."

(Zie Chantrel.)

De Maastrichtenaren echter waren mistroostig; het gemis van hunnen geliefden Beschermheilige betreurden zij, drie jaren lang, als eene wezenlijke ramp. (1)

Toen, na drie jaren tijds, het Saksische volk zich begeven had naar het hoogtijd des H. Servatius, en vermoeid van spel en drinkgelag, den opvolgenden nacht in eenen diepen slaap lagen gedompeld, slopen eenigen, die van Maastricht derwaarts waren afgereisd, de kerk van hunnen dierbaren Heilige binnen, kaapten de kist, waarin het H. lichaam werd bewaard, van het altaar weg, sneden de klokkezeelen af, sloten de deuren, en vluchtten; te vergeefs zetteden des anderendaags de Saksers hen na; en toen het overdierbaar pand, met Gods hulp, naar zijne eerste rustplaats werd teruggevoerd, snelde de bevolking onzer landstreek de gelukkige kapers te gemoet, en jubelde van geestdrift: Gezegend hij, die daar komt in den naam des Heeren!"
Tallooze genezingen hadden plaats; een stomme herkreeg de spraak, een waterzuchtige de gezondheid, een blinde zijn gezicht, een bezetene

---

(1) *Sij vasten alle den dach,*
Mit jammer ende mit rouwe,
Sij hadden haers herten licht
Ende haer vroude verloren,
Die sij hadden te voren."

H. Van Veldeke 770.

werd verlost, een doove hoorende, luide weergalmde het: *Venit Deus in castra!*

Den 7den Juni deed het gebeente des H. Servatius zijnen intocht in zijn geliefkoosd heiligdom; langs de muren, in de kroonluchters en in de handen der verzamelde menigte ontvlamden de toortsen op wonderdadige wijze; de reizigers beklommen het spreekgestoelte, en verhaalden hoe God hen op hunnen tocht had beschermd tegen de vervolgers door eene rookwolk, zij strekten hunne armen uit naar den hemel, en riepen in begeestering uit:

Zijt Gij, o Heer, op den weg de leidsman niet geweest van het volk, dat gij u hebt uitverkoren in uwe barmhartigheid? hebt Gij, in uwe sterkte, uwen Heilige niet teruggevoerd tot uwe heilige woonplaats? De Saksers gingen opwaarts, en werden vertoornd; de bewoners van Boda werden met vreeze geslagen; toen kwamen in verwarring de vorsten van het hof en de raadslieden van de keizerin, al de vrienden en verwanten der kloostermaagden stonden als versteend, totdat voorbij waren gesneld degenen, die gezonden waren om onzen schat te heroveren!"

Tot hiertoe de Bollandist.

»Reeds in de XIIde eeuw (Zie Van Veldeke v. 944) werd deze overbrenging van St. Servatius met die, onder Karel Martel geschied, te Maastricht gevierd op den 7den Juni

(*Antiq. sacrées* p. 7.). De onbekende Auteur van *Het Maastrichtsch Handschrift* meldt dat in zijnen tijd dit feest genoemd werd »den Triomph van Ste Servaes." (cap. XIII § 9.) (Willemsen: Handl. p. 218)

Onze *Bollandist*, die niet licht te bevredigen is, schijnt aan deze overbrenging van 's Heiligen lichaam naar Saksen eenigszins te twijfelen, omdat daarvan hoegenaamd geene melding gemaakt wordt in het leven van de H. Mathildis, door wier toedoen ze hoofdzakelijk zou hebben plaats gehad; doch zeer juist antwoordt de Eerw. Heer Willemsen, dat de levensschrijver der Heilige deze bijzonderheid wellicht met opzet heeft verzwegen, daar zij der Heilige minder eer aandeed; misschien ook wel omdat hij dan ook van de terugvoering naar Maastricht moest gewagen, reden waarom hij het oorbaar achtte het een met het ander te vergeten.

VI. Hertog Gyselbrecht en Gerberga.

Deze Gijselbrecht, hertog van Lotharingen, is dezelfde, die van keizer Otto den Groote, wiens zuster Gerberga hij ten huwelijk had, de stad Maastricht, welke hij eene groote voorliefde toedroeg, ten geschenke had gekregen, en dien de H. Servatius, in een visioen verbood, paleis en kerk met eenen muur te omringen.

Zijne vrouw Gerberga huwde later koning Lodewijk IV van Frankrijk, en gaf, in het jaar 968, Meersen en aanhoorigheden, door Karel den Eenvoudige aan haren gemaal, Gijselbrecht, weleer afgestaan, (1) aan de St. Remigiusabdij van Rheims (Zie de Ram: »Notices sur des chartes, relatives à la prévoté de Meersen" en Knippenberg: Historia Ducatus Gelriae. p. 54.)

Het mirakel, hier bedoeld, vinden we in ons *Breviarium.*
In het *Handschrift van Maastricht* cap. XI § 3.
« « « « *Reekheim* bl. 53.

---

(1) Ernst (Hist. du Limb. T. I. p. 372) beweert dat de Vogelaar Lotharingen, waaronder onze landstreek destijds behoorde, niet bemachtigd, noch ten geschenke gekregen heeft, maar dat hij meester werd van dit koningrijk krachtens de vrije keuze der Land grooten.

Handschrift 's Gravenhage.
Van Veldeken: «*Servatiuslegende*" 1760-2002.
Onze Henschenius beschrijft het volgenderwijs: (Act. SS^{nm} l. c bl. 219.)

De hertogin Gerberga, die op zekeren dag de schatkamer van St Servaas in oogenschouw nam, schepte een bijzonder behagen in een allerkostbaarste zijden doek, haar getoond, en daar de gelegenheid gunstig scheen, vermat zij zich, vrouwelijk lichtzinnig, het meê te nemen, en er zich een kleed van te maken.

Het feest van Vader Servatius kwam aan; niet weinig trotsch op haar prachtig kleedingstuk, dat de bewondering der menigte zoude gaande maken, en bij voorbaat zich reeds verheugend over den luister, dien zij ten toon zou spreiden, verscheen zij bij de eerste stralen van het morgenlicht ter kerke.

Gedurende het H· Misoffer, overviel haar de slaap, en eensklaps barstte zij los in een luid geschrei: »Spaar, o Heer Servatius, spaar uwe dienstmaagd! spaar mij, doorluchtige Vader!"

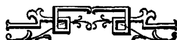
Tot driemaal toe herhaalde zij deze woorden, in tegenwoordigheid van de geheele menigte; de hertog, haar gemaal, komt af van zijnen zetel, en vraagt haar wat dit te beduiden heeft.

»Toen ik, ongelukkige, op mijn gestoelte had plaats genomen, viel ik in eenen diepen slaap, ik zag den heiligen Heer Servatius, voor het

altaar gezeteld op eenen gouden troon, en omringd van eenen stoet eerbiedwaardige mannen; ik wilde mij voor zijne voeten nederwerpen, toen ik hierin belet werd door een wreedaard, die mij met de haren trok, met een stok de schouderen en zijden sloeg, en ongetwijfeld de ziel uit mijn lichaam hadde verdreven, hadde niet de H.-Vader zelf de rechterhand beschermend over mij uitgestrekt; ook wilde dezelfde wreedaard mij van mijne kleederen berooven, omdat ik, o schande! op onrechtvaardige wijze dit zijden gewaad uit de schatkamer der kerk heb geroofd! onzinnige die ik ben! mij te verstouten de handen uit te strekken tot den eigendom des Heeren!"

Allen stonden verbaasd, en zegenden God, die de geheimen doorspiedt; en de hertog offerde den Heilige, ter verzoening, en in het bijzijn van allen, prachtige geschenken.

Zoo bestrafte de H. Servatius de vermetelheid eener koningsdochter.

VII. De H. Servatius beschermt de zijnen.

Wat wij nu gaan verhalen, staat geboekt:
In ons »*Breviarium.*"
In Chapeaville: Gesta Pontificum T. I. pag. 47, die het overneemt uit de Gedenkschriften der Karthuizers te Koblentz.
In het *HS. van Maastricht* Cap. XI. § 1.
« « « « *'s Gravenhage*" en ibid: Hyst.: l. II.
« « « *van Reekheim* bl. 43.
« Halinus: Vie de Monsieur S. Servais ch. 19
« Eug. Gens. Hist. et descr. l'Eglise de St. Serv. p. 36.
« Molanus: Natales SSum. Belgii 13a maii
« Fisen Hist. eccl. Leod. lib. VII. no 17
« Van Veldeke 1555

Henschenius (cap. VI. 39.) heeft het volgende:
1 Na den dood van keizer Otto den jongere (III, anno 1002), en voor de keuze van zijnen opvolger, was het rijk ten prooi aan eene vrij groote verwarring, (het noodzakelijk gevolg der regeeringloosheid).
Deze maakte zich een der Rijksgrooten ten nutte om een eigendom (*prædium*) »hun lieder acker, vast wijngaert, gelegen bij Covelents" (*HS. van Maastr.*) der St. Servatiuskerk, niet

ver van Koblentz gelegen, op onrechtvaardige wijze te bemachtigen. »De bouluide, die hij daer vant, yaegde hij uit, ende verdreiff sij. En quam te Tricht ende vercondichde dit geschiedenisse." (*HS. van Reekheim* p. 43.)

De Maastrichtenaren voerden het lichaam van hnnnen Beschermheilige aan, om het hun geroofde te herwinnen; op St. Servaasdag vonden zij alles, wat hun de roover had gesloten, geopend, en over den schuldige en zijne medeplichtigen kwam eene vreeselijke straf neêr, want op zekeren dag werden zij allen, aan de brastafel, door den duivel gewurgd.

De inwoners van Koblentz verzochten eerbiedshalve een tijdlang het H. lichaam, van wiens wondere kracht zij getuigen geweest waren, ten hunnent te mogen behouden; in tegenwoordigheid van vele duizenden des volks, die te gemoet waren gesneld met kruizen en Relikwieën, verhief zich de Servatiuskist in de hoogte, en neigde tot driemaal toe, voor eenen heuvel, meer zuidwaart van de vesting gelegen, waar de gedachtenis van eenen Heilige gevierd wordt, als wilde Servatius zijnen deelgenoot ten afscheid groeten."

»In een handschrift, voegt Henschenius hieraan toe, lezen wij *in margine*: Deze heuvel is de St. Beatusberg bij Koblentz, waar de Karthuizers wonen. De H. Beatus wordt gevierd den 26 Juli."

2. Een soortgelijk feit vinden we opgeteekend in Molanus, Chapeaville, pag 47. Gens (t. a. p. p. 36.) Fisen: Hist. Eccl. Leod. l. VI. nº 20. Halinus (chap. 19.) en het *Handschrift van Maastricht* (cap. XI § 1.) wiens lezing wij weêrgeven:

»In het jaar onzes Heeren 944 was er een machtig heer, genaamd Immon, die de geestelijkheid van St. Servaas heeft willen overvallen, en hare goederen afnemen, maar hij heeft zijn doel niet kunnen bereiken, daar hij bij alle wereldlijke rechters werd afgewezen, zoowel wegens de onrechtvaardigheid zijner aanspraak, als ook omdat de geestelijken hunne toevlucht hadden genomen tot vasten, bidden, en boetpleging, en het lichaam van hunnen Heilige naar het Dinghuis brachten; de rechters immers vreesden, bijaldien zij zijnen dienaren geen recht lieten wedervaren, de gramschap des Heiligen te doen ontvlammen."

3. Het volgende vinden wij vermeld in ons *Breviarium*, de *Handschriften* van *Maastricht*, *Reekheim* en 's *Gravenhage*, en ibid: *hystoria* l. III. Halinus: (chap. 19) Heinrijck Van Veldeke (1651—1759.) en Fisen (lib. VII. nº 16.)

Wij geven het woord aan Henschenius (l. c. nº 40.)

In 't bovengenoemde erf, aan St. Servaas-

kapittel toebehoorende, (1) waren des nachts verschillende knapen van Guls binnengeslopen om er wijndruiven te stelen; terwijl zij bezig waren de geroofde vruchten in manden te verzamelen, verscheen hun plotseling een Grijsaard, glansrijk als de zon. »Wat komt gij in mijnen wijngaard om hem te verwoesten; indien uw jeugdige leeftijd mij niet tot barmhartigheid aanspoorde, zoude ik u kastijden; niettemin zult gij hier uwe ouders verbeiden."

Na deze woorden verdween hij; een kille stramheid verstijfde hunne ledematen, en onbewegelijk stonden zij daar, aan steenen beelden, gelijk. Des morgens werden zij overal door hunne ouders opgezocht, en eindelijk gevonden in dezen deerniswaardigen toestand; aan hunne houding kon men zien, waarom zij herwaarts waren gekomen, de eene immers stond als versteend met het snoeimes in de hand, de andere strekte zijne hand uit naar de trossen, terwijl een derde verstijfd stond bij de mand; nadat zij hunnen ouders verhaald hadden wat hun was wedervaren, wat zij gezien en gehoord hadden, ging er een onbeschrijfelijk angstgeschrei op van de moeders, die den geheelen dag ten prooi waren aan de bitterste, radelooze smart, des avonds

(1) Blijkens verschillende bescheiden, te vinden in den *Codex diplom.* (nos. 8. 24. 27. 40. en anderen) had de St. Servaaskerk bezittingen te Guls, en andere plaatsen nabij Koblentz.

scheen de Heilige door hare gebeden en beloften vermurwd: de kinderen werden tot aller vreugde bevrijd, en terstond begaven zij zich ter beêvaart naar Maastricht, om er God te be danken.

Servatius! goede wachter in de nacht, bewaar ons dus ten allen tijde!

Op dit feit zinspeelt een vers, dat, volgens eenige archiefstukken, te lezen stond op eene aloude, helaas verloren gegane schilderij:

Invadunt pueri dum vitis Praesulis, uvas
Diripiunt, subito torpentia membra rigore,
Vitibus haeserunt nexis, peccata parentes
Confessi, lachrijmis veniam pacemque precantur.

4. Onder de regeering van keizer Koenraad (1) bevond er zich te Hoei, uit het geslacht van Swendebald, een jongeling, die een jaarlijkschen cijns van eenige penningen aan het outer van den H. Servatius verschuldigd was. (2)

Veel liet hij zich voorstaan op zijne doorluchtige afkomst, en achtte het, in zijne verwaandheid, diep beneden zich, even als zijne verwanten, (die weleer door Swendebald aan den H. Servatius waren toegewijd,) en gelijk billijk was, zijn jaargeld te betalen; de vermaningen zijner stadgenooten, de uitspraak van de rechtbank, het voorbeeld zijner familieleden, niets was in staat hem van zijne schuld te overtuigen.

---

(1) Koenraad volgde den H. Henricus op in 1024, en stierf in 1039.

(2) »Juvenis erat spurius" Hensch. n° 41.

Daar het hem verveelde altoos hierover in woordentwist te zijn, maakte hij zich van de zaak af, en zeide: »Zoolang ik nog op mijne twee voeten kan staan, zal ik voorwaar! geen enkelen penning betalen, en niet van besluit veranderen."

Toen de ongelukkige des anderendaags ontwaakte, bevond men hem dermate met lamheid in beide beenen geslagen, dat zij als versteend schenen; niettegenstaande hij, tot inkeer gekomen, den H. Servatius de schoonste beloften deed, herkreeg hij nooit meer zijne voormalige gezondheid."

Aldus Henschenius (t. a. p. no 41) en het *Handschrift van Maastricht* cap. XI. § 5; dat van *Reekheim* bl. 49, dat van *'sGravenhage*, het *Breviarium* en Van Veldeke 2000-2048.

VIII. Keizer Hendrik II bouwt een klooster te Goslar, en wordt bezocht door den H. Servatius.

Hendrik II. volgde zijnen vader Koenraad op in 1039, en stierf den 5den Oktober 1056. Hij was geboren, en werd begraven op den feestdag der Apostelen Simon en Judas.

Het was deze keizer, die anno 1049 op de Kerkvergadering van Ments de Pauselijke goedkeuring verkreeg voor eene Levenbeschrijving onzes Heiligen (Zie onze Servatiuslegende Eerste Deel Hoofdstuk I.) en die den 10den Augustus 1039 te Maastricht de verheffing der lichamen van de HH. Monulfus en Gondulfus, den 9den September daaropvolgend de wijding der vergroote Servaaskerk bijwoonde. (Antiq. sacrées p. 8.)

Wat wij gaan verhalen, is getrokken uit Henschenius (t. a. p. nº 42) en mede te lezen in het *Breviarium*, *Handschrift van Reekheim* (bl. 57) en dat der Kon. Bibl. bij Bock en Willemsen: Antiq. sacrées p. 9. en Van Veldeke. (2050-2235.)

»Hendrik II. Roomsch keizer, uitstekende door dapperheid en deugd, zoowel als door lichamelijke schoonheid, was gewoon te zeggen, dat hij zeer dikwijls, in vredes- en in oorlogstijd de hulp van St. Servaas had ondervonden; daarom verkoos hij hem, zoo niet als zijnen eersten, dan toch als een der eersten onder zijne

beschermers bij Gode, en wijdde hij het klooster, dat hij te Goslar gebouwd had, toe aan de Apostelen Simon en Judas, en eveneens aan den H. Servatius, die wel is waar niet bij het uitverkoren twaalftal behoorde, maar door den roem zijner werken niet minder uitstekend was.

Herhaalde malen reeds had hij afgezanten gestuurd naar Maastricht, maar om zijne eigene godsvrucht en Servatius' heerlijkheid te vermeerderen, kwam hij zelf herwaarts te r vereering der Relikwieën, en keerde van zijnen pelgrimstocht naar huis, met blijdschap in het hart. (1)

Ter eere van den Heilige liet hij een gouden hoofd maken, dat door schoone gelaatsvormen in aller oogen aangenaam, de gedachtenis van den heiligen Man den volke diep in het harte zou inprenten; het goud wordt in het vuur geworpen, vervolgens met alle kunst gepolijsd, en het beeld den keizer aangeboden; doch het mishaagde hem ten zeerste, daar de edelgesteenten, welke de oogen moesten verbeelden, ongelijk waren; en wijl de kunstenaars zich bij hem beroemd hadden, alsof er niemand ter

(1) Ayant á deux reprises, mais chaque fois en vain, envoyé des ambassadeurs á Maastricht, pour demander des Reliques du Saint, le pieux empereur vint enfin lui-même. Le chapitre de St. Servais lui donna une partie de la mâchoire du Saint (Ant. sacr. p. 9. Van Veld. 2118. de Ram: Not. sur St. Serv. p. 20.)

wereld hen evenaarde in de goudsmêekunst, en hij zijne vorstelijke edelmoedigheid zoo schandelijk bedrogen zag, liet hij hen in eene vlage van grammoedigheid, als bedriegers gevangen zetten.

Om te voorkomen, dat de vrome ijver van zoo groot eenen vorst met onschuldig bloed wierd bezoedeld, verscheen den volgenden nacht de goedertieren Servatius aan den keizer en beval hem de gekerkerden te bevrijden; vervolgens bewees hij hem in een gemeenzaam gesprek dat hij bewust was van alles, wat de vorst, uit liefde voor hem en te zijner eere overal tot stand had gebracht, en vroeg hem: »aanschouwt gij nu niet, mijn zoon, het aangezicht, dat gij bemint? zijn dezelfde gelaatstrekken, welke gij thans ziet, niet nauwkeurig teruggegeven in het goud? Zoo, en niet anders dan God wilde, heeft de hand der kunstenaars het werk uitgevoerd."

Bij zijn ontwaken gevoelde de keizer zich niet weinig verkwikt, beval dat men het kunststuk en hunne vervaardigers voor hem bracht, doch dezen wilden liever alle gevaren trotsen, dan nogmaals hun werk en het gelaat des vertoornden vorsten aanschouwen; Hendrik echter schonk hun de volle kwijtschelding, aan het beeld zijne hooge goedkeuring, en verhaalde zijnen vrienden wat hem des nachts was wedervaren.

Aller mond bracht eer aan God, en weldra

verspreidde zich door het keizerlijk hof en de geheele stad de tijding dat keizer Hendrik door den H. Servatius met een bezoek was vereerd geworden.

Met koninklijke majesteit trok hij, aan het hoofd van eene groote menigte van allerlei kunne en leeftijd, van een stoet geestelijken en krijgslieden, plechtstatig tempelwaarts, plaatste er het gouden beeld met eigen handen op het altaar, offerde er velerhande geschenken, en vaardigde een keizerlijk bevel uit, dat voortaan, en ten eeuwigen dage de godsvrucht tot den H. Servatius in hooge eere wierde gehouden te Goslar.

2. Ten tijde van denzelfden keizer stond er in de landstreek, die aan Frankrijk grenst., (1) eene kleine kerk, van oudsher af reeds gebouwd ter eere van den H. Servatius, maar bijna nooit door de geloovigen bezocht, omdat men niet wist of ze gewijd was al dan niet; slechts eenen dag in het jaar, St. Servaasdag namelijk, plachten de landlieden er heen te komen.

(1) Henschenius teekent hierbij aan, dat een Handschrift *in margine* had *Biturriae*, alsof *Biturrices*, de stad Bourges in Frankrijk hiermede bedoeld werd. Zou het dezelfde plaats niet zijn, die onder den naam van Burts, of Burgen ter sprake komt in eene onderhandeling van hertog Gijselbrecht (anno 928) met de kerk van Trier? (Zie *Cod. dipl.* nº 8 p. 207.)

Op eenen Servaasdag nu kwamen onder het H. Misoffer twee vrouwen toegesneld, wier handen en hoofden en kleêren dropen van bloed; toen men haar ondervroeg, wat dit te beduiden had, verhaalden zij: »terwijl de anderen allen kerkwaarts stroomden, begaven wij ons tot ons weefgetouw, en eensklaps zagen wij het bloed van onze weefdraden afdruppelen."

Het weefwerk wordt gehaald en opgehangen voor de deur van de kerk; en eerst des anderendaags hield het bloed op te druppen, en van dien dag aan twijfelde men er niet meer aan of de kerk waarlijk gewijd was; het volk stroomde er heen, en vooral op St. Servatiusdag is er een groote toeloop.

Aldus ons *Breviarium*, het *HS. van Maastricht.* (cap. XI. § 4.) dat van 's *Gravenhage*, van *Reekheim* (bl. 71.) Van Veldeke (2235—2324) en Henschenius (t. a. p. no 43.)

Van dit mirakel — teekent deze laatste aan — bestaat er eene oude schilderij met dit vers:

Stamina sanguineo maduerunt tincta rubore,
Dum tua, Servati! violarunt festa puellae.

3 Dezelfde keizer Hendrik II had, niet wetende dat zij 't eigendom was van St. Servaaskapittel, eene bezitting ten geschenke gegeven aan een Keulschen edelman, die er hem om gevraagd had, en op staanden voet met vrouw, dochter en huisgezin introk, een groot feest

aanrichtte, omdat de keizer dit geschenk aan zijne eenige dochter als bruidschat had gegeven.

Te middernacht echter werd zijne eenige dochter door den Boozen Geest vermoord en geheel het huis vervuld met wanhopige jammerklachten; verschrikt door dit wonder, wilde de vader, plichtig aan zoo groot eene misdaad, vluchten naar het graf des Heiligen te Maastricht, doch kon de kerk niet binnentreden; met wanhoop in het hart, keert hij ijlings terug, doch zag zijn huis nooit weer, daar hij uit zijnen wagen stortte, en in de handen zijner dienstknechten den laatsten adem uitblies.

Geen van alle zijne vrienden waagde het ooit in het geroofde goed den voet te zetten; en de keizer, zijne vergissing bemerkende, vaardigde gezanten af naar Maastricht om door geschenken te herstellen het onrecht, dat de toeleg der boozen gepleegd had; hij vroeg vergiffenis voor zijne onwetendheid, en de gansche bevolking der St. Servatiusstad vereenigde eenpariglijk hare gebeden met het zijne.

Aldus Henschenius (t. a. p. no 44) en het HS. van *'s Gravenhage* : hyst. l. IV.

Het blijkt duidelijk dat de edelman, wiens noodlottig uiteinde hierboven verhaald werd, tegen alle recht en billijkheid in, misbruik had gemaakt van de goede trouw des keizers, wien hij wellicht in 't een of ander ten dienste was

geweest; Hendrik immers — vroom Servatius-vereerder als hij was, — zou nooit het eigendomsrecht geschonden hebben van de kanunnikken, die, zoo te zeggen, slechts een zedelijk lichaam uitmaakten met den Heilige, aan wiens dienst zij toegewijd, aan wiens kerk zij verbonden waren, en wiens brood zij als het ware aten.

Ter dezer plaatse zal het niet overbodig zijn aan te teekenen, dat destijds het rooven van kerkelijke goederen bij een zeker slag van edellieden, in de geschiedenis bekend onder den naam van »roofridders", aan de orde van den dag was; de ridderdegen, volgens de bestaande gebruiken met godsdienstige plechtigheid hun geschonken ter bescherming der onschuld, werd veeltijds slechts getrokken tot min ridderlijke handelingen en voornamelijk tot het wederrechtelijk verkrijgen van andermans bezittingen; dit kan ons ook verklaren, waarom in het verhaal dezer wonderen, zoo menigwerf spraak is van straffen, toegediend aan degenen, die het eigendom van St. Servaas niet eerbiedigden.

4. »Keizer Hendrik II. hield in de gevangenis (te Maastricht) opgesloten een veertigtal gevangenen, wier invrijheidstelling te vergeefs door de tusschenkomst der Grooten, en het beroep op 'skeizers goedertierenheid was beproefd geworden.

Geheele scharen volks stroomden te zamen ter viering van St. Servatius' hoogfeest, en de gevan-

genbewaarder had zijne schildwachten versterkt.

Tegen het uur van middernacht verscheen er, luisterrijker dan het zonnelicht, in den duisteren kerker, iemand, die den gevangenen zeide: »vrede zij ulieden!" en tevens bevel gaf de stad te verlaten.

»»Alle anderen — antwoordden de geboeiden — verheugen zich wegens den feestdag van den H. Servatius, en wij ongelukkigen, door de burgers van verschillende misdaden beschuldigd, wij moeten hier straf lijden.''" —

»Degene, wiens feest thans gevierd wordt, zond mij tot u, om u uit de boeien te verlossen en met blijdschap te laten heengaan."

Stom van verwondering, staren zij de Verschijning aan, en in een oogwenk was zij verdwenen.

Ter zelfder stonde verscheen ook den keizer een Man, met een engelachtig uiterlijk, vergezeld van een tweetal schoone jongelingen: »Heden moet gij, o keizer, sprak de Man, uwen beminden Servatius gedenken ten opzichte van degenen, die gij in den kerker hebt opgesloten."

Des morgens snelt, sidderend van angst, de gevangenbewaarder, tot den keizer, werpt zich voor zijne voeten neêr, strekt zijne handen uit tot hem, en bidt: »Dat uw goedheid, o keizer, mij genade schenke! met het oog op de ontzaglijke volkschare, die ten hoogtijde komt, heb ik gisteren de kerkerwacht verdubbeld, en nu ik tegen den morgen daar aankom, vind ik al mijne

wachters in diepen slaap verzonken, de kerkerdeuren, die ik gister ter dege gegrendeld had, geopend, en de gevangenen ontsnapt."

De keizer hoorde het met goedheid aan, en, opgetogen van blijdschap, liet hij allen deelen in zijne vreugde; toen toog hij kerkwaarts, en ontmoette er de gevangenen, die hem het gebeurde verhaalden; hij geleidt ze naar het outer, en biedt ze daar, met zijne keizerlijke hand, den H. Servatius aan; en uit den boezem van geheel het volk ging er maar eene stem op tot lof van God, die om der wille van Servatius zulke groote weldaden schenkt.

Zie: Henschenius (t. a. p. cap. VII. no 52). *HS. van Maastricht.* (cap. XII. § 9.) Bock en Willemsen. (Antiq. sacrées p. 9.)

Deze laatste schrijver voegt hierbij: »Aan dit feit schrijft een ongenoemd Auteur van een Leven des H. Servatius het recht toe, dat het kapittel had, en nog in de XVIIe eeuw deed gelden, op de bevrijding der gevangenen, wanneer het reliekschrijn van St Servaas processiesgewijze door de stad werd gedragen."

IX. Roof gestraft.

De volgende feiten vinden wij vermeld in het *HS. van Maastricht*, dat van *den Haag*: Hyst. l. V. cap. XI § 7, 8 en 9, en bij Henschenius (l. c. nº 45 et 46).

---

1 Na den dood van Hendrik II, Roomsch keizer, vergaderden te Andernach aan den Rijn, de H. Anno, bisschop van Keulen, Everardus bisschop van Trier, met Godfried, hertog van Lotharingen en den paltsgraaf Hendrik (1) om de belangen des Rijks te bespreken.

Daar vervoegde zich tot hen de geestelijkheid van St. Servaas, met eene aanklacht tegen haren beschermheer, eenen krijgsman uit het gevolg van den paltsgraaf, en het nederig verzoek, voortaan haar niet meer te kwellen en de goederen terug te geven, waarvan hij zich wederrechtelijk had meester gemaakt.

De krijgsman, die het doel harer pogingen

---

(1) »De H. Anno stierf den 4 Dec. 1075. Everardus, den 18 April 1066; Godfried, bijgenaamd »met den baard" werd hertog van Lothrijk in 1055, en stierf in 1070. (Ernst: Hist. du Limb. I. p. 412).

In het leven van den H. Anno wordt er gesproken van den paltsgraaf Hendrik." (Henschenius.)

zeer goed begreep, ontstak in eene hevige woede, en dreigde de geestelijken, na den terugtocht der vorsten, nog meer te kwellen, indien zij hunne beschuldiging niet introkken.

Plotseling rukt een beer, die aan een der hofbedienden toebehoorde, zich los uit de ketting, waaraan hij geklonken lag, viel aan op den soldaat, rukte hem de ingewanden uit het lichaam, en, in stede van het ontzielde lichaam te verslinden, keerde hij, tam en mak, terug naar zijnen meester, als hadde hij niets anders te doen gehad dan den schuldige te dooden, en de verongelijkten te wreken.

De verzamelde vorsten zagen met groote verbazing wat er geschied was, en de geestelijkheid, van haren woesten vijand bevrijd, keerde verheugd naar huis terug; zij verkreeg van den paltsgraaf eenen nieuwen beschermer, een zeer edelen jongeling, die aanvankelijk hare belangen met veel ijver behartigde, vervolgens slimmer werd en slimmer. Opnieuw rijzen er klachten, opnieuw heerscht er droefheid.

Na drie jaren tijds vergaderden de Rijksvorsten, en verschenen wederom de geestelijken te Andernach, deze laatsten met eene aanklacht tegen hunnen nieuwen verdrukker; wegens de menigvuldigheid echter der te verhandelen staatszaken, konde de geestelijkheid geenen toegang verkrijgen, en keerde zij, droef te moê, langs den Rijnoever terug.

De plichtige stond op het punt zich in te schepen, toen hij in zijne nabijheid de geestelijken op den oever bemerkte: »wat zijn dat voor dwazen, riep hij spottend uit, en leeglooopers, die de hoven der Grooten bezoeken, om met beschuldigingen tegen ons de vorsten te vervelen! Ik weet wel dat zij zich in hunne ijdele verwaandheid, heel wat laten voorstaan op hunnen Servatius! was deze geen mensch even als wij?"

Na deze smaadreden, beklom hij een schuimbekkend ros, en maakte zich gereed eenigen van hen onder de hoeven te vertreden, toen hij achterover van het paard tuimelde en ellendig omkwam.

2. Paltsgraaf Hendrik en hertog Godfried kwelden de arme lieden, en de geestelijken van St. Servaas met aanhoudende rechtsgedingen.

Hendrik voerde, om van zijne andere schelmstukken niet te gewagen, oorlog tegen den H. Anno, bisschop van Keulen, en verpletterde, in eene vlaag van waanzin, der edelaardige Mathilde de hersenpan; verlaten van zijne krijgslieden, verafschuwd door zijne vrienden van weleer, zag hij zich gedwongen een klooster in te treden (1).

Godfried zag, terwijl hij in Italië een leger aanvoerde, in eenen droom den H. Servatius, ver-

(1) In het leven van den H. Anno, wordt ditzelfde verhaal aangetroffen, zegt Henschenius (Annot. ad cap. VI.)

gezeld van eenen jongeling, die een groot zwaard droeg, en tot wien Servatius zeide: »val aan op dezen woestaard, die onze dienaren op geweldige wijze steeds zocht te grieven," waarop de jongeling den hertog de kling in de ingewanden stiet.

Bij zijn ontwaken kreet de hertog dat men hem vermoordde, en begon aan eenen hevigen buikloop te lijden; zijne gemalin, Beatrix, beducht voor zijn leven, raadpleegde de geneesheeren, die hunne kunst niet vertrouwden, en hem den raad gaven naar Lotharingen terug te keeren om te beproeven of hij wellicht, onder den invloed van het klimaat, aan het doodsgevaar kon ontsnappen. (1)

Hij keerde inderdaad terug, en stierf van wroeging in het land, waar hij Gode en den H. Servatius zooveel beleedigingen had aangedaan.

Henschenius teekent, nopens dezen Godfried nog het volgende aan, uit Berthold van Constans (ad annum 1069.)

»Hertog Godfried stortte, bij 't overdenken zijner ongerechtigheden, overvloedige tranen, was zeer vrijgevig jegens den arme, en stierf een vrij goeden dood op den vooravond van 's Heeren Geboorte."

---

(1) Deze Beatrix was vroeger gehuwd geweest aan Bonifacius, markgraaf van Toskane, en moeder van de beroemde gravin Mathilde, die den grooten Paus Gregorius VII. (Hildebrand) zoo trouw altoos ter hulpe stond.

X. Twee graven gestraft.

1 Een zekere graaf Hendrik uit Brabant (1) had eenige goederen der Maastrichtsche kanunnikken bemeesterd, en werd door den H. Servatius in een nachtelijk visioen hierover berispt; doch daar hij zich schaamde hieraan gevolg te geven, daar hij niet wilde verraden welk middel hem tot betere gevoelens had gebracht, werd hij bezocht door eene zeer pijnlijke ziekte; door nood gedrongen, vertelde hij aan zijne vrienden wat hem was overkomen, en dezen gaven hem den goeden raad zoo spoedig mogelijk afstand te doen van het onrechtvaardig bezeten goed.

Daar hij echter dit van den eenen dag op den anderen verschoof, begaven zijne vrienden zich naar den akker om den reinpaal te leggen waar zij vermeenden, dat hij rechtens liggen moest, des anderendaags evenwel was hij uitgeworpen; en tot driemaal toe herhaalde zich hetzelfde verschijnsel; zij hadden hem blijkbaar te verre op het

(1) »Dit is waarschijnlijk Hendrik I graaf van Leuven, in 1038 vermoord en te Nivelles begraven." (Henschen.) Annot. ad. cap. VII.) Dit mirakel vinden we ook in het *HS. van 's Gravenhage* Hyst. l. VI.

goed van het kapittel gelegd; de graaf intusschen leed vreeslijke pijnen; op zekeren dag kwam een onbekende tot hem, die zeide dat hij den reinpaal zou leggen waar het hoorde; men volgde zijnen raad, nam vrede met zijne beslissing, en de graaf was genezen.

2. Otto, zijn zoon, (1) verwoestte de bezittingen van St. Servaas, en kapte, in zijne woede, de voeten af van drie jongelingen en hunnen vader; (2) geheel het kapittel hief zijne handen ten hemel, en, indien er nog eenige gerechtigheid bestond, mocht zulk eene gruweldaad niet ongestraft blijven; 's Heeren straf liet zich dan ook niet wachten.

Otto wordt door zijne vijanden aangevallen, eene keurbende van duizend man tot den laatsten toe, verslagen: al zijn goud en zilver, zelfs zijn vee en zijne kleederen vallen den overwinnaar in handen, en al zijne gebouwen worden de prooi der vlammen.

Een onzichtbaar vuur verzengde hem handen en voeten, zoodat hij dag en nacht een akelig gehuil deed hooren; eindelijk begaf hij zich berouwvol naar Maastricht, deed er boetvaardigheid, herstelde het gepleegde onrecht, verzocht de tusschenkomst der kanunnikken bij

---

(1) »Otto regeerde niet lang, en stierf ongehuwd." (Henschenius ibid).

(2) Waarschijnlijk dienaren of pachter van het St. Servaas-kapittel.

Gode, en keerde gezond, met een heilzame vrees en vreugde vervuld, naar zijne woonplaats terug. (Henschenius cap. VII no 49)

3. De meermalen reeds besproken Gerberga, zuster van keizer Otto den Groote, had tot lafenis der ziel van haren gemaal, hertog Gijselbrecht, de kerk en goederen van Echt aan St. Servaas geschonken.

Een zekere graaf Gerardus betwistte den kanunnikken deze bezitting, en dezen zagen zich genoodzaakt, tot handhaving hunner goede rechten, de Noodkist, waarin het gebeente van hunnen H. Patroon berustte, door zeven adellijke krijgslieden naar Aken te laten voeren, waar het geding dan ook ten hunnen gunste beslecht werd.

De overbrenging van het heilig gebeente ging alom met luisterrijke wonderen gepaard.

Zoo werd, gelijk Henschenius ,(t. a. p. cap. VII. no 50) uit de overoude handschriften ons verhaalt, eene blinde vrouw, die de menigte gevolgd en zich voor den Heilige in gebed had neergeworpen, voor goed van hare kwaal genezen; een andere blindgeborene werd ziende, een stomme kreeg de spraak, een kreupele het gebruik zijner beenen terug; kortom langs den geheelen weg tot Aken toe gebeurden er wonderen.

Op den terugtocht werd een kreupele knaap gezond, een gebogene vrouw genezen, en het H. gebeente omstuwd van eene jubelende en God prijzende menigte.

Graaf Gerard daarentegen werd door de koorts bevangen, en bekende dat hij zijne welverdiende straf had beloopen; hij stuurde gezanten naar Maastricht, vroeg een druppel water, die het gebeente des Heiligen had aangeraakt, dronk, en werd genezen."

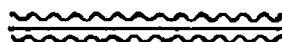
Zie ook: *Handschrift van Maastricht* cap. XII. § 7.

In de »Publ. de la Soc. hist. et archéol. du Limb." T. IV. 1867. komt voor eene Geschiedk. Beschr. der Gem. Echt, waarin we pag. 63 lezen:

„Het bezit dezer goederen werd later betwist door Gerard van Wassenberg. In het jaar 1066 werd deze zaak te Aken door keizer Hendrik IV in beraadslaging genomen."

Vervolgens wordt er, uit Meijer (Achener Geschichte p. 233) dit mirakel verhaald. Hetzelfde vonden wij in het *Haagsche Handschrift*. (Hyst. l. VI.) en in Gens. bl. 36. Blijkens een stuk, tot het archief onzer St. Servaaskerk behoorend, en gedagteekend 2 Juni 1244, werd deze eigendom afgestaan aan het klooster van O. L. Vr. te Roermond.

Onder no 20 van den *Codex. diplom.* vinden we een »vonnis, anno 1087 te Aken uitgesproken door keizer Hendrik IV, tegen Graaf Gerard van Wassenberg, die de kerk van Echt onrechtmatig in bezit had genomen."

XI

Het volgende vinden we opgeteekend in ons *Breviarium*, in de *Handschriften van Reekheim* (pag. 83). van *Maastricht* (cap. XII. §. 3.), van *'s Gravenhage*, en bij Henschenius (t. a. p. nº 51).

Een vreemdeling, met name David, te Maastricht aangekomen, kreeg zulke aanvallen van razernij, dat hij, in de dagen, waarop het Bitter Lijden Onzes Heeren herdacht wordt, door zijn geschreeuw en getier, door slaan en kwetsen de burgers verontrustte, en woedend, opgezweept door den duivel, die in hem was gevaren, aanviel op de kanunniken der kerk.

Op den vooravond van het hooge Paaschfeest brak hij, nadat het Completorium gezongen was, de kerk binnen, en werd, brullend van razernij, uit de doopvont gehaald en aan de deur der kerk gezet.

Men was niet zonder reden beducht, dat hij tegen het uur der Metten, wanneer het volk zich ter kerke begaf, door zijn misbaar de kerkelijke diensten zou storen, doch de hemelsche genade had het beter beschikt; daar hij, overmand door

den slaap, rustig aan de ingangsdeur lag uitgespreid, eensklaps helder van geest ontwaakte, en niet wist waar hij toch zoo langen tijd had vertoefd.

Toen men met hem in onderhoud trad, zeide hij: »omstreeks middernacht kwam van uit de kerk tot mij een Grijsaard, blinkende als een ster; hij vat mij aan, vlijt mij neēr op den grond en maakt over al mijne ledematen, een voor een, het teeken van het heilig Kruis: »zeg dank mijn zoon, sprak hij. zeg dank aan St. Servaas, omdat door hem de Heer u de gezondheid terugschenkt."

Nog was er een ander, herkomstig uit Lombardij e, die, even als de knaap, waarvan in het Evangelie (Math. XVII 14 en Marc. IX 21) spraak is, door den duivel nu eens in de Maas, dan weêr in het vuur geworpen, doch telkens door iemand, met Gods bijstand, gered werd; te Luik had hij, niet lang geleden, een kind gedood, in Maastricht echter nog niemand eenig kwaad veroorzaakt.

Op zekeren dag werd hij, onbekend waardoor, naar de Servaaskerk gedreven, waar hij voor het altaar nederstortte, in slaap viel, en gezond ontwaakte: uit dankbaarheid verbleef hij twee jaren ten dienste der kerk en keerde naar zijn land terug; daar overviel hem op nieuw zijne vreeselijke kwaal; geen gebed, geen gelofte

werd verhoord; eindelijk kwamen zijne bloedverwanten tot het besluit hem wederom naar Maastricht te zendcn; dit werd uitgevoerd, en de arme man, ten tweede male genezen, keerde niet meer naar zijn vaderland terug."

2. Een arme kreupele, afkomstig uit Esseda, Walterus genaamd, had jarenlang buiten de kerk gelegen, en ware ongetwijfeld in den winter van koude vergaan, hadde niet een kanunnik, met name Adelbert, hem gastvrij ten zijnent opgenomen; met den dag werd het geduld van den eene en de barmhartigheid van den andere al grooter en grooter, totdat op St Servatius hoogtijd beider deugden beloond werden door de volkomen genezing des ongelukkigen.

Een ander kreupele, door verwantschap met eenige inwoners, te Maastricht nog al bekend, was daar ter stede aangekomen, en bleef gewoonlijk na de H. Diensten in de kerk zitten bidden.

Reeds hadden meer dan eens de kerkwachters hem, als eenen huichelaar, smadelijk uit den tempel gewezen, en had hij, met een voorbeeldig geduld dit altoos verdragend, menigen nacht aan de kerkdeur, in gebed gesleten, ten prooi aan zielesmart zoowel als lichaamslijden.

Op zekeren dag, in het midden van de kerk voor 's Heeren kruis ter neêrgeknield, riep hij vuriglijk den H. Servatius aan, toen eensklaps

een stroom van bloed uit zijne aderen sprong, en een luide gil aan zijnen mond ontsnapte: de kreupele was genezen, en Gods lof weërklonk door de gewelven des heiligdoms.

3. Het volgende lezen wij in het *HS. van Maastricht* (cap. XII § 10) en bij Henschenius. (no 54)

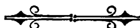
Een Vlaming voer met 28 schepen naar Engeland; tegen 3 uren in den namidddag — het was in December — overviel hem een allerhevigste storm; de matrozen wierpen alles over boord, en van koude verstijfd, riep elk, in zijnen angst, de beschermheiligen van zijn land aan; de Vlaming alleen nam zijne toevlucht tot den H. Servatius, en zie, te midden van dat stormgejoel en het gewiegel der schuimende golven, dreef zijn schip, als werd het door iemand voortgetrokken, naar het strand; en zijne medeschepelingen, die met hem aan de schipbreuk ontsnapt waren, verhaalden dat hun, in hunnen doodsangst, de H Servatius was verschenen, en medegedeeld had het lot, dat den anderen schepen was wedervaren; door dankbaarheid gedreven, kwamen zij naar Maastricht om er hunne geloften te vervullen, hunne lotgevallen en wondere redding te verhalen.

4. In den Elsas was er eene abdis, die wegens haren vromen levenswandel in goeden roep stond; zij bezat een boek over het leven en de wonderen van den H. Servatius.

Een harer bloedverwanten, bisschop in Saksenland, bezocht haar, vergezeld van eenige kloosterlingen om het boek der Abdis te lezen; terwijl hij nu in deze lezing met zeer veel vreugde zich verdiepte, en er zulk een smaak in vond dat hij zijn avondmaal onaangeroerd liet staan, spanden eenige dieven samen om zijne paarden, die in het weiland waren, te rooven; doch de Heilige, wiens leven hem bezig hield, verscheen hem in den slaap, en openbaarde hem den toeleg der booswichten; zoodat hij, bij zijn ontwaken, nog bijtijds zijne dienstknechten kon uitzenden ter voorkoming van het schelmstuk."

Aldus het *HS. van Maastricht* (cap. XII §11.) en Henschenius (t. a. p. no 55). Deze voegt en aan toe, dat het oorspronkelijk stuk, waaraan hij dit verhaal ontleende, onderteekend was: „Dit uittreksel stemt overeen met het register der mirakelen van St. Servaas. G Lipsen Deken,"

Deze Deken Lipsen heeft ons (Hensch). in het jaar 1668 met den heer kanunnik Van Eijll ontvangen, en uit verscheiden werken eigenhandig vele bijzonderheden overgeschreven.

XII.

Het volgende vonden we beschreven in:
Het *Handschrift van 's Gravenhage.*
» » » *Reekheim* p. 74.
» *Breviarium van 's Rijks Archief.*
Van Veldeke 2325-2587. en,
Henschenius cap. VIII. nº 56.

De mirakelen, die hier volgen, zegt Henschenius, worden gevonden in twee *Handschriften van Maastricht*, in dat van *Trier*, dat van *Boda*, dat van de *koningin van Zweden*, dat van Bisschop Lindanus, en het eerste — van den verrezene — ook bij Jocondus, die zijn verhaal eindigt met het jaar 1088.

Een Brabantsch ridder, meer edel van geslacht dan van geest en gemoed, groot en sterk van lichaamsbouw, stoorde zich aan recht noch onrecht, aan heilig noch onheilig, en was vooral den zwakkere, een dwingeland. Op zekeren dag, dat hij in het midden des volks, zijne wreedheid den vrijen teugel liet, sloeg hem de hand des Heeren, en onder aller oogen bleef hij plotseling dood.

Des anderendaags zou hij begraven worden; reeds lag hij uitgestrekt op de doodenbaar, toen

hij eensklaps zijne ledematen bewoog, met de handen de lijkwade aftrok, en overeind gezeten op de bare, naar alle zijden zijne blikken liet rondgaan; aller harten beving een groote schrik, de eene vluchtte in allerijl, de andere sloeg een kruis, een derde waggelde op zijne knieën. en slechts eenigen bleven moedig staan; de herlevende sloeg alles gade, begreep terstond wat er geschied was, sloeg zich op de borst, en loosde een zucht; men zet hem recht op de beenen, en allen die gevlucht waren, komen naderbij, en bestormen hem met allerhande vragen.

»Toen ik gister, zoo begon hij, de oogen sloot voor het licht des levens, en mij zoo plotseling uit het getal der levenden weggerukt, naakt en alleen zag, begreep ik, dat mij rampzalige, des duivels list bedrogen had, en erkende ik, helaas! spade, al de gruwelen door mij bedreven; niet naar den rechterkant, langs den weg der gerechtigen, en naar de woonstede der heilige zielen, maar den weg der zondaren langs, naar de plaats der folteringen dreven mij de duivelen.

Wie beschrijft de ijselijkheden, de wreedheden, zoo rijk in verscheidenheid, van de sissende soltervlam en zengende vorst! na tallooze pijnen en onuitsprekelijk lijden te hebben doorstaan, werd ik opgeheven in de lucht, geblakerd in den vuurgloed, neêrgeworpen op een brandstapel, waar mij dacht dat ik tot assche verbrand, tot stof

werd vermalen. Dit echter was nog slechts het voorspel der hellepijn; om voor goed gefolterd te worden, bracht men mij, ter afrekening, voor den rechterstoel van Christus.

Ellendig lot der ongelukkigen, die de gunst van den zoeten God verbeuren!

Ik zweer u bij het hemelsche licht en het leven der zielen, dat de Engelen weten hetgeen wij doen! ik vrees door ongelooflijke gezegden in uw hart het geloof aan de waarheid te verflauwen, en voor degenen, die zich niet bekeeren, de zonde des ongeloofs nog zwaarder te maken, en daarom zeg ik u alleen dit: niemand, die 't niet ondervond, kan zich een begrip vormen noch van de vreugde der goeden, noch van de straffen der boozen in het toekomende leven."

Allen, die den man omringen, aangeprikkeld door nieuwsgierigheid, houden bij hem aan en verzekeren hem, dat zij in hun geloof geenszins zullen wankelen, integendeel dat zijn verhaal alleszins geschikt is hen allen tot eene oprechte bekeering aan te sporen.

Na, doordrongen van vreeze en met bevend harte, God te hebben aangeroepen, hernam hij: »Ik werd voorgebracht, beschuldigd, onderzocht, overtuigd van schuld, gevonnisd en verworpen; om mij naar de hel te voeren, stonden aan de deur de duivelen, gelijk de havikken, gereed; ik zag ze, en de kracht ontschoot mij, ten prooi

aan de hoogste wanhoop; want moge dit ieder mensch onophoudelijk tot eene stof van overweging nemen: rekenschap werd er gevergd voor de allergeringste mijner gedachten, aan mij, die zelfs de grootste gruwelstukken niet konde verantwoorden.

Al mijne hoop zoude ongetwijfeld vervlogen zijn in den smook der hellevlam, indien niet, op ditzelfde oogenblik, de H. Servatius, die man van bijzondere goedertierenheid en verdienste, den Rechter te voet ware gevallen, en voor mij hadde verkregen dat ik, voor een tijdsbestek van zeven jaren, door te brengen in boetvaardigheid, tot het leven mocht wederkeeren.

Toen wendde de Heilige zich tot mij: »troost u, mijn zoon! zeide hij, en wees altoos der doorgestane angsten indachtig; niets zij voortaan in staat u van 's Heeren geboden te doen afwijken: noch blinkende lansen tegen u gericht, noch hageljacht van wondende schichten, grimmige zwaarden, gereed om u weg te maaien, noch bliksemvuur, noch liefde, noch smart, noch doodsgevaar, noch al de woede van den geweldig klotsenden, stormenden Oceaan."

Zoo sprak hij mij toe, de H. Servatius, wiens groote naam van goedertierenheid nog overtroffen wordt door de daad, hij strekte zijne heilige hand tot mij uit, en zijne aanraking bluschte in mij de hitte des verzengenden vuurgloeds, al

mijne brandwonden werden geheeld, en in mijne door den dood verstijfde ledematen keerden de levensgeesten weder; en nu ik eenmaal zoo groot eene liefde en macht van den Heilige ondervonden, zijne dierbare gelaatstrekken aanschouwd heb, zal het wel niet licht mogelijk zijn hem te vergeten, of ooit na te laten hem te vereeren, hem te dienen, en zijnen wil ten allen tijde te volbrengen; gelooft nu, indien gij zelven wilt, de gezegden van anderen, ik ben de getuige van de straffen der hel; en, ofschoon ik weleer groote boosheid gepleegd heb, voortaan zal men mij op geene leugen ooit betrappen; de uren immers snellen voorbij, de dagen, maanden en jaren zijn mij voorgeteld, de vervaarlijke rechterstoel verbeidt mij: niettemin heeft een groot vertrouwen op mijne zaligheid mijn hart getroffen, en het aanschouwen van mijnen beschermheer Servatius, mijn gemoed in ijver ontstoken, zoodat ik nu ook de grafstede wil bezoeken van dengene, wiens naam ik heb leeren beminnen.''

Na dit gesproken te hebben, vertrok hij naar Maastricht, en vele toehoorders vergezelden hem met groote godsvrucht.

Daar dankte hij God en zijnen heiligen Helper, bezocht er de heiligdommen, vergaderde vele verdiensten van boetvaardigheid, en stierf na zeven jaren, vergenoegd in vrede; en daar de Heiligen de zuivere harten liefhebben, verscheen

hem voor zijn dood, de H. Servatius, die hem de verzekering gaf dat zijn geweten gereinigd was; waarop zijne ziel, van 's lichaams last ontbonden, en herschapen naar het beeld der allerheiligste Drievuldigheid, begeleid door den H. Servatius, die om haar te beschermen naar het aardrijk was gekomen, vreugdevol opvoer tot het gezelschap der rechtvaardigen.

XIII.

De geschiedenis, die nu volgt, staat te lezen, behalve in de boven aangehaalde *Handschriften*, door den Bollandist geraadpleegd, in die van *'s Gravenhage*, *Maastricht* (cap. XIII. §. 11.) *Reekheim* (p. 73.) in het *Breviarium*, de *Handleiding* van Pastoor Willemsen (p. 162) en bij Henschenius (t. a. p. nº 59.)

Op den oever van den Rijn, op eenen berg in de nabijheid van Keulen, leefde een priester van groote heiligheid, die gewoon was bijna alle nachten God door psalm en lofgezang te prijzen, en des morgens, bij de viering van de heilige Geheimen, zich-zelven aan God als een levend en waarachtig offer op te dragen; daarvandaan dat hij in de geheele landstreek bij geestelijken en leeken ter goeder faam bekend stond; op den berg diende hij den Heere, en in de vlakte bezocht hij de kranken en zwakken, naar het voorbeeld van den Zaligmaker, die ook afdaalde tot het menschdom, ten einde de behoeftigen bij te staan, en alles voor allen geworden is.

Tevens legde hij voortdurend bezoeken af in de kerken, en vierde de gedachtenis der Heiligen, inzonderheid die van den H. Servatius.

Op zekeren dag werd hij, op zijnen berg teruggekeerd, gevaarlijk ziek; rondom zijne legerstede verdrongen zich zijne vrienden en magen, onder welke hij al hetgeen hij bezat verdeelde, hen vermanende het hemelsche na te streven, het aardsche te verachten; eensklaps zag hij, met blijdschap, den H. Servatius verschijnen; »verheugt u met mij, riep hij uit, mijne broeders! verheugt u met mij! wat ik altoos verlangd heb, valt mij te beurt! Heilige vader Servatius, ontvang gij mijnen geest!" en op hetzelfde oogenblik ontsliep hij in den Heere, en allen, die daar tegenwoordig waren, verheerlijkten God en den Heilige, in wiens gezelschap zij hem hadden zien heengaan.

2. Het is goed allerwege de vereering te verspreiden van den H. Servatius, die waarlijk dezer wegzinkende wereld gesteld is tot eene deur van barmhartigheid en zaligheid.

In de stad Nivelles bevond zich onder de kloosterzusters eene adellijke jonkvrouw (*), die in de wereld eenen broeder had achtergelaten, welke,

(*) De jonkvrouw, hier bedoeld, wordt in verschillende Legenden Oda genaamd.

Het klooster van Nivelles was gesticht door de dochter van Pepijn van Landen en zijne huisvrouw Itta, de H. Gertrudis, die er, uit de handen van den H. Amandus, bisschop van Maastricht, den sluier aannam, en op 33 jarigen leeftijd overleed den 17den Maart 659. (*Propr. Ruraem.* ex vita per coaevum apud *Bolland.*)

volgens het destijds onder den adel bestaande gebruik, een zeer wereldsch leven leidde, niet denkende aan de vermaning van den Apostel: „de wereld en geheel hare begeerlijkheid gaat voorbij.”

Barvoets, en in een hairen kleed gestoken, ging hij op den feestdag van den H. Servatius te voet naar Maastricht, alwaar hij de bescherming van den Heilige over zich afsmeekte; een dag of acht daarna werd hij door zijne vijanden gevangen genomen en gedood; bij het vernemen dezer droevige tijding, verdubbelde de vrome kloosterlinge hare aalmoezen en hare gebeden, en trachtte meer dan ooit, door een heiligen levenswandel, door waken en vasten, Gode aangenaam, en der ziele des afgestorvenen voordeelig te zijn.

Zoo had zij bereids eene maand lang gehandeld, toen haar op zekeren dag de jongeling verscheen, dien zij vroeg, hoe het hem ging, en of hij zich onder de uitverkorenen bevond, of wel onder de verworpelingen. »Lieve zuster, antwoordde hij, wees niet bekommerd over mij; aan de rechterzijde, waar zichhet zoete lustoord der rechtvaardigen bevindt, ben ik geplaatst, en ontkomen aan den linkerkant, waar de boozen getuchtigd worden; immers vooraleer ik, tot straf van mijn zondig leven, vermoord werd, ben ik heengegaan naar het heiligdom van den heiligen en lieven Servatius, wiens getrouwe hulp, door

mij afgesmeekt, mij niet heeft ontbroken; hij toch, de machtige! heeft van mij de gramschap des onverbiddelijken Rechters afgeweerd, en mij eene onverdiende barmhartigheid verkregen."

Zoo sprak hij, en zijn gelaat, van meer dan aardsche blijdschap overtogen, overtuigde haar wel dat hij haar de waarheid had medegedeeld. Welke waardigheid, vroeg zij verder, bekleedt dan die H. Servatius onder de Hemelingen?

Servatius, antwoordde hij, de Heilige, naar wien gij vraagt, is de bewaarder van het hemelsch Hof.

En hierop verdween hij.

Aldus Henschenius (t. a. p. no. 60). Willemsen (Handleiding bl. 172), Bouwens (Sac. Thes. Serv. p. 23.) en Halinus (Vie de M. St. Servais ch. 16.) verhalen hetzelfde. De *Handschriften* van *Maastricht* (cap. XII § 1). van *Reekheim*, (p. 79.) van *'s Gravenhage*, het *Breviarium* van het Rijks archief, en Van Veldeke (2588-2883) geven het veel breedvoeriger; hieruit nemen we dit nog over:

De jongeling antwoordde: Hij troost voorwaar, mijn zuster, hij troost, de H. Servatius, gelijk dat ons Heer te Rome eertijds beloofd heeft; deze gave van vertroosting heeft hij voor 't eerste meêgedeeld aan die van Tongeren, aan anderen vervolgens, en nu aan mij: ik bid u, zuster, hoor hetgeen ik u zeg, opdat uw vertrouwen op hem vast zij en onwankelbaar.

Bij mijnen dood werd ik overgeleverd aan de duivelen.... met vele anderen weggevoerd........ toen mij een Man verscheen, slank van leest en schoon, met een gelaat, glinsterend als een zonnestraal; deze riep allen, welke zijn graf te Maastricht, hadden bezocht, bij hunnen naam, en geleidde hen naar de plaats, waar de Engelen en Aartsengelen, en geheel het hemelsch Hof zich verheugen in 't aanschouwen van 's Heeren heerlijkheid, en aan zaligheid geen gebrek hebben. O zuster! wat is het zalig, het onbegrijpelijk aanschijn van God te genieten!........

Het goed, dat Servatius bij andere menschen gesticht heeft, verwierf hem dan ook van Godswege de buitengewone genade, welke hij thans schijnt te bezitten."

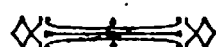
Toen hernam zijne zuster: indien het waar is, hetgeen gij mij verhaalt, wat dreef u dan van uit den schoot der heerlijkheid, naar deze armoedige, onzalige benedenwereld?

Omdat ik u, mijn zuster, wilde zeggen, dat gij weldra zult heengaan uit de wereld, en door Servatius zult vinden, hetgeen gij zoekt."

Toen zij den derden male terugkwam van het graf des H. Vaders Servatius, voer zij henen uit het lichaam, met een loflied op de lippen.

XIV.

De graaf van Leuven had een akker van St. Servaas (kapittel) in bezit genomen, en aan een zijner krijgslieden, Eustachius genaamd, afgestaan; de kanunniken van Maastricht hielden niet op hiertegen op te komen, doch het was ijdele moeite.

Eindelijk stond de H. Servatius-zelf op als verdediger van zijn recht; hij verscheen namelijk aan eenen heiligen man, wien hij mededeelde, dat de oom van Eustachius in hetzelfde jaar zoude sterven, hetgeen ook inderdaad geschiedde; de man, aan wien de Heilige verschenen was, begaf zich naar Eustachius, en bedreigde hem met hetzelfde lot, binnen het jaar te ondergaan, wegens het onrechtmatig geroofde goed.

De krijgsman, door den dood van zijn bloedverwant van de waarheid overtuigd, kwam tot inkeer, en begaf zich, vol berouw, barvoets naar Servatius' graf, beleed er zijne schuld, en gaf den kanunnikken niet alleen hetgeen hij hun geroofd had terug, maar ook nog, ter eere des Heiligen, al zijn have en goed.

Vervolgens ondernam hij de boetereis naar St. Jacob in Galitië, zich-zelven en zijnen tocht onder de hoede van Servatius stellende.

Op zijne terugreis werd hij zwaar ziek, zoodat hij zich den dood nabij waande; ootmoedig en vurig bad hij Servatius met vele tranen hem toch een spoedigen dood of wel eene spoedige genezing te verschaffen, daar zijne ziekte zijnen reisgenooten het verder reizen belette.

Na een zwaren slaap gevoelde hij zich geheel hersteld, en kwam hij vol vreugde in zijn land terug.

2. Eene abdis van Bilsen pleegde met veel godsvrucht het leven van den H. Servatius te lezen, en nam het, waarhenen zij zich ook begaf, altijd en overal met haar.

Op eene reis door het Elsasserland, te waardschap zijnde bij den bisschop, haren bloedverwant, was daar een geestelijke, dezes huisgenoot, die vele vijanden, ja zelfs belagers van zijn leven had, want de eerbied voor de geestelijken was daar bij de verstokte lieden van dat land niet bekend.

Teruggekomen in de bissschoppelijke woning, vond op zekeren dag deze priester bovengemeld boek op eenen stoel, en begon er het leven, waar hij dikwijls naar verlangd had, te lezen; eensklaps staat voor hem een eerbiedwaardig Grijsaard, die hem toespreekt: »wat zit gij

hier! sta ijlings op, om den dood, die u dreigt, te ontkomen, en weet dat gij gered zijt door Servatius, wiens leven gij leest."

Hij staat op, roept om hulp en verhaalt de woorden van Servatius; doch men antwoordt hem dat hij aan dien droom geen geloof moet hechten.

»Ik houd vol dat dit geen droom, en de vijand nabij is."

Hij stijgt te paard en vlucht, vol vertrouwen op zijnen heiligen Beschermer, en ter nauwernood kon hij eene mijl afgelegd hebben, of eene gewapende menigte bestormt het huis, dat hij verlaten had, en doorzoekt alle vertrekken, alle hoeken en hokken om den verscholen geestelijke te vermoorden; deze echter was intusschen in eene veilige plaats aangekomen. (Zie *HS. van Maastricht.* cap. XII. § 12.)

3. Dezelfde abdis was eens ziek, en lag reeds drie dagen tusschen leven en dood; in dien ellendigen toestand meende zij den H. Servatius te zien in zijn hoogepriesterlijk gewaad, met den staf in de linker-, een wierookvat in de rechterhand, terwijl een jongeling, gelijk het gebruikelijk was den bisschoppen te doen, de koorkap van zijne armen ophief; de zieke stond plotseling door zijne hulp op uit de klauwen van den dood, en ondervond nu zelf hoe heilzaam het is zoo groot eenen Heilige in eere te houden.

4. Zoo werd ook een geestelijke van Aken door den heiligen Servatius op wonderbare wijze tot het leven teruggeroepen.

Reeds worstelend met den dood, zag hij de H. Maagd en Moeder Gods Maria, gezeteld op eenen troon, aan de eene zijde den H. Servatius, en aan de andere den H. Nicolaüs, beide Heiligen, welke hij altoos met eene bijzondere toegenegenheid vereerd had, biddende voor hem; de H. Servatius echter stond het dichtste bij den troon, en smeekte met veel aandrang het herstel van zijnen dienaar af, die dan ook van den rand des grafs, terstond tot het leven terugkeerde.

5. Eenige bewoners van Keulen, geestelijken zoowel als leeken, waren ter beêvaart getogen naar het graf onzes Heeren te Jerusalem.

Op zee werden zij door een fellen storm geteisterd, en beloofden een gedeelte van hun goed te offeren aan dien Heilige, wiens bescherming zij bij deze gelegenheid zouden ondervinden, daar zij niet wisten tot welken Heilige zij hunne toevlucht zouden nemen, en het aan God overlieten hun eenen Behoeder uit te kiezen.

Des morgens riepen allen uit eenen mond, als op eene wonderbare ingeving des harten, in hunnen nood den H. Servatius aan, dien zij dan ook het beloofde bestemden; op hetzelfde oogenblik bedaarde de storm, en zonder verder ongeval kwamen zij allen behouden te Jerusalem aan, en naderhand in hun vaderland weêr.

De geldsom, den Heilige beloofd, offerden zij te Keulen in eene kleine kerk, aan Servatius toegewijd, en door den H. Severinus, bisschop van Keulen, gebouwd op de plaats-zelve, waar de H. Servatius, van Rome teruggekeerd, geherbergd geworden, en in zijn gebed was verzonken, en waarboven Severinus des nachts eene vuurzuil van uit den hemel had zien nederdalen; deze kerk wordt »Deur des Hemels" genaamd. (Zie onze Servatiuslegende Iste Deel Hoofdstuk X.)

Tot hiertoe Henschenius (t. a. p. no 61-64.)

»De kerk, waarvan hier spraak is, (teekent de Bollandist aan), wordt nu nog St. Servaaskerk genoemd, ligt op den hoogen oever van den Rijn, en was de eerste plaats, waar de Jezuieten werden opgenomen..

Daar wordt ook, in een zilveren arm, bewaard een groot armbeen van den Heilige, dat vereerd wordt door degenen, die aan koorts lijden; spijzen en dranken, door deze relieken aangeraakt, strekken tot genezing der zieken.

In de overoude getijdenboeken van de kerk van Keulen — wij hebben er meer dan een — wordt de feestdag van den H. Servatius voorgeschreven op den 13den Mei." (*Annot* ad. cap. VIII.)

XV.

Mirakelen uit de XV_e Eeuw.

1. »Hendrik, hertog van Beijeren, was dermate aangetast door een euvel aan zijnen voet, dat hij hem geenszins konde verroeren, en geheel en al beroofd was van het gebruik zijner ledematen. »Alle denkbare geneeskundige hulp werd aangewend, doch bleek ijdel te wezen." (B o u w e n s: Sac. Thes. Serv. p. 50).

Eene heilzame ingeving voerde hem naar Maastricht, alwaar hij de relikwien bezocht, en de hulp des H. Servatius inriep.

In de heiligdomskamer viel zijn oog op een kruisbeeld, dat daar hing, en met allen aandrang smeekte hij den Heer, hem door de kracht van zijn H. Lijden, het gebruik zijner ledematen terug te schenken.

Na zijn gebed stond hij genezen op, doch het onderbeen, juist het lichaamsdeel, waarin de hertog de meeste pijn had geleden — viel af van het Christusbeeld, dat, aldus verminkt nog heden ten dage zichtbaar is.

Zijne gemalin bracht hij mede naar Maastricht, waar hij voortaan zijn leven bleef slijten, in vrede overleed, en in de kleine krocht der St. Servaaskerk met zijne kinderen werd begraven; der Servatiuskerke schonk hij vele bezittingen en hoeven, welke zij heden nog in eigendom heeft''

Zoo lezen we bij Henschenius (cap. IXno 95), in het *Handschrift* van Maastricht (cap. XII § 6), bij Willemsen (Ant. Sacr. p. 15). en Bouwens (Sac. Thes. Serv. p. 50), die er dit bijvoegt: »Later deed Lodewijk XI, koning van Frankrijk, door zijn vader Karel VII, van grootmoederszijde bloedverwant van het Beijersche vorstenhuis, ter herinnering aan dit mirakel, aan de Servatiuskerk te Maastricht eene kapel bouwen, *capella regia,* koninklijke kapel genaamd."

Het *instrumentum fundationis* dagteekent van 1478, het 18de jaar van Lodewijks regeering; bij de buitendeur der tegenwoordige sakristij zijn van deze kapel nog eenige sporen overgebleven.

2. Eene waterzuchtige vrouw kwam naar de kerk van St. Servaas; den bewaarder der kerk, een geestelijke met name Rado, smeekte de ongelukkige haar den zegen te geven met een der relieken des Heiligen, daar zij het vast vertrouwen had daardoor genezen te worden.

Deze willigde haar verzoek in, dompelde de relikwie van het H. Kruis, die daar bewaard wordt, in een weinig water, dat hij der zieke te drinken gaf, en terstond werd zij van hare kwaal genezen, en allen, die haar kenden, waren ten hoogste verwonderd."

Wij gelooven, zegt Henschenius (t. a. p. no 66) dat de handschriften, die ons deze feiten verhalen, hier spreken van het kruis, dat in het jaar 726 (Zie onze Serv. leg. II. deel. I.) bij het lichaam des Heiligen is gevonden geworden. Vooraleer wij nu verder gaan met het verhaal der wonderen, in de 15de eeuw geschied, willen we nog iets over den „sleutel", die ook destijds in het graf des Heiligen werd gevonden, ontleenen aan Egidius van Orval. (1)

3. Ter plaatse, waar het lichaam van den H. Servatius rust, wordt ook de sleutel bewaard dien de Heilige te Rome uit de handen van den Apostel Petrus ontving (Zie hierover onze Serv. leg. I. Deel. Hoofdstuk IX.) en welke van eene bijzondere kracht schijnt te wezen tegen de voor de akkers zoo vreeselijke plaag der muizen; verschillende geestelijken, die dezen sleutel door de velden van Hespengouw, Tessenderland, en Saksen hadden rondgedragen, hebben getuigd, dat zij daarna geheele hoopen dezer knaagdieren

(1) Aegid. Aureav. in addit. suis ad Cap. 28 Harigeri (Zie Chapeav: Gesta Pont. T. I. pag. 46)

dood vonden liggen. (*HS. van Maastricht* cap. II.)

Deze sleutel werd op zekeren nacht door de dieven uit de schatkamer geroofd, en de geestelijkheid der kerk, ten zeerste hierover bedroefd, nam het besluit in eenen plechtigen ommegang gezamenlijke gebeden te verrichten, en een driedaagschen vasten te onderhouden; processiesgewijze kwamen zij aan eene plaats (1) waar zij, op eene hoogte, in eenen doornstruik zulk eene ongemeen talrijke vlucht vogelen zagen zitten, dat het hun aller aandacht trok.

Daar vond men door de dieven, die blijkbaar berouw hadden gevoeld over hunne heiligschennis, in den grond begraven den sleutel, doch helaas! in twee stukken gebroken; hij werd ter herstelling aan de meest ervaren goudsmeden toevertrouwd, doch niemand hunner was in staat het herstellingswerk te verrichten; alle geloovigen waren hierover met droefheid geslagen, totdat de H. Servatius aan een der kunstarbeiders verscheen en hem verzekerde dat geen menschenarbeid kon herstellen, wat niet door menschenhanden gemaakt was geworden, en waar menschelijke hulp te kort schoot, Gods bijstand moest worden ingeroepen. (2)

(1) Buiten de tegenwoordige Kapucijnenpoort, nu *Lindenkruis* genaamd (Zie Willemsen Antiq. sacrées p. 64.) *Handschrift van Maastricht.* (cap. II. § 1.)

(2) Een kapiteel uit de XVde eeuw, dat men zien kan

Hierop werd, na zonnenondergang, de sleutel op het altaar nedergelegd, en tegen het uur der Metten gaaf en goed teruggevonden. (1)

Tot hiertoe, zegt Henschenius (t. a. p. nº 67), Egidius; keeren wij nu terug tot onze handschriften.

4. In het jaar onzes Heeren 1459 kwam er ter bedevaart naar Maastricht een Franschman, die in tegenwoordigheid van alle de kanunnikken en kapelaans van Sint Servaaskerk de verklaring aflegde, dat zijn broeder, na overleden en reeds gereed ter begrafenis geweest te zijn, eensklaps herleefde, zich oprichtte, zijnen broeder riep (denzelfde, die het bekend maakte) en hem zeide: »Zie, broeder, ik dank den H. Servatius, die mij van God de gunst verkreeg wêer te keeren ten leven om eene belofte, die ik gedaan had; van het graf des H. Servatius te bezoeken, en die de dood mij verhinderd heeft te vervullen, ten uitvoer te brengen. Ik bid u, broeder, doe gij het nu voor mij, opdat ik in vrede kunne heengaan naar de mij bestemde verblijfplaats."

---

n den oostelijken kloostergang, herinnert ons aan dit feit; daarop staat een vogel afgebeeld, die met den bek den sleutel vasthoudt. Een aloud »Prosa" heeft:

Furtum clauis edidit
Quam fur humo condidit
Auium volatus.

(Zie Willemsen Ant. sacrées p. 64.)

(1) Zie Bouwens: Sac. Thes. Serv. p. 23.

Nadat deze beloofd had aan het verlangen zijns broeders te voldoen, gaf deze geen teeken van leven meer, en werd hij begraven.

Tot getuigen der waarheid van hetgeen de man verhaalde, was hij vergezeld van zijn pastoor en twee buurlieden, die de grafstede van den H. Servatius bezochten, en bevestigden wat hij verhaalde.

5. Het volgende jaar kwam er te Maastricht aan een Franschman, die in de tegenwoordigheid van de twee bewaarders der St. Servaaskerk verklaarde dat zijn zoon, die hem vergezelde, door de voorspraak van den H. Servatius uit het water en eenen wissen dood werd gered.

Tevens kwamen verschillende matrozen uit Normandië hunne beloften vervullen, en hunnen dank betuigen aan den H. Servatius, door wiens bijstand zij uit een vreeselijken storm op zee gered geworden, en behouden in de haven aangekomen waren.

6. In het jaar 1461 kwam er naar den H. Servatius een Franschman, die bij een molen in het water gevallen was, en in zijn hoogen nood, den Heilige aangeroepen, en van de diepte uit, den Heilige gezien had, welke hem hulpvaardig eene hand toereikte en aan het doodsgevaar ontrukte.

Acht jaren daarna, op den voorlaatsten dag van de maand October, kwamen ter vervulling hunner gelofte, vier matrozen uit Brittanje naar

Maastricht, die verklaarden dat zij, door een zwaren storm in het grootste levensgevaar verkeerend, den H. Servatius hadden aangeroepen; en op het eigen oogenblik was de zee kalm geworden.

Zoo ook, twee zeelieden uit eene stad van Neder-Brittanje, Cornwallis genaamd, die evenals de vier vorigen uit denzelfden storm gered werden. (Zie Willemsen Handl. p. 131).

7. In het jaar onzes Heeren 1470 kwam eene karavaan van 25 personen uit de Normandische stad Jaurac naar het graf van den H. Servatius; een hunner, met name Joannes Moisneraux, verklaarde dat in zijne afwezigheid zijn zoon, een kind van een jaar, ziek werd en stierf; reeds had zijne huisvrouw, Peronia genaamd, het lijkje in een doek gewikkeld ter begrafenis, toen hij binnentrad en, door het onverwacht afsterven van zijn kind, zich overgaf aan de hevigste smart.

Hij en zijne echtgenoote namen hunne toevlucht tot het gebed, en beloofden dat zij te zamen naar den H. Servatius zich zouden begeven om er eene hoeveelheid was te offeren, gelijkstaande met het gewicht van hun kind; terstond ontwaakte het, en op het oogenblik, dat zij dit getuigenis aflegden, was het kind gezond en krachtig; het feit was gebeurd voor het afgeloopen Kerstfeest. (Zie ibid. p. 120)

Een ander man van hetzelfde gezelschap, en

zijne echtgenoote hadden een eenig dochtertje, dat van zijne geboorte af aan reeds vijf jaren lang onderhevig was geweest aan een lichaamsgebrek, afschuwelijk om aan te zien.

Na alle hulpmiddelen te vergeefs aangewend te hebben, begonnen zij God aan te roepen, en legden zij de gelofte af St. Servatius' graf te bezoeken, en er ook eene hoeveelheid was te offeren van hetzelfde gewicht als de zieke.

Alle hunne reisgenooten getuigden eenpariglijk dat sedert dien tijd het kind teenemaal gezond was, en geen het minste letsel meer had.

Nog bevond er zich onder het getal eene vrouw, die getuigde — haar man, en de overige bedevaartgangers bevestigden het — dat zij, voor hare bevalling, die in hetzelfde jaar had plaats gehad, en hare rust en hare spraak had verloren; reeds had dit eenige dagen geduurd, en al de aanwezige vrouwen wanhoopten aan het behoud van moeder en kind.

De man beloofde dat hij, bijaldien zijne vrouw verlost werd, en zijn kind het H. Doopsel kon ontvangen, met haar de beêvaart naar St. Servaas zoude aanvaarden.

Terstond toonde God zijne almacht, een zoon werd geboren en gedoopt, gelijk alle aanwezigen konden getuigen.''

Aldus Henschenius (t. a. p. nos 68, 69, 70. 71. 72. en 73.)

Het handschrift, waaraan hij deze mirakelen ontleend heeft, was geteekend. »Dat dit verhaal in alles overeenstemt met het register van de mirakelen des H. Servatius, op pe rkament, getuig ik, Guil. Lipsen, Deken van St. Servaas". (1)

Deze Guil. Lipsen († anno 1695.) wiens grafsteen men nog kan zien in de hedendaagsche St. Barbarakapel, aan welke hij het outer heeft geschonken, had eene zuster, Anna Maria, gehuwd met den overgrootvader van den heer Aug. Lekens, lid van de Gedeputeerde Staten van het hertogdom Limburg. (2)

Het mirakel, dat nu volgt, heeft de Bollandist genomen uit het »Leven van St. Servaas," naar het *Handschrift van Utrecht* (S. Salvator).

8. Den twaalfden Mei 1598 verscheen voor den hoogeerw. heer Joannes Groetheijnen, kanunnik der kollegiale kerk van den H. Servatius te Maastricht, een man Jacobus Joannis, geboren te Boreij in het bisdom Soissons, gezonden door den deken en bisschop dier stad. (3)

Door de goedheid van God, en de verdiensten van den H. Servatius had hij, op reis naar

---

(1) Henschenius: Annot. ad. cap. IX.

(2) Alex. Schaepkens: La chapelle de Ste. Barbe in de »Bulletin de l'Académie d'Archéologie de Belgique," T. III. p. 154.

(3) Hieronymus Hennequin, bisschop van Soissons van 1585 tot 1619.

Maastricht, den vierden dag teruggekregen de spraak, waarvan hij een tijd lang berootd was geweest.

»Deze Jacobus zeide en verklaarde in de tegenwoordigheid van mij, ondergeteekenden notaris, hiertoe door den heer Groetheijnen voornoemd aangesteld, onder plechtigen eede: 1°. dat hij meer dan twee jaren voor zijne genezing, door den duivel bezeten en dermate gekweld was geworden, dat hij in geen 18 maanden een verstaanbaar woord had kunnen uitbrengen een dag of wat voor het feest van O. L. Vrouwe Zuivering had hem, in de tegenwoordigheid van den bisschop van Soissons, de pastoor van Marsiem, van den duivel, maar niet van zijne sprakeloosheid verlost.

2°. Dat hij uit godsvrucht beloofd had de St. Servaaskerk van Maastricht te bezoeken, en den vierden dag van zijne reize, op het einde van Maart jongstleden, zich teenemale bevrijd had gevoeld van de kwellingen des duivels, zoodat hij wederom rustig het H. Misoffer konde bijwonen, hetgeen hem tot nog toe zonder de hevigste pijnen niet mogelijk was geweest, en tevens het vermogen der spraak had terugbekomen.

In de afwezigheid van haren man, werd afzonderlijk in verhoor genomen Joanna Mechaij, zijne huisvrouw, die, na den eed te hebben afgelegd, eene verklaring gaf eensluidend met die van Jacobus Joannis.

De weduwe Antonia Join, zuster van den genezene, verklaarde dat zij op den feestdag van den H. Joannes Baptista van het vorige jaar gekomen was bij haren broeder Jacobus voornoemd, en hem bevonden had bezeten en gekweld door de duivel; dat zij tegenwoordig was geweest bij de duivelbezwering te Soissons, dat hij na dien tijd stom was gebleven, en hij de gelofte had gedaan de St. Servaaskerk te Maastricht te bezoeken.

Het overige was eensluidend met bovenstaande verklaring.

Hiervan verzocht de eerw. heer Joannes Groetheijnen, ter eeuwige gedachtenis, eene akte, die ik, ongeteekende notaris, in dit register heb opgeschreven.

Was geteekend: Symon de Bellomonte. Apost. keizerlijk notaris, aanerkend door den Raad van Brabant, hiertoe gemachtigd. (Zie Willemsen: Handl. p. 152.)

XVI.

Twee Mirakelen uit de XVIIe eeuw.

I Genezing van Pater van den Tympel.

«Guilielmus Lipsen, deken van St. Servaas-zegt Henschenius (cap. IX n° 75.) verklaart dat hij deze getrouw uit de oorspronkelijke stukken heeft overgenomen. Het tweede dezer mirakelen vertalen wij uit het Fransch handschrift, dat ten onzent berust.»

1. Ik, Marcus van den Tijmpel, geprofest kloosterling en priester van het Gezelschap van Jesus, verklaar en bevestig op mijn priesterlijk woord dat ik, na reeds tien maanden de vierdaagsche koorts gehad, verschillende artsenijen van verschillende geneeskundigen beproefd te hebben, naar Luik werd gezonden om er het bronwater van Spa te drinken, toen het bij mij opkwam naar Maastricht te gaan, en er uit den St. Servaasbeker het water te gebruiken, dat, getuige de vele mirakelen, zeker wel heilzamer is dan dat van Spa.

Voor het outer van den Heilige beloofde ik daags voor het feest van 13den Mei te vasten, en op den feestdag jaarlijks de H. Mis te lezen ter eere van St. Servatius.

Driemaal heb ik er het H. Misoffer opgedragen, en driemaal ook het water gedronken, met dit gevolg dat de koorts mij verliet; den vierden dag las ik de H. Mis tot dankzegging.

Tot getuigenis hiervan heb ik deze verklaring opgesteld, onderteekend, en van Luik naar Maastricht gezonden den 13 den Juli 1630."

Was geteekend: Marcus Van den Tijmpel, priester der Soc. van Jesus. (Willemsen: Handl. p. 97)

Ik, ondergeteekende getuig dat de eerw. pater V. d. Tijmpel, S. J, bovengegeven verklaring aan mij afgegeven, en tevens bevestigd heeft dat de zaak zich heeft toegedragen gelijk daarin verhaald wordt, tot meerdere eer van God en van den H. Servatius.

Luik den 13den Juli 1630.

Was geteekend: Joannes Baptista de Ninis I. C. Perusinus. Protonot. Apost. en Auditor van den Nuntius.

In hetzelfde jaar, 1630, ben ik, Godefridus Henschenius, die deze »Acta Si. Servatii.'' in het licht geef, te Leuven, om er mijne studiën in de godgeleerdheid te verrichten, gekomen en heb er vier jaren met genoemden Marcus van van den Tijmpel geleefd. hem tot biechtvader gehad, en zijne sermoonen in onze kerk gevolgd, (even als weleer, ten jare 1624 in de kerk van het Professiehuis der Societeit Jesus te Antwerpen).

Een geruimen tijd daarvoor was hij overste van al de paters, die in de Hollandsche Missie en onderhoorige landen, tot vertroosting der Katholieken, destijds onder het juk der ketters, in hunne schuilplaatsen werkzaam waren.

Dezelfde pater van den Tijmpel was te Rome tegenwoordig bij het afsterven van Paus Gregorius XV., dien hij bijstond in den dood en vrome gebeden vóórzeide. Eindelijk overleed hij op hoogen ouderdom den 17 den Mei 1636.

2. Genezing van Poncetta Coquelet.

2. Den 23sten Mei 1661 vergaderde in de kapittelzaal der beroemde kollegiaalkerk van den H. Servatius te Maastricht, de hoog eerwaarde, edele en geleerde heeren: Guil. Lipsen. deken, Andr. Mantelo, licentiaat in de beide rechten, scholaster, Fred. de Grammaie, zanger, Mart. Bevers, lic. in de H. godgel. en pastoor van St. Mathaeus, nu Catharinaparochie, Joannes Velen, lic. in de H. godg. pastoor van St. Jan, nu St. Jacob, en Andr. van Beul, allen kanunniken van voormelde kerk; Joan. Gijsen, kapelaan-schatbewaarder, Andr. Bouwens, Ant. Vaes, Hier. Stas, allen lic. in de beide rechten, Joan. Bapt. Gaethovius, doctor in de geneeskunde, en Rob. Carbonier, gezworen heelmeester; in hunne tegenwoordigheid verscheen eene eerzame vrouw, genaamd Poncetta Coquelet,

weduwe van Franciscus Cornet, geboortig van het dorp Estion, bij Charleville, in welke laatste stad zij meer dan 30 jaren gewoond heeft, oud acht en dertig jaren, wolleweefster van beroep.

Na haar opmerkzaam gemaakt te hebben dat men niet lichtvaardig moest zweren, noch iets zeggen, dat strijdig is met de waarheid, legde zij voor bovengenoemden heer deken den eed af, en verhaalde dat zij zich, ongeveer twee jaren geleden, op St. Jacobus en Christoffeldag, bevond tusschen de dorpen Horna en Escoma, drie mijlen van Charleville gelegen, toen zij onder eenen perenboom in het open veld door den bliksem werd getroffen; de schrik en het geweld van den slag wierpen haar tegen den boom, en daarvan had zij in haren linkerarm behouden eene samentrekking van zenuwen, die haar het verder gebruik, zelfs elke beweging van dit lichaamsdeel onmogelijk maakte, en haar onophoudelijk zulke hevige pijnen veroorzaakte dat zij des nachts niet konde rusten; tevens was de linkerarm veel korter geworden dan de rechter.

Machteloos geworden, behoefde zij de hulp van Maria Brayard, die sedert eenige jaren reeds bij haar inwoonde; verschillende heelmiddelen werden aangewend door den heer Gallard, heelmeester dier plaats; doch zij gevoelde hoegenaamd geene verlichting, integendeel ondervond dat haar krank lichaamsdeel steeds erger werd

en erger, besloot tegen het begin van den laatstleden vasten geen genees- noch heelmiddel meer te gebruiken, en werd eindelijk 's woendags in de goede week van het H. Oliesel voorzien.

Nadat zij daags na het Paaschfeest de H. Communie had ontvangen, kwam bij haar het denkbeeld op bij gelofte zich te verplichten naar St. Servaas te Maastricht ter beêvaart te gaan, hetgeen zij werkelijk deed.

Zeven dagen nu geleden, op den 17den Mei van dit jaar, scheepte zij zich met een ander gezelschap in; tegen 6 ure des morgens, binnen de kerk gekomen om er hare godsvrucht te voldoen, had zij er gebiecht, en de H. Communie ontvangen, toen zij eensklaps overvallen werd door eene geweldige en zeer buitengewone pijn in den linker schouder; van daar ging de pijn over in den linker arm, die eene geweldige rekking onderging; op hetzelfde oogenblik zeeg zij bewusteloos neder.

Toen zij bijkwam, gevoelde zij zich van alle pijn verlost, haren arm teenemale genezen, alsof hem nooit iets gedeerd hadde, en dienstbaar wederom voor alle werk, als voorheen.

Dit geheel verhaal, uit haren mond opgeteekend, werd haar voorgelezen; zij volhardde in de door haar afgelegde verklaring, doch konde, als zijnde des schrijvens onkundig, haren naam niet teekenen.

Op denzelfden dag in hetzelfde jaar, voor

dezelfde heeren, ter zelfder plaatse vergaderd, verschenen Claudia Adam, weduwe van Lillus Baucher, oud 55 jaren, wonende te Charleville naast Poncetta Coquelet, Maria Brayard, oud 50 jaren, Joanna Beraut, echtgenoote van Joannes Joly, oud 48 jaren, Joanna Gaunin, huisvrouw van den wolverwer Nikolaas Clouet, oud 35 jaren, en Alisonna Gaignère, oud 20 jaren; allen wonende te Charleville (M. Brayard in hetzelfde huis als P. Coquelet) in de buurt van de genezene, in de Jodenstraat.

Nadat haar allen de hooge ernst van den eed was voor oogen gehouden, verklaarden zij: zeer goed, en reeds jaren lang hare medeburgeresse Poncetta Coquelet te kennen, en te weten dat zij van St. Jacob en Christoffel des jaars 1659 af geleden heeft aan een euvel in den linkerarm, zoodat zij van dit lichaamsdeel geen gebruik konde maken, verder dat zij allen met haar naar St. Servaas herwaarts gekomen waren enz. en dat zij met hare eigene oogen gezien hadden wat boven beschreven is.

Na gedane voorlezing van het geschrevene, hielden zij hare verklaring vol, en ontkenden tevens dat zij zich hierover onderhouden hadden, noch te voren waren overeengekomen deze verklaring af te leggen.

Was geteekend: G. Lipsen, deken. A. Mantelo.

F. Grammaye. M. Bevers. J. Velen. A. van Beul. J. Gijsen. A. Bouwens. H. Stas. R. Carbonier.

»Voor ons, notarissen in het Hoog Gebied van Arches, en in tegenwoordigheid van ondergeteekende burgers en kooplieden van Charleville, verscheen Poncetta Coquelet, weduwe van Fr. Cornet, wonende te Charleville, die onder eede getuigde dat zij, den 25sten Juli 1659, van Charleville uit naar Carton gaande, tusschen Escome en Horne — op drie mijlen afstands van hier — enz. volgen het omstandig verhaal van het reeds bekende, de ijdele pogingen van den »eerbiedwaardigen Nicolaas Gallard, heelmeester en apotheker".... de namen der reisgezellinnen, »allen wonende te Charleville en goede bekenden van Poncetta" eindelijk hare aankomst te Maastricht, en hare volkomen genezing, »tot op den dag van heden toe."

Hierin — dus verklaren zij verder — erkennen wij een mirakel, aan haar van Godswege door tusschenkomst van den H. Servatius verricht.

Daarom is het billijk en plichtmatig dat wij den Heere danken, en de verkregene weldaad in een openbaar stuk aanerkennen.

De heeren Odo Pillen, Joannes Pelter, Joannes Archambaud, Joannes Millet, Jacob Robinet, Antonius Morel, Jacob Cheaux, Jacob Decloches, Joannes Briancourt, allen burgers en kooplieden

van Charleville, alsmede bovengenoemde heer Gallard, die haar als heelmeester onder zijne behandeling heeft gehad, en op de vervaardiging van dit authentisch stuk heeft aangedrongen, hebben na afgelegden eed, eenpariglijk verklaard dat zij deze Poncetta Coquelet gezien hebben van den 25sten Julij 1959 af, zeven weken lang, door eene aandoening van haren linkerarm niet in staat dezen te gebruiken, totdat zij wedergekeerd is van Maastricht, waar zij naar den H. Servatius ter beêvaart was heengetogen.

Ditzelfde werd eveneens verklaard en onder eede bevestigd door Claudia Adam, Maria Brajard, Joanna Beraut, Joanna Gauvin en Alisona Gaignere, die met haar de reis ondernomen, in het heengaan haren arm verminkt, en bij het terugkeeren gezond hebben gezien.

Op aanvrage van Poncetta Coquelet werd deze akte opgesteld tot getuigenis van de waarheid, in tegenwoordigheid van de zeer eerwaardige en wijze mannen: den heer Robert Bertrand, priester, deken en pastoor van Charleville, ten wiens huize deze geschied is, Marius Canel, en Karel Coichon raadsheeren van zijne Hoogheid den Heer van Arches en Charleville; meester Joannes Halma, sijndicus der stad, en van de Graphiarii, Secretarii en Tabelliones van Charleville.

Dit stuk werd opgemaakt den 22sten Juni 1661

Nu kunnen we voorgoed den Bollandist, dien wij tot hiertoe gevolgd zijn, ter zijde leggen, en overgaan tot het verhaal van eenige feiten, die wij bij andere Schrijvers hebben aangetroffen.

---

1. De H. Gerlacus, de ridderlijke kluizenaar van Houthem, was gewoon (Zie Henschenius: Annot. ad. cap. VIII. *Off. Propr. Dioec. Ruraemund.* die 11a febr. ad. Matut. en Willemsen: Handl. p. 74. en *id*: Antiq. sacr. p. 12.) telkenmale ter vereering der H. relikwieën naar Maastricht te komen, uitgenomen des zaterdags, op welken dag hij de Lieve Vrouwe Kerk te Aken bezocht.

Over dezen Heilige lezen we in het *Handschrift van Maastricht* (XIII § 13 et seq.) het volgende, dat wij nagenoeg letterlijk, met eenige verandering van spelling, overnemen:

Toen de H. Gerlach van zijne bedevaart naar Rome en Jerusalem was teruggekeerd, bouwde hij zich te Houthem, ter plaatse waar naderhand het St. Gerlacusklooster werd opgericht, eene kluis, waarin hij een heilig en

verstorven leven leidde; de lezing van het leven des H. Servatius boezemde hem jegens dezen lieven Heilige zulk eene groote godsvrucht in, dat hij dagelijks, door weer en wind, barvoets, met een ijzeren pantser onder zijn hairen boetekleed, ter beêvaart kwam naar Maastricht.

Gewoonlijk was hij voor het uur der Metten in de kerk, doch dikwijls gebeurde het dat hij aankwam voor eene geslotene kerkpoort, die dan door eene onzichtbare hand werd geopend.

Op weg had hij menigmaal te kampen met den duivel, dien hij steeds, door tusschenkomst van den H. Servatius, overwon.

Toen nu de heilige Boeteling op het einde van zijn leven gekomen, en niet in de gelegenheid was door een priester met de H. H. Sacramenten der stervenden voorzien te worden, stelde hij al zijne hoop op den H. Servatius, dien hij zoo dikwijls in zijn leven bezocht had, en zeide tot degenen, die zijn sterfbed omringden: »Ik weet op wien ik vertrouwe! God zal mij niet begeven, noch vergeten, en onbeloond laten den arbeid, tot zijner eere verricht;" eensklaps verscheen daar een eerbiedwaardige Grijsaard, in een sneeuwwit habijt, met een jongeling, die den stervende troostte, en de genademiddelen der H. Kerk toediende, waarop de Heilige in vrede ten hemel voer.

Tot nog toe, gaat onze zegsman voort, weet

men niet wie deze verschijning is geweest, wij oordeelen dat dit de H. Servatius was, die zijnen trouwen dienaar op zijne beurt is komen bezoeken en versterken, in gezelschap van eenen Engel, die den H. Boeteling naar het Lustoord der Gelukzaligen kwam uitnoodigen. Het *Prop. Brev. Dioec. Ruraem.* zegt dit uitdrukkelijk.

2, Omstreeks denzelfden tijd dat St. Gerlach leefde, den 15den Januari 1147 kwam de groote wonderdoener, de H. Bernardus, die destijds den tweeden kruistocht preekte, te Maastricht aan.

Toen hij de kerk van den H. Servatius wilde binnentreden, naderde hem een kreupele, die den Heilige verzocht hem de handen op te leggen.

»Ik weet niet, zeide de H. Bernardus, of St. Servatius dit met een goed oog in zijn heiligdom zal toelaten," doch geheel het volk riep uit: Zeker! dat zal de Heilige wel!

Daarop keerde hij zich tot den kreupele en zeide: In den naam van onzen Heer J. C. en den H. Servatius, sta op, en houd u op uwe voeten.'' Onmiddelijk stond deze op, en groot was de vreugde des volks (Zie Willemsen Handl. p. 109. en *Antiq. sacr.* p. 12)

3. Zoo werd ook het graf van onzen Heilige, waarschijnlijk in 1128, bezocht door den H. Norbertus, aarstbisschop van Maagdenburg, die de kleederen van den grooten Belijder in oogenschouw nam, en vervolgens het H. Misoffer opdroeg.

4. De H. Juliana, de beroemde maagd van Cornillon, toonde eveneens eene groote godsvrucht tot den H. Servatius, wiens grafstede zij bezocht. (Zie Henschenius annot. ad cap. 8.: Willemsen: Ant. sacr. p. 13.)

5. In het jaar 1330 was het generaal kapittel der Preekheeren vergaderd te Keulen, toen Lodewijk van Beijeren, tegen wien zij, in zijnen strijd voor de keizerlijke kroon, partij hadden getrokken, eene bende krijgslieden afzond om allen te vermoorden.

De H. Servatius verscheen aan een priester, en deelde hem het snood voornemen van den vorst mede, waarop de kloosterlingen onmiddellijk de stad Keulen verlieten, zich terugtrokken naar het graf van hunnen Beschermer te Maastricht, en aldaar, in kapittel vergaderd, besloten voortaan in al de kerken hunner Orde, het feest van den H. Servatius plechtig te vieren. (Zie Willemsen: Antiq. sacr. p. 14,; en *Annuaire du Limb.* 1830. p. 113.)

6. Het volgende mirakel vinden we geboekt in het *HS. van Maastricht* (cap. XIII. § 14.), en in de »Handl." van Pastoor Willemsen. (p. 87.)

Een burger van Maastricht, met name Frans van Dure, woonachtig op de Munt, »in de Fortuijne", schoenmaker van ambacht, en lid van 't broederschap van O. L. Vrouw, opgericht in de kapel van den H. Amandus in het

college der E. E. P. P. Jezuieten, leed een jaarlang, aan eene lamheid in zijn rechterbeen, die hem belette anders dan met een stok te gaan. Niets werd er verwaarloosd, dat tot genezing kon dienen, doch toen hij inzag dat alle moeite vergeefsch was, nam hij zijne toevlucht tot den H. Servatius.

Op den dag van O. L. Vrouwe Boodschap (25 Maart) van het jaar O. H. 1625 naderde hij, in de St. Servaaskerk, tot de H. Communie, en bleef eenigen tijd bidden voor het altaar van den Heilige.

Een priester was bezig het H. Offer op te dragen, en aan het Evangelie wilde onze zieke, volgens 't aloud gebruik der geloovigen, opstaan, toen hij in zijn rechterenkel, die de zetel van de kwaal scheen te zijn, eene gewaarwording had, als wierd er een been gewrongen; en hij was genezen; tot groote verbazing van allen, die hem kenden, keerde hij vol blijdschap naar huis."

Het verwondert ons niet weinig, dat de Bollandist H e n s c h e n i u s, die in het jaar 1668 Maastricht en de St. Servaaskerk bezocht, en de oude handschriften dezer kerk geraadpleegd heeft, zelfs met geen enkel woord rept van de wonderdadige genezing van dezen Frans van Dure; deze, als zijnde ter plaatse-zelve aan eenen Maastrichtenaar, nog geen 40 jaren geleden,

geschied, moest nog versch in ieders geheugen, en zeer zeker, in alle bijzonderheden beschreven liggen in het archief van het kapittel.

Wat moet er nu hierover gedacht worden?

Het *Handschrift*, waaraan wij, ter wille der volledigheid, het feit ontleenden, werd samengesteld door een Schrijver, dien wij geene reden hebben van bedrog te kunnen verdenken, en schreef omstreeks hetzelfde jaar, waarin het geschied is.

7. Twee gebroeders van Maastricht, gaat onze Schrijver voort, (§. 15.) genaamd Battenaken, woonachtig op de Munt, waren maanden lang gekweld geworden door eene aanhoudende heete koorts, waartegen geen kruid scheen gewassen.

Op den dag dat het feest gevierd wordt van de verheffing der Heiligen Monulfus en Gondulfus mengden zij, vol vertrouwen op den H. Servatius, in hunnen drank een weinig stof van het graf des Heiligen, en op staanden voet volgde de algeheele genezing; eene verklaring in dezen zin hebben beide met hunne ouders onder eede afgegeven aan den secretaris van het kapittel en de eerw. heeren, daartoe aangesteld.

8. Tijdens het laatste beleg van Maastricht, (1) kwamen drie kettersche predikanten in de schatkamer van St. Servaas, dreven er den spot met

(1) Maastricht werd in 1632 door de Staatschen belegerd en gaf zich over den 22sten Augustus.

de heilige overblijfselen, die daar bewaard worden, en het zoogenaamde bijgeloof der Katholieken; van daar begaven zij zich naar de Linkulen- nu Tongersche poort, waar nog gevochten werd; de eerste werd door een kanonskogel gedood, de tweede ontving een musketkogel in het hoofd, en de derde stierf ellendiglijk in eene vlaag van razernij. (HS. van Maastricht cap. XI. §. 10.)

9. Ten slotte zij hier nog vermeld wat de ongenoemde auteur van dit *Handschrift* van zich-zelven verklaart. (cap. XII. §. 16).

De schrijver van dit »Leven" laat zich voorstaan dat hij, door tusschenkomst van den Heilige verlost is geworden van twee groote lichaamsgebreken, waarvan hij genezen werd onder het schrijven van zijn werk.

Het eerste was eene open wonde in de linkerzijde, dicht bij het hart, welke hij driemaal daags, een half jaar lang, heeft moeten zuiveren, en die hem zulke zware pijnen veroorzaakte, dat hij zich niet alleen van het preeken onthouden, maar ook wachten moest voor diepe ademhaling.

Geen beter tijdverdrijf kunnende vinden, aanvaardde hij, — gelijk hij-zelf het getuigt — het schrijven dezer Geschiedenis, waarvan hij reeds lang te voren de stof had voorbereid, en toen zijn arbeid geeindigd was, kon hij met dankbaarheid getuigen dat van zijne wond zelfs geen lidteeken was achtergebleven.

Het tweede was eene inwendige pijn in de rechterzijde, waartegen geene artsenij iets vermocht.

Dit gebrek is geheel en al verdwenen, nadat hij aan deze »Levensbeschrijving" eenige bijvoegsels aangebracht, en de laatste hand had gelegd.

Ook deze genezing schrijft hij toe aan de voorspraak van den H. Servatius.

SLOTWOORD.

Vooraleer we nu de pen nederleggen, en afscheid nemen van den Lezer, die ons verhaal heeft gevolgd, verlangen wij nog aan te merken, dat wij de wonderen, in onze *Servatius legende* beschreven, geven zooals wij-zelven ze gevonden hebben in de aangehaalde geschiedbronnen, en het geenszins in onze bedoeling lag hem te dwingen aan ons verhaal een onvoorwaardelijk geloof te hechten; aan elkeen zij hieromtrent eene volkomen vrijheid gelaten.

Ten slotte nog dit, hetgeen wij ontleenen aan de „**Naerreden totte Borgerije van Maastricht**," welke te vinden is op het einde van het zoo dikwijls, in den loop van ons werk, aangehaalde »Leven van den heijlighen Servatius."

»Beminde Medeburgers van Maastricht.

»Uit onze Geschiedenis kan men lichtelijk » opmaken de groote vaderliefde, welke ten allen » tijde onze H. Patroon bewezen heeft aan alle » menschen, die hem met vertrouwen in hunnen » nood aangeroepen, die zijne deugden nagevolgd » hebben, en naar zijn grafstede ter bedevaart » zijn heengekomen."

» *Onze* zorg zij het nu, niet alleen zijn graf en
» zijne kerk met ijver en godsvrucht te bezoeken
» en op te smukken, maar vooral ons niet door
» vreemdelingen in vroomheid te laten overwin-
» nen, en te toonen dat wij waardig zijn de
» bevoorrechte kinderen, de lievelingen en be-
» schermelingen van zoo uitstekend eenen Heilige
» te wezen."

Bidden wij derhalve, met onzen Heijnrijck Van Veldeke.

Dat (ons) der goede Sinte Servaes
(Onze) ziele moete verloessen
Van den duvel en den boesen,
Dat zij ons nyet en moeten scaden,
Ende hij die ziele moete bestaden
In dat ewighe liecht,
Die grote heer van Triecht.
Dat hij (onze) ziele make vrij
In den name Goidts. Amen: dat sij!

Maastricht, op den feestdag van het visioen des H. Servatius te Rome, 26 Maart van het Jubeljaar, 1884.

INHOUDS-OPGAVE.

EERSTE DEEL: Het leven van den H. Servatius.

HOOFDSTUK III.

HOOFDSTUK IV.

BLADZ.

HOOFDSTUK VIII.

HOOFDSTUK IX.

HOOFDSTUK X.

TWEEDE DEEL: De Mirakelen van den H. Servatius.

KERKELIJKE GOEDKEURING.

Met genoegen verleenen wij de kerkelijke goedkeuring aan de *„Servatiuslegende"* van den eerw. heer kapelaan J a c q. V r a n k e n, en daar wij dit werk alleszins geschikt achten om de godsvrucht der geloovigen jegens den grooten Beschermheilige van Maastricht op te wekken, wenschen wij het vuriglijk in veler handen te zien.

F. X. RUTTEN.

Deken van St. Servaas, hiertoe gemachtigd.

Maastricht, 30 Maart 1884.

DRUKFOUTEN.

BLZ.	27	r.	1	v.	b.	staat	*sroren,*	moet	zijn:	*sporen.*
»	»	»	22	»	»	»	*Jucudus*	»	»	*Jucundus.*
»	30	»	5	»	»	»	*geloovigen*	»	»	*gelooven.*
»	80	»	4	»	o.	»	*onbeschofter*	»	»	*onbeschoft.*
»	99	»	9	»	b.	»	*plaats*	»	»	*plaatst.*
»	106	»	7	»	o.	»	*ontworpen*	»	»	*ontwierpen.*
»	123	»	5	»	b.	»	*geen*	»	»	*een.*
»	»	»	13	»	»	»	*voor*	»	»	*voor goed.*
»	125	»	16	»	»	»	*bisschops*	»	»	*'sbisschops.*
»	126	»	14	»	»	»	*in gevaren*	»	»	*is gevaren.*

